

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Orintos Bondzinskaitės,
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Atskirų kontrabandos rūšių tyrimas
Investigation of separate kinds of smuggling**

Vadovas: doc. dr. Andrej Gorbatkov

Recenzentas: lekt. Vidas Kilinskas

Vilnius

2023

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Kontrabandos įvairiapusiškumui atskleisti nepakanka išnagrinėti jos teisinį reguliavimą ir kriminalistikos mokslo pagalba išanalizuoti reikšmingus ypatumus. Šiam nusikaltimui ekonomikai ir verslo tvarkai ištisus metus išliekant populiariam, keičiantis jo pobūdžiui, aktualumą įgyja ne tik bendras kontrabandos tyrimas, bet ir atskirų, dažniausiai praktikoje pasitaikančių jos rūšių, išskirtų per dalyko prizmę, tyrimo specifika. Kadangi operatyviam ir efektyviam kontrabandos atskleidimui, tyrimui, jo metodų tobulinimui bei prevencijai reikalingas kompleksiškas požiūris, todėl šiame darbe, vadovaujantis baudžiamųjų bylų dėl kontrabandos kriminalistine analize, norminiais teisės aktais, kontrabandos kriminalistinės charakteristikos ir jos elementų koreliacinių ryšių informacija, atskleidžiami atskirų kontrabandos rūšių tyrimo ypatumai, išskiriamos tipinės tyrimo situacijos, pagal kurias siūlomos kelti versijos bei nagrinėjami atskiroms rūšims aktualiausi proceso veiksmai.

Pagrindiniai žodžiai: kontrabanda, kriminalistinė charakteristika, kontrabandos rūšys, tyrimas, tipinės tyrimo situacijos, tipinės versijos, procesiniai veiksmai.

In order to reveal the versatility of smuggling, it is not enough to examine its legal regulation and to analyze its significant features with the help of forensic science. As this crime against the economy and business order remains popular throughout the years, and its nature changes, not only the general investigation of smuggling, but also the specifics of the investigation of individual, where most common types of it in practice distinguished through the prism of the subject gain relevance. Since the operational and effective detection and investigation of smuggling improvement of its methods and prevention requires a complex approach, therefore, in this thesis, guided by the forensic analysis of criminal cases related to smuggling, normative legal acts, information on the forensic characteristics of smuggling and the correlation of its elements, the peculiarities of the investigation of individual types of smuggling are revealed, typical research situations are distinguished, according to which it is proposed to raise versions and the most relevant process actions for individual species are also examined.

Keywords: smuggling, criminalistics characteristic, kinds of smuggling, investigation, typical research situations, typical versions, procedural actions.

TURINYS

IŽANGA	2
1. KONTRABANDOS NUSIKALTIMO REGLAMENTAVIMAS IR KRIMINALISTINĖ CHARAKTERISTIKA	5
1.1. Kontrabandos reglamentavimas	5
1.2. Kontrabandos kriminalistinės charakteristikos sąvoka ir reikšmė	6
1.3. Kontrabandos kriminalistinės charakteristikos elementai	9
1.3.1. Duomenys apie kontrabandos būdą	10
1.3.2. Duomenys apie kontrabandos aplinką	13
1.3.3. Duomenys apie kontrabandos subjektą	14
1.3.4. Duomenys apie kontrabandos objektą (dalyką)	17
1.4. Kontrabandos kriminalistinės charakteristikos elementų tarpusavio priklausomybės ryšiai per atskiras dalyko rūšis	25
2. KONTRABANDOS TYRIMO PRADŽIA, ATSKIRŲ JOS RŪŠIŲ ATSKLEIDIMAS IR TYRIMAS BEI PAGRINDINĖS TYRIMO KRYPTYS	31
2.1. Narkotinių, psichotropinių medžiagų ir jų prekursorių kontrabanda	35
2.2. Tabako ir jo gaminių kontrabanda	38
2.3. Grynųjų pinigų kontrabanda	41
2.4. Šaunamųjų ginklų, jų dalių ar šaudmenų kontrabanda	43
3. ATSKIRŲ PROCESINIŲ VEIKSMŲ ATLIKIMO METODIKA PAGAL ATSKIRAS KONTRABANDOS RŪŠIS	46
3.1. Apžiūra	46
3.2. Įtariamojo apklausa	51
3.3. Liudytojų apklausa	55
3.4. Krata	59
3.5. Objektų tyrimas ir ekspertizė	61
IŠVADOS	64
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	66
SANTRAUKA	74
SUMMARY	75

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – Informatikos ir ryšių departamentas) susisteminti duomenys rodo, kad vidutiniškai per metus 2018–2022 m. laikotarpiu Lietuvoje užregistruota apie 380 kontrabandos nusikalstamų veikų. Vis dėlto, manytina, kad nemaža dalis veikų lieka neužfiksuotos. Iš baudžiamųjų bylų dėl kontrabandos analizės matyti, kad vis aktualiau tampa analizuoti pastaruosiu metu vyraujančių ar išaugusių atvejų skaičiumi pasižyminčių atskirų kontrabandos rūšių, t. y. narkotinių ar psichotropinių medžiagų, tabako ir jo gaminių, grynųjų pinigų bei šaunamųjų ginklų, jų dalių ar šaudmenų, tyrimą. Dėl šios veikos kenkimo ekonomikos sistemai, neigiamos įtakos darymo rinkos santykiams, piliečių pasitikėjimui ir pan., tampa ypač svarbu kovoti su kontrabanda ir užkirsti kelią jos darymui. Įgyvendinti tokį siekį, be kita ko, padeda kontrabandos atskleidimo, tyrimo būdų ir priemonių tobulinimas, metodinių rekomendacijų kūrimas. Dėl praktikoje nuolat besitęsiančio aptariamoms nusikalstamosioms veikoms – kontrabandos darymo, pokyčių, jos tyrimo metodika išlieka aktuali, tuo pačiu svarbią reikšmę įgauna ir atskirų kontrabandos rūšių tyrimo specifika. Šio nusikaltimo ekonomikai ir verslo tvarkai tyrimo metodika, be kita ko, apima kriminalistinę charakteristiką, kurios sistema, struktūrinių elementų tarpusavio priklausomybės ryšiai suteikia daug informacijos apie kontrabandos pasireiškimą praktikoje, padeda ją tirti, kelti galimas tyrimo versijas, todėl susistemintą minėtą informaciją yra reikšminga panaudoti ir atskirų kontrabandos rūšių tyrimo planavimui, tipinių tyrimo situacijų nustatymui, versijų kėlimui, reikiamų proceso veiksmų atlikimui. Tokia išanalizuota ir apibendrinta, metodiniams tyrimo uždaviniams reikšminga informacija svarbi kontrabandos atskleidimui, aktuali norint tinkamiau planuoti kontrabandos tyrimą, gerinti jo kokybę, tobulinant tyrimo būdus ir priemones, siekiant suprasti ir vertinti įvairias tyrimo situacijas, proceso metu kelti ir tikrinti tyrimo versijas ir šitaip kovoti su kontrabandos nusikaltimu. Taigi darbe aptariama tematika aktuali tiek teoriniu, tiek ir praktiniu požiūriu.

Darbo tikslas. Darbe, nagrinėjant doktrinius šaltinius, norminius teisės aktus, vadovaujantis baudžiamųjų bylų dėl kontrabandos analize, siekiama atskleisti atskirų kontrabandos rūšių tyrimo ypatumus, iš to susiformuojančias tipines kontrabandos tyrimo situacijas bei versijas, aktualiausius atskirus proceso veiksmus.

Darbo uždaviniai. Tikslui pasiekti iškelti tokie darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti kontrabandos ir jos kriminalistinės charakteristikos sampratas, iširti kontrabandos kriminalistinės charakteristikos struktūrinius elementus bei nustatyti jų tarpusavio priklausomybės ryšius;
2. Atskleisti atskirų kontrabandos rūšių tyrimo pradžios specifiką, išskirti susiformuojančių tipinių tyrimo situacijų, versijų bei tyrimo planavimo ypatumus;
3. Išanalizuoti kiekvienai kontrabandos rūšiai būdingų atskirų proceso veiksmų atlikimo ypatumus.

Tyrimo objektas. Magistro darbo tyrimo objektas – kontrabanda kaip nusikalstama veika ir jos atskirų, dažniausiai praktikoje pasitaikančių, rūšių tyrimo specifišką, į kurią įeina tipinių tyrimo situacijų išskyrimas, galimų tyrimo versijų kėlimas ir atskiroms rūšims būdingų, dažniausiai vykdomų procesinių veiksmų atlikimo ypatumai. Kadangi atskiros kontrabandos rūšys bus išskiriamos pagal jos dalyką, tai didesnis dėmesys skirtas ir vienam iš kontrabandos kriminalistinės charakteristikos elementui – duomenims apie kontrabandos objektą (dalyką).

Tyrimo metodai. Rengiant šį darbą panaudotas ne vienas tyrimo metodas, t. y. lingvistinis, analizės (kriminalistinės, koreliacinės), apibendrinimo, statistinis, sintezės, sisteminis, lyginamasis. Lingvistiškai nagrinėjamos ir aprašomos kontrabandos, jos kriminalistinės charakteristikos, tyrimo situacijos ir kitokios sampratos. Atlikta baudžiamųjų bylų dėl kontrabandos kriminalistinė analizė¹, gauti duomenys apibendrinti. Koreliacinės analizės metodo pagalba nustatinėjami kontrabandos kriminalistinės charakteristikos elementų tarpusavio priklausomybės ryšiai, tyrinėjami ir sintezės būdu nustatinėjami bendri dėsniniai. Sintezės metodas taip pat naudojamas, kai išanalizavus kontrabandos tyrimo ypatumus, atskleidžiamos tipinės tyrimo situacijos ir keliamos tipinės tyrimo versijos. Priešpaskutinis skyrius skirtas atskirų kontrabandos rūšių tyrimo analizei, atsižvelgiant į kontrabandos kriminalistinės charakteristikos sisteminį santykį su atskirų kontrabandos rūšių tyrimu, palyginami rūšiniai tyrimo proceso ypatumai. Pagal statistinius duomenis ir analizuotą medžiagą lyginamos dabar vyraujančios tendencijos su anksčiau buvusiomis, apibendrinta viso darbo metu gauta medžiaga.

Darbo originalumas. Nors kontrabandos tema yra parašytas ne vienas mokslinis darbas, tačiau apie atskirų kontrabandos rūšių, išskirtų per dalyko prizmę, tyrimą rašto darbų dar nebuvo rengta. Magistro darbe kontrabandos nusikaltimas nagrinėjamas per

---

¹ Nagrinėjant praktinę medžiagą buvo atlikta 200 baudžiamųjų bylų dėl kontrabandos, išnagrinėtų Lietuvos Aukščiausiajame Teisme, Lietuvos apeliaciniame teisme, Vilniaus apygardos teisme, Kauno apygardos teisme, Klaipėdos apygardos teisme, Šiaulių apygardos teisme, Panevėžio apygardos teisme 2017–2023 m., kriminalistinė analizė.

kriminalistinę charakteristiką ir atskirų kontrabandos rūšių tyrimo specifiką. Analizuojant pastarųjų metų baudžiamąsias bylas dėl kontrabandos, nustatinėjami jos kriminalistinės charakteristikos struktūrinių elementų priklausomybės ryšiai, jų dėsningumai, analizuojami ypatumai, būdingi konkrečiai kontrabandos rūšiai. Kriminalistinės kontrabandos charakteristikos informacija ir kita reikšminga susisteminta informacija panaudojama vyraujančių atskirų kontrabandos rūšių, išskirtų pagal kontrabandos dalyką, tyrimo planavimui, tipinių tyrimo situacijų ir versijų kėlimui bei dažniausių konkrečios kontrabandos rūšies proceso veiksmų atlikimui.

Svarbiausi šaltiniai. Šiame darbe analizuojami nacionaliniai ir Europos Sąjungos norminiai teisės aktai, mokslinės publikacijos, specialioji literatūra, baudžiamosios bylos dėl kontrabandos, teisėsaugos ir kitų institucijų oficialioji informacija, statistiniai duomenys. Vis dėlto, vienas pagrindinių ir svarbiausių šaltinių yra Lietuvos bendrosios kompetencijos teismų baudžiamųjų bylų praktika kontrabandos bylose, taip pat A. Gorbatkov ir kitų mokslininkų darbai.

1. KONTRABANDOS NUSIKALTIMO REGLAMENTAVIMAS IR KRIMINALISTINĖ CHARAKTERISTIKA

1.1. Kontrabandos reglamentavimas

Kontrabanda jau ilgą laiką yra visuomenėje bei teisinėje sistemoje žinomas reiškinys. Formaliai ji apibrėžiama kaip neteisėtas prekių (ar kitų daiktų) gabenimas per valstybės sienas ir kaip teisės pažeidimas, žinomas visose valstybėse (Vaitkevičiūtė, 1999, p. 660). Gabenimas suprantamas kaip bet koks daiktų transportavimas per valstybės sieną, per muitinę arba ją apeinant. Tai gali būti daiktų vežimas bet kokiomis transporto priemonėmis, siuntimas paštu, nešimas pėsčiomis, taip pat jų transportavimas naudojant vamzdinius, elektros linijas, vandentiekius, oro ar vandens sroves ir panašiai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose“. Teismų praktika, 2004 m., Nr. 20). Už padarytą tokią veiką Lietuvos Respublikos teisinė sistema pažeidėjams numato administracinę arba baudžiamąją atsakomybę, kurios tarpusavyje atskiriamos pagal kontrabandos daiktų vertės dydį ir rūšį. Vis dėlto šiame darbe kontrabanda aktualesnė yra baudžiamosios teisės prasme, kurią apibrėžti galima kaip privalomų pateikti muitinei daiktų gabenimą, nepateikiant jų muitinės kontrolei ar kitaip šios kontrolės išvengiant arba neturint leidimo gabenti jų tiek iš Lietuvos Respublikos teritorijos, tiek į jos teritoriją (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose“. Teismų praktika, 2004 m., Nr. 20). Šis nusikaltimas ekonomikai ir verslo tvarkai uždraustas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 199 straipsnyje, kuris iki šiol buvo keičiamas tik keturis kartus (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

Pirmoji minėto straipsnio dalis, numatanti pagrindinę nusikaltimo sudėtį, apibrėžia atvejį, kai kontrabanda padaroma asmeniui per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabenant privalomus pateikti muitinei daiktus, kurių vertė viršija 150 MGL, bet neviršija 250 MGL dydžio sumos, nepateikiant jų muitinės kontrolei ar kitaip šios kontrolės išvengiant. Antroji straipsnio dalis numato atsakomybę už draudžiamą veiką, kai asmuo, nepateikdamas muitinės kontrolei ar kitaip jos išvengdamas arba neturėdamas leidimo, per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabeno Lietuvos Respublikos tam tikrų dopingo medžiagų kontrolės įstatyme nurodytas medžiagas. Trečiojoje dalyje įtvirtintas sunkaus nusikaltimo atvejis, kai asmuo, per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabendamas privalomus pateikti muitinei daiktus, kurių vertė viršija 250 MGL dydžio sumą, nepateikė

jų muitinės kontrolei ar kitaip šios kontrolės išvengė arba neturėdamas leidimo per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabeno kilnojamąsias kultūros vertybes ar antikvarinius daiktus². Be kita ko, ketvirtoji BK 199 straipsnio dalis numato uždraustų ar ribotos apyvartos daiktų (prekių) kontrabandą, t. y., kai asmuo, nepateikdamas muitinės kontrolei ar kitaip jos išvengdamas arba neturėdamas leidimo, per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabeno šaunamuosius ginklus, šaudmenis, sprogmenis, sprogstamąsias, radioaktyviausias medžiagas ar kitas strategines prekes, nuodingąsias, stipriai veikiančias, narkotines, psichotropines medžiagas arba narkotinių ar psichotropinių medžiagų pirmtakus (prekursorius). Paskutinioji penktoji straipsnio dalis sureguliuoja ne tik fizinio, bet ir juridinio asmens atsakomybę už BK 199 straipsnyje numatytas veikas (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Beje, praktikoje minėtoji juridinio asmens atsakomybė už su kontrabandą susijusias veikas nėra tokia aktuali, nes, vadovaujantis Informatikos ir ryšių departamento duomenimis, 2018-2022 m. laikotarpiu tarp užregistruotų įtariamųjų (kaltinamųjų) asmenų už kontrabandos nusikaltimą buvo tik vienas juridinis asmuo (2020 metais).

Nors kontrabanda kaip nusikalstama veika yra vientisa, tačiau ji savyje apjungia tarpusavyje skirtingas koncepcijas: 1) muitinės prižiūrimų prekių kontrabandą (BK 199 straipsnio pirmoji dalis ir didelės vertės kontrabanda, numatyta trečiojoje straipsnio dalyje); 2) „specialių daiktų“ kontrabandą (BK 199 straipsnio antroji, trečioji, ketvirtoji dalys). Pažymėtina, kad muitinės priežiūros kontekste prekėmis vadintini visi daiktai, kurie pasiekia apmokestinamąją vertę, ir daiktai, kurie muitinės priežiūrai yra priskirti specialiosios kontrolės, o ne apmokestinimo tikslais, pavyzdžiui, narkotikai, ginklai, didesnės nei 10 000 Eur vertės grynieji pinigai, didelę kultūrinę reikšmę turintys daiktai ir kt.) (Bondzinskaitė, 2022, p. 6). Prekių vertė yra apskaičiuojama pagal tuo metu egzistuojančią jų muitinę vertę, įskaitant privalomus sumokėti mokesčius.

1.2. Kontrabandos kriminalistinės charakteristikos sąvoka ir reikšmė

Į kontrabandą žvelgiant kaip į daugiakomponentinį reiškinių aktualu tampa ją nagrinėti bei analizuoti skirtingais požiūriais, pavyzdžiui, kriminalistiniu. Vis dėlto, atskleidžiant nusikalstamų veikų esmę bei dėsningumus, turėtų būti analizuojama baudžiamoji justicinė nusikalstamų veikų charakteristika, kurioje kriminalistiniu požiūriu susiformavusi dalis būtų vienas svarbesnių, tačiau ne vienintelis elementas (Gorbatkov, 2011, p. 475-476).

---

² Kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų kontrabandos atveju dalykui netaikomas vertės kriterijus.

Paminėta baudžiamoji justicinė nusikalstamų veikų charakteristika yra apimanti elementus, kuriais galėtų būti tos naudingos ir reikšmingos praktikai charakteristikos, apibūdinančios esmines nusikalstamos veikos savybes, ir kurios yra svarbios veikos atskleidimui, tyrimui, prevencijai bei tiesai byloje nustatyti. Jos yra: baudžiamoji teisinė, kriminalistinė, kriminologinė ir baudžiamoji procesinė (Gorbatkov, 2011, p. 479). Taigi kriminalistinė charakteristika, įeinanti į reikšmingų konkrečios nusikalstamų veikų rūšių charakteristikų sąrašą, yra aktuali, todėl šiuo požiūriu svarbu nagrinėti ir kontrabandos nusikaltimą.

Teisės doktrinoje dėl kriminalistinės tam tikros nusikalstamos veikos charakteristikos sampratos, kaip ir dėl daugelio kitų, vyksta diskusijos. Vieni mokslininkų teigimu kriminalistinė nusikaltimų charakteristika suprantama kaip nusikaltimą apibūdinančių kriminalistiškai svarbių, t. y. svarbių, turinčių išskirtinę reikšmę, savybių visuma (Kuklianskis, Matulienė, 2002, p. 50). Vėliau teigiama, kad kriminalistinė nusikaltimų charakteristika vadinama visuma kriminalistiškai svarbių nusikaltimo požymių, kurie išryškina nusikaltimą, jo padarymo mechanizmą ir dėsninumus (Matulienė, 2004, p. 21). Kiti, pavyzdžiui, E. Latauskienė, panašiai apibrėždama kriminalistinę nusikalstamos veikos charakteristiką, nurodo, kad tai yra apibendrintų ir tarpusavyje susijusių kriminalistiškai reikšmingų duomenų apie kontrabandos tipinius požymius ir aplinkybes visuma (Kurapka *et al.*, 2013, p. 676). Taip pat sutinkama idėja, kuriai labiausiai pritartina, kad kriminalistinė bet kokios nusikalstamos veikos charakteristika gali būti įvardijama kaip susisteminta visuma kriminalistiniu požiūriu svarbių duomenų, padedančių efektyviau spręsti atitinkamos nusikalstamos veikos atskleidimo, tyrimo bei prevencijos uždavinius, ir turinčių pažintinę tiriamąją reikšmę. Paprasčiau tariant, tai yra susisteminta informacijos visuma apie nusikalstamą veiką, jos rūšį, grupę ir porūšį (Gorbatkov, 2021, p. 7). Šalia verta pažymėti, kad teisės doktrinoje išskiriami ir pagrindiniai kriminalistinės nusikalstamų veikų charakteristikos bruožai: 1) tam tikrų kriminalistiniu požiūriu reikšmingų bei susistemintų duomenų visuma apie atskirą nusikalstamų veikų rūšį ar grupę, porūšį; 2) tie duomenys yra nustatomi tiriant ir analizuojant kriminalistinės nusikalstamų veikų charakteristikos elementus, jų tarpusavio koreliacinius bei kitus ryšius; 3) ši susisteminta duomenų visuma apibūdina pačią nusikalstamą veiką, jos subjektą ir kitas kriminalistiškai svarbias aplinkybes; 4) tokia duomenų visuma padeda efektyviau spręsti nusikalstamų veikų atskleidimo, tyrimo ir prevencijos uždavinius (Gorbatkov, 2005, p. 32).

Pabrėžtina, kad kriminalistinė nusikalstamos veikos charakteristika gali būti kelių lygių: 1) visų nusikalstamų veikų; 2) atskirų nusikalstamų veikų grupių; 3) atskirų

nusikalstamų veikų rūšių; 4) atskirų nusikalstamų veikų porūšių ir 5) konkrečios nusikalstamos veikos kriminalistinė charakteristika (Gorbatkov, 2021, p. 6).

Pasak V. I. Šikanovo, kriminalistinė nusikaltimų charakteristika yra reikšminga tuo, jog ji gali būti nagrinėjama kaip tikėtinas modelis ir šitaip tyrėjas panaudoja informaciją, padedančią susiorientuoti tam tikroje situacijoje (Shikanov, 1983 cituota Matulienė, 2004, p. 166). Vis dėlto, kriminalistinė nusikaltimų charakteristika yra vienas iš svarbiausių nusikaltimo tyrimo institutų, kuris padeda kryptingiau organizuoti nusikaltimų tyrimą, užtikrina optimalių tyrimo metodų paruošimą. Be abejonės, per tam tikrą laikotarpį keičiasi daromų nusikaltimų pobūdis, atsiranda vis naujesnės tiek nusikaltimų darymo, tiek jų tyrimo technologijos, tačiau tai nesumenkina kriminalistinės nusikalstamų veikų charakteristikos, o tik dar labiau sustiprina jos reikšmę tiriant bet kokias nusikalstamas veikas (Bondzinskaitė, 2022, p. 8).

Apartoje kriminalistinėje konkrečių nusikaltimų charakteristikoje esančią informaciją sudaro tam tikri susisteminti atskirų nusikaltimų grupių, jų rūšių bei porūšių duomenys. Kriminalistinė nusikalstamos veikos charakteristika nurodo tam tikrus tikėtinus atitinkamo nusikaltimo požymius. Pagal tai keliamos pagrįstos versijos apie jau įvykusį nusikaltimą. Akcentuojama, kad kriminalistinė nusikaltimų charakteristika daro įtaką nusikaltimų požymių išskyrimui, versijų apie veiksmų pobūdį ar nusikaltėlio asmenybę iškėlimui. Kriminalistinės atitinkamo nusikaltimo charakteristikos pagrindu yra iškeliamos galimos tyrimo versijos, kryptys, parenkami tyrimo metodai ir atliekami kiti svarbūs metodikos uždaviniai (Matulienė, 2004, p. 161). Tuo vadovaujantis galima teigti, kad tai kaip šablonas, tam tikras orientyras tiriant bet kokią nusikaltimą.

Taigi aptariant konkrečiai kontrabandos kriminalistinę charakteristiką, neskiriant didesnio dėmesio baudžiamajai teisinei, kriminologinei ar baudžiamajai procesinei kontrabandos charakteristikoms, svarbu išsiaiškinti ir jos sampratą. Žinoma, tarp mokslininkų nėra vyraujančios bendros nuomonės dėl kontrabandos kriminalistinės charakteristikos sampratos, tačiau jos praktinė reikšmė yra visuotinai pripažįstama. Vis dėlto, kontrabandos kriminalistinė charakteristika gali būti apibūdinama kaip sudedamoji kontrabandos tyrimo metodikos dalis, kuri apima kontrabandos kriminalistinės charakteristikos sąvokos bei struktūros nagrinėjimą, pagrindinių, kriminalistiniu požiūriu reikšmingų, kontrabandos kriminalistinės charakteristikos elementų turinio analizę. Dar tiksliau, kontrabandos kriminalistinė charakteristika yra susisteminta visuma kriminalistiniu požiūriu reikšmingų duomenų, kurie padeda efektyviau spręsti kontrabandos atskleidimo, tyrimo bei prevencijos uždavinius, ir turinčių pažintinę tiriamąją reikšmę (Gorbatkov, 2001, p. 18-19).

Taigi kontrabandos kriminalistinė charakteristika apima kriminalistiniu požiūriu svarbius šio nusikaltimo elementus ir padeda nustatyti jų ryšius bei numato susistemintą informaciją apie kontrabandos nusikaltimą. Todėl jos duomenys svarbūs kontrabandos kaip nusikaltimo tyrimui, t. y. tipinių tyrimo situacijų išskyrimui ir versijų kėlimui, metodiniams tyrimo uždaviniams, pavyzdžiui, taktinių sprendimų priėmimui, taktinių būdų ir kombinacijų parinkimui, subjektų asmenybių analizės atlikimui ir pan.

1.3. Kontrabandos kriminalistinės charakteristikos elementai

Kiekvienos nusikalstamos veikos kriminalistinės charakteristikos elementas yra reikšmingų duomenų dalis, kuri apibūdina nusikalstamas veikas pagal tam tikrą kriterijų (Gorbatkov, 2021, p. 7). Šių elementų, skiriamų vadovaujantis mokslinio pagrįstumo ir praktinio reikšmingumo kriterijais, sąrašas skiriasi priklausomai nuo charakteristikos dinamiškumo ir nusikalstamų veikų ypatumų (Gorbatkov, 2011, p. 480). Doktrinoje mokslininkai kriminalistinės charakteristikos elementus išskiria skirtingai. Pavyzdžiui, S. Matulienės nuomone, reikšminga skirti tokius elementus: nusikalstamos veikos pasikėsینimo dalykas; nusikalstamos veikos padarymo ir slėpimo būdai; nusikaltėlio paliktų pėdsakų ypatumai; tyrimo situacijos; kaltininko asmenybės bruožai (Burda *et al.*, 2004, p. 86). Vėliau tos pačios mokslininkės pozicija šiek tiek keitėsi ir buvo išskiriami tokie kriminalistinės charakteristikos elementai: nusikalstamos veikos būdas; asmuo, padaręs nusikalstamą veiką; nusikalstamos veikos pasikėsینimo dalykas; nusikalstamos veikos situacija (Kurapka *et al.*, 2012, p. 162). Konkrečiai kalbant apie kontrabandos kriminalistinę charakteristiką, dar kiti mokslininkai, pavyzdžiui, E. Latauskienė, laikėsi tokios nuomonės, kad reikšmingi kriminalistinės charakteristikos elementai yra kontrabandos dalykas; kontrabandos būdas ir pėdsakai; kontrabandos situacija ir asmuo, vykdamas kontrabandą (Kurapka *et al.*, 2013, p. 676). Literatūroje sutinkama dar kitokia pozicija, kad kontrabandos kriminalistinei charakteristikai ir jos tyrimo metodikai didesnę reikšmę turi tokie kriminalistinės charakteristikos elementai: duomenys apie nusikalstamos veikos būdą; mechanizmą; aplinką; objektą (dalyką) ir nusikalstamos veikos subjektą (Gorbatkov, 2005, p. 33-34). Tokia pozicija vėliau taip pat nežymiai keitėsi nebeskiriant duomenų apie nusikalstamos veikos mechanizmą kaip atskiro elemento (Gorbatkov, 2021, p. 7-8). Vis dėlto, baudžiamųjų bylų analizė rodo, kad verta sutikti su viena iš nuomonių ir išskirti tokius pagrindinius elementus, būdingus ir reikšmingus daugeliui nusikalstamų veikų, tarp jų ir kontrabandai: 1) duomenys apie

nusikalstamos veikos būdą; 2) nusikalstamos veikos aplinką; 3) nusikalstamos veikos subjektą; 4) nusikalstamos veikos objektą (dalyką).

1.3.1. Duomenys apie kontrabandos būdą

Kriminalistiniu požiūriu nusikalstamos veikos būdas yra sistema veiksmų, kuriais rengiamasi padaryti veika, ji daroma ir slepiama (Gorbatkov, 2001, p. 19). Ši informacija sudaro kiekvienos nusikalstamos veikos kriminalistinės charakteristikos pagrindą. Aptariamos nusikalstamos veikos – kontrabandos būdas yra ne tik jos (pa)darymo būdas (neteisėti subjekto veiksmai – prekių ir kitų daiktų, galinčių būti kontrabandos dalyku, neteisėtas gabenimas per valstybės sieną), bet ir tam tikri parengiamieji veiksmai, pavyzdžiui, slėptuvių paruošimas, dokumentų klastojimas, asmenų papirkimas, kontrabandinių prekių įgijimo ir realizavimo vietų suradimas, palydos organizavimas bei kontrabandos dalyko slėpimo veiksmai, t. y. kontrabandinių prekių realizavimas, galimas jų persiuntimas į kitas valstybes ir pan. (Gorbatkov, 2001, p. 20).

Kontrabandos nusikaltimą atliekantis asmuo pasirengimo stadijoje planuoja ir formuoja būsimus savo veiksmus, numato žingsnius, t. y. ieškoma reikiamos informacijos, pavyzdžiui, kiek konkrečios prekės kainuoja skirtingose valstybėse, ar įmanoma ir kiek iš to „gauti pelno“, kas galėtų nusikalstamai veikti kartu, kaip būtų galima prekių krovinį pargabenti, kur tai geriausia padaryti ir sumokėti už jį, kaip būtų galima paslėpti pėdsakus bei kokiu būdu būtų geriausias prekių realizavimas. Būna atvejų, kai kontrabandos subjektas analizuoja ir norminę medžiagą arba atlieka kitokius parengiamuosius veiksmus, pavyzdžiui, sudaromos sutartys, suieškomos transporto priemonės ir pan., kol po viso to veiksmai realizuojami ir daromas pats kontrabandos nusikaltimas (Gorbatkov, 2001, p. 20).

Vadovėlyje „Kriminalistika: taktika ir metodika“ (Kurapka *et al.*, 2013, p. 678-679) skiriami tipiniai kontrabandos būdai:

- 1) gabenimas ne per muitines ar jų postus. Šitaip gabenama gali būti tiek iš Lietuvos Respublikos teritorijos, tiek ir iš kitų valstybių į Lietuvą. Tam įtakos turi metų laikas, meteorologinės sąlygos, geografinė vietovė, neturėjimas susitarimų ar ryšių su korumpuotais pareigūnais. Tokiu būdu kontrabanda daroma ir tada, kai kontrabandos dalykas gabenamas per valstybės sienos perėjimo postus, kur nėra muitinės ar muitinės posto, arba per muitinės postus, kur tos rūšies prekių ar daiktų gabenimas yra uždraustas (Gorbatkov, 2005, p. 38). Be abejo, vystantis technologijoms kontrabandos dalyko gabenimui panaudojami vis išmanesni

įrenginiai, pavyzdžiui, bepilotės skraidyklės (dronai), kuriomis Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – VSAT) duomenimis 2022 m. nustatyti 49 atvejai, 2021 m. – 17, kai jos buvo panaudotos kontrabandai į Lietuvą permesi, konstruojamos vadinamosios šaudyklės, kurias įtempus krovinyms išmetamas jau kitos valstybės teritorijoje ir pan., o galbūt jau yra atvejų, kurių dėl naujų išvystytų technologijų dar jokie pareigūnai neužfiksavo.

- 2) gabenimas per muitinę slepiant vietose, apsunkinančiose neteisėtų prekių suradimą, ar kitaip išvengiant muitinės kontrolės. Paprastai tokiu tikslu įrengiamos ar pritaikomos slėptuvės: tuščios transporto priemonių ertmės, daromi papildomi bakai, tam tikros papildomos konstrukcijos, posparniai, atsarginiai ratai, erdvės po sėdynėmis, durelių angos, geležinkelio transporto vagonai, aklina užvirinti masyvūs metaliniai plūgų rėmai ir pan.). Pasitaiko atvejų, kai maskuojant gabenamas kontrabandinės prekes kaip priedanga naudojami kiti daiktai. Vienas iš naujesnių pavyzdžių užfiksuotas Klaipėdoje, kai jūriniame konteineryje, atplukdytame iš Pietų Korėjos, įvertinus riziką ir krovinį patikrinus rentgenu, saulės modulių krovinyje buvo rasta 802 dėžės galimai kiniškų cigarečių (Lietuvos Respublikos muitinė, 2022). Paminėtinas ir praktikoje neįprastas atvejis, išnagrinėtas Vilniaus apygardos teisme, kai asmuo savo automobilį, kurio slėptuvėje po galinio lango apdaila buvo paslėpti netikri pinigai ir psichotropinė medžiaga – amfetaminas, perdavė paslaugas teikiančiam autovežio vairuotojui, nieko nežinančiam apie nusikalstamas veikas, ir šitaip per kelias valstybes iki Lietuvos Respublikos buvo neteisėtai gabenamos kontrabandinės prekės (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. liepos 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-159-576/2022). Pažymėtina, kad didėjant slėptuvių įvairovei ir bandymams įmančiau paslėpti gabenamas neteisėtas prekes, tuo pačiu tobulėja ir jų aptikimo įranga. Turima omenyje dėl didelių kontrabandos, gabenamos iš Baltarusijos, srautų geležinkelio pasienio kontrolės punktuose įrengtos ir dar ketinamos įrengti stacionarios rentgeno kontrolės sistemos. Pasak pareigūnų, per punktą, kuriame ši sistema veikia, kontrabandininkai ėmė vengti gabenti krovinius, taip pat efektyvumu buvo įsitikinta ir praėjusių metų pabaigoje sulaikius milžinišką nelegalių baltarusiškų rūkalų krovinį (Lietuvos Respublikos muitinė, 2023).
- 3) gabenimas per muitinę panaudojant suklastotus dokumentus, galinčius būti pagrindu kontrabandos dalyko gabenimui. Tokie muitinei pateikiami dokumentai gali būti deklaracijos, pirkimo – pardavimo sutartys, pakrovimo ar iškrovimo

aktai, kvitai ir t. t. Kaip matyti iš praktinės medžiagos, tokių atvejų nepasitaiko daug, asmenys naudoja suklastotus dokumentus, pavyzdžiui, vairuotojo pažymėjimą, tačiau tai nėra tiesiogiai susiję su kontrabandos nusikaltimu. Kaip pavyzdys kontrabandos atveju galėtų būti Klaipėdos apygardos teisme išnagrinėta byla, kurioje asmuo, būdamas individualios įmonės savininku ir organizuodamas į šią įmonę iš Japonijos įmonių importuojamų prekių – 203 lengvųjų automobilių, gabeno juos per Lietuvos Respublikos valstybės sieną, Klaipėdos teritorinės muitinės jūrų uosto postus bei siekdamas išvengti faktinę automobilių būklę atitinkančių importo mokesčių sumokėjimo, muitinės pareigūnams pateikė suklastotas sąskaitas su nurodyta sumažinta prekių kaina, t. y. pateikė aiškiai neteisingus duomenis apie gabenamas prekes ir tokiu būdu išvengė muitinės kontrolės ir papildomų importo mokesčių (Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. balandžio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-30-361/2017).

Be aptartų būdų išskiriamas ir kontrabandos dalyko gabenimas per muitinę nepateikiant jo muitinei. Į šią kategoriją gali patekti atvejai, kai kontrabandos dalykas gabenamas jo nedeklaruojant ir nurodant muitinės pareigūnams, kad daiktai ar prekės yra nevežamos (Gorbatkov, 2005, p. 35). Pavyzdžiui, prieš pat naujuosius metus Šalčininkų kelio poste užfiksuotas neįprastas atvejis, kai Kirgizijos pilietis, teigęs nieko draudžiamo negabenantis, iš tiesų iš Baltarusijos į Lietuvą dviračiu gabeno 40 tūkstančių eurų, juos slėpdamas po kelnėmis, prisiklijavęs prie kojų (Lietuvos Respublikos muitinė, 2023).

Jau anksčiau pasitaikydavo narkotinių medžiagų gabenimo žmogaus kūne situacijų, nors jos nebuvo labai dažnos, tačiau pirmieji tokie atvejai Lietuvoje užfiksuoti 2002 m., pavyzdžiui, vasario mėnesį, kai Vilniaus oro uoste iš Venesuelos per Amsterdamą grįžusio asmens skrandyje buvo aptikti virš 400 g kokaino (Vilniaus apygardos teismo 2002 m. lapkričio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-164/2002). Taip pat 2002 m. birželio mėnesį gabentojui lietuviui tragiškai pasibaigęs atvejis, kai keliaujant iš Kolumbijos į Vilnių jo skrandyje rastos apie 750 g narkotinės medžiagos, tačiau šiuo atveju nuteisti buvo veikos organizatoriai (Vilniaus apygardos teismo 2012 m. vasario 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-16-190/2012). Pasirodo net ir šiais laikais vis dar pasitaiko tokių atvejų. Vienas iš pavyzdžių, kai asmuo narkotines medžiagas gabeno savo kūne, yra muitinės viešai pateiktuose duomenyse aptartas 2022 m. birželio 5 d. atvejis, kai Latvijos pilietis, skridęs iš Prancūzijos į Lietuvą, Vilniaus oro uoste buvo sulaikytas, nes prarijęs gabeno apie 90 vnt. kapsulių, t. y. apie 720 g kokaino (Lietuvos Respublikos muitinė, 2022).

Aptarti kontrabandos dalyko gabenimo būdai yra vyraujantys, tačiau teismų praktikos analizė rodo, kad 2017–2023 metais kontrabanda per muitines gabenama buvo apie 75 proc. atvejų, o ne per muitines – apie 25 proc. atvejų.

1.3.2. Duomenys apie kontrabandos aplinką

Įprasta, kad kontrabanda, kaip nusikalstama veika, rengiama ir daroma tam tikroje aplinkoje. Apskritai, bet kokių nusikaltimų aplinka yra laikoma visuma objektų, jų būsenų, ryšių, santykių, kuriems egzistuojant ir į juos atsižvelgiant arba jiems veikiant, ir yra padaroma nusikalstama veika. Aplinkos, kaip charakteristikos elemento, specifiškumas atsispindi tame, kad ji apibūdina terpę, kurioje pasireiškia nusikalstamo elgesio elementai. Teigiama, kad nusikalstamos veikos aplinkos sąvoka apima ne tik vietos ir laiko sąlygų aprašymą, bet ir daiktinius, erdvinius-konstruktinius, gamtinius-klimatinius, gamybinius bei psichologinius nusikaltėlio elgesio veiksnius. Vis dėlto, kiekvienu atveju reikšmingiausi veiksniai yra tie, kurie nulemia įvykio eigą ir aplinkybes (Gorbatkov, 2001, p. 25).

Siejant charakteristikos elementus pasisakytina, kad aplinka labiausiai priklauso nuo pasirinkto kontrabandos gabenimo būdo (Kurapka *et al.*, 2013, p. 682). Gabenant kontrabandinį krovinį ne per muitinę, reikšmės turi paros metas, esantis metų laikas ir susiję gamtos reiškiniai, pavyzdžiui, žiemą pasienio vandenyse kontrabandos dalykas plukdomas imituojant ledo lytis, atitirpus ledams, pavasarėjant iš Valstybės sienos apsaugos tarnybos viešai pateikiamų duomenų pastebėtina, kad dažnėja atvejų, kai cigaretės upe, šiuo atveju Nemunu, plukdomos automobilių kameroje, jas iš viršaus maskuojant žemėmis ir apvyniojant juodos spalvos plėvele bei, žinoma, pritvirtinus GPS siųstuvus (Lietuvos Respublikos valstybės sienos apsaugos tarnyba, 2023), taip pat analogišku būdu, maskuojant žolėmis, purvu ir ledu konstruojami cigaretės gabenantys plaustai, apdėti GPS siųstuvais. Įtakos turi ir oro sąlygos, nusikalstamos veikos darymo vietovė (pavyzdžiui, privažiavimo būklė, galimų atsitraukimo kelių egzistavimas, maršrutai tokiose valstybės sienos atkarpose, kuriose nėra įrengtų vaizdo stebėjimo sistemų), jos geografinė padėtis (prie valstybės sienos yra upė arba jos viduryje ribojasi skirtingų valstybių teritorijos), taip pat reikšmės turi ir subjektų fizinės savybės atvejais, kai kontrabandos gabentojai patys plaukdami upe atgabena krovinį ar, pavyzdžiui, miškingoje vietovėje perneša rankomis iš vienos valstybės teritorijos į kitą, per upę permeta virvę su ryšuliais ir pan. Gabenant kontrabandą ne per muitinę, paprastai renkamasis tamsus paros metas, miškingos, sunkiau praeinamos vietovės ar blogesnio

matomumo sąlygos. Vienas tokių pavyzdžių galėtų būti elementarus šiais metais fiksuotas atvejis, kai patruliuodami Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnai prie sienos su Baltarusija pamiškėje pastebėjo įtartina asmenį su nešuliais, kuriuose, kaip vėliau paaiškėjo buvo cigaretės, klampojusį per pelkę. Nors asmuo, darydamas tokį pažeidimą, jau buvo įkliuvęs ir anksčiau, tačiau jam pradėta administracinė teisena (Lietuvos Respublikos valstybės sienos apsaugos tarnyba, 2023). Taip pat aptartinas atvejis, kai asmenys, neturėdami leidimo, kontrabandos būdu per Lenkijos – Lietuvos Respublikų sieną į Lietuvos Respubliką gabeno labai didelį kiekį narkotinės medžiagos – kanapių (antžeminių dalių), kurias, sekant policijos pareigūnams, nugabeno į miškingą ir labai nuošalią vietoje, prie kurios sunku privažiuoti dėl didelių provėžų (Panevėžio apygardos teismo 2020 m. gegužės 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-21-337/2020). O kontrabandos dalyką gabenant per muitinę įtaką daro ir egzistuojančios meteorologinės sąlygos, t. y. nusikalstamos veikos darymui pasirenkamos prastesnės oro sąlygos (pūga, smarkus lietus, labai didelis vėjas), kad pakenktų pareigūnų darbo kokybei (Gorbatkov, 2005, p. 43).

Taigi informacija apie dar vieną aptartą charakteristikos elementą – aplinką pasireiškia tam tikru specifiskumu, yra pakankamai reikšminga ir naudinga kontrabandos tyrimui, ją siejant su kitais charakteristikos elementais.

1.3.3. Duomenys apie kontrabandos subjektą

Kaip matyti iš kontrabandą draudžiančio teisinio reglamentavimo, šios nusikalstamos veikos subjektu gali būti tiek fiziniai, tiek ir juridiniai asmenys. Vis dėlto apie juridinių asmenų ypatumus mažai žinoma ir, kaip jau buvo aptarta pirmajame skyriuje, užregistruotas įtariamųjų (kaltinamųjų) juridinių asmenų, galimai padariusių kontrabandos nusikaltimą, skaičius ypač mažas, todėl platesnė kriminalistinė informacija bus pateikiama apie fizinius asmenis.

Gauta informacija, apibūdinanti bendruosius nusikaltėlio bruožus, yra svarbi. Duomenys apie asmens amžių, jo socialinę padėtį, savybes, įgūdžius, įpročius padeda išaiškinti nusikalstamos veikos aplinkybes, priežastis, pasirinkto būdo specifiką (Gorbatkov, 2001, p. 27). Nusikalstamos veikos būdas, palikti pėdsakai leidžia apibūdinti ir patį nusikaltėlį, jo fizines bei psichines savybes, tam tikrus sugebėjimus, žinias ar įgūdžius (Gorbatkov, 2021, p. 10).

Literatūros šaltiniuose (Kurapka *et al.*, 2012, p. 168-169; Gorbatkov, 2021, p. 10-11) sąlygiškai skiriamos nusikaltėlio asmenybės tyrimo kryptys:

- pirmoji (prognostinė), kuri apibūdinama kaip duomenų, gautų analizuojant įvykio vietoje paliktus pėdsakus, liudytojų ar nukentėjusiųjų parodymus, tyrimas ir analizavimas. Šių duomenų kaupimo ir analizės pagrindinis tikslas yra kuo greitesnis potencialaus nusikaltėlio nustatymas ir (ar) sulaikymas;
- antroji (retrospektyvinė) – tai jau nustatyto ir (ar) sulaikyto įtariamojo asmenybės specifinių savybių tyrimas ir analizė, pavyzdžiui, apie asmens vertybių skalę, gyvenimišką patirtį, teisinės sąmonės ypatumus ar defektus ir pan. Tokios analizės tikslas – nustatyti tam tikrus kriminalistinės taktikos būdus, kurie leistų racionaliai, greitai demaskuoti nusikaltėlį bei nustatyti ir išaiškinti visas svarbias padarytos nusikalstamos veikos aplinkybes;
- trečioji (profilaktinė), reiškianti nustatymą ir analizę aplinkybių, kurios padėjo, paskatino, sudarė sąlygas ir (ar) leido padaryti nusikalstamą veiką. Šios analizės tikslas yra prevencinių (profilaktinių) priemonių nustatymas bei taikymas.

Tyrėjas, žinodamas anksčiau analizuotų bylų duomenis, tarp jų ir informaciją apie padarytos kontrabandos subjekto asmenybę, ir vėl susidūręs su nauja situacija, gali iškelti versijas, prognozuoti apie kontrabandą padariusius subjektus, tai parodo šio elemento svarbą (Gorbatkov, 2005, p. 45).

Teisės doktrinoje suradus teiginių, kad kontrabandą daro tik vyrai (Baltrūnienė, Šarauskas, 2011, p. 52), negalima su tuo sutikti. Vadovaujantis Informatikos ir ryšių departamento pateikta statistika, tarp užregistruotų įtariamų kontrabandos padarymu asmenų 2018 m. buvo 5 moterys, 2019 m. – 9, 2020 m. – 1, 2021 m. – 3, o 2022 m. – 9 moterys. Nors ir žymiai rečiau, tačiau yra atvejų, kai kontrabandos nusikaltimo subjektu būna moterys. Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teisme nagrinėta byla, kai Lietuvos Respublikos pilietė, aukštojo išsilavinimo, dirbanti, anksčiau neteista, pasinaudodama asmeniniu mobilaus ryšio telefonu internetinėje svetainėje užsisakė nedidelį kiekį psichotropinių medžiagų – glotniagalvių grybų genties grybienos ir nurodė jas atsiųsti pašto siunta (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 21 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-217-891/2022). Paminėtinas dar vienas atvejis, kai Lietuvos Respublikos pilietė nuteista ne tik už psichotropinės medžiagos įgijimą užsisakius internetu, bet ir už jų gabenimą (padarytos keturios veikos) (Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. rugpjūčio 25 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-121-417/2022).

Pasitvirtinanti nuomonė, kad pilnamečiams kontrabandos subjektams būdingas gobšumas, savanaudiškumas ir jie siekia gauti kuo daugiau pelno, o pasitaikius atvejams,

kai nusikalstamos veikos subjektais tampa nepilnamečiai, jie nesiekia gauti kuo daugiau pelno, paprastai renkasi jiems prieinamesnius būdus, nedideliais kiekiais užsisakinėja internetu kontrabandines prekes, paprastai narkotines ar psichotropines medžiagas, kurias atsisiunčia pašto siunta (pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo 2021 m. liepos 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-210-383/2021).

Atlikta baudžiamųjų bylų analizė rodo, kad moterys paprastai kontrabandos daiktus gabena per Lietuvos Respublikos valstybės sieną, per muitinės postus, nepateikdamos prekių muitinės pareigūnams, arba, kaip nepilnamečiai, neteisėtai siunčiasi kontrabandines prekes pašto siuntomis. Kaip matyti iš analizuotų bylų ir ką patvirtina J. Baltrūnienė bei V. Milašiūnaitė (Baltrūnienė, Milašiūnaitė, 2022, p. 29-30), egzistuojanti nuomonė, kad cigarečių kontrabandą darantys asmenys yra skurdžiai gyvenantys, neturintys darbo vyrai, lieka stereotipu.

Vadovaujantis A. Gorbatkov teiginiais (Gorbatkov, 2001, p. 28) ir baudžiamųjų bylų dėl kontrabandos analize, sąlygiškai galima išskirti dvi subjektų grupes: 1) asmenys, kurie veikia vieni (65 proc. atvejų); 2) asmenys, veikiantys grupėmis (35 proc. atvejų). Pažymėtina, kad prie atvejų, kai asmenys veikė grupėmis, priskirti ir tokie, kai turima duomenų, kad asmenys veikė ne vieni, tačiau bendradarbiaavę, dažniausiai Baltarusijos Respublikos teritorijoje buvę asmenys lieka nenustatyti, todėl kartu nenuiteisiami pagal bendrininkavimo teisės normas. Vertimuisi kontrabanda į grupes įprastai buriasi asmenys, gyvenantys toje pačioje vietovėje, dirbantys toje pačioje darbovietėje ar kartu užsiimantys kitokia veikla, turintys bendrų pomėgių ar interesų, iš anksčiau atsiradusių nusikalstamų ryšių, susitinkantys ir leidžiantys laiką kartu tose pačiose vietose, susieti giminytės ryšiais ir pan. A. Gorbatkov yra išskyręs požymius, padedančius nustatyti, kad kontrabandą padarė organizuoto nusikalstamumo subjektai: 1) galimybė pasirengti kontrabandai tik bendromis grupės narių pastangomis; 2) galimybė verstis kontrabanda tik grupės nariams pasiskirsčius vaidmenimis; 3) yra pėdsakų ir kitų materialių kontrabandos padarinių, iš kurių galima spręsti apie kontrabandos subjektų ginklavimą, techninį aprūpinimą; 4) kruopščiai apgalvotas kontrabandos dalyko realizavimas; 5) sudėtinga kontrabandos pėdsakų slėpimo sistema; 6) „pelningiausių“ kontrabandos prekių gabenimas; 7) įžūlus kontrabandos subjektų elgesys vykdant nusikaltimą ir po jo; 8) organizuoto nusikalstamumo gynybinių priemonių veikimas (Gorbatkov, 2001, p. 28-29).

Nusikalstamos veikos, daromos įtraukiant kuo daugiau asmenų, tarp jų ir kontrabanda, yra pavojingesnės negu pavienio asmens. Pasiruošusių grupės asmenų nusikalstamas veikas sunkiau ir iširti, todėl pakankamai svarbu turėti duomenų apie

nusikalstamas veikas darančios grupės susiformavimą, išsiaiškinti egzistuojančią struktūrą, grupės narių tarpusavio vaidmenų ar funkcijų pasidalijimą, valdymo hierarchiją, bendrininkų ryšius, amžių, interesus, įgūdžius, konspiracijos metodus ir pan. Iš analizuotų baudžiamųjų bylų medžiagos matyti, kad grupės asmenų padarytas veikas atskleisti padeda ir kriminalinė žvalgybinė informacija (pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo 2022 m. balandžio 14 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-77-594/2022).

Taigi informacija apie kontrabandos subjektą yra įvairiapusiška ir svarbi norint išsiaiškinti kontrabandai aktualius ir reikšmingus dėsningumus, ji ypač praverčia keliant tyrimo versijas, planuojant tyrimo kryptis.

1.3.4. Duomenys apie kontrabandos objektą (dalyką)

Nusikalstamos veikos objektas, iš esmės ir kėsiniškas dalykas, kriminalistikoje yra apibrėžiamas kaip materialus objektas, į kurį nukreipta kaltininko veikla ir (arba) kuriam padaroma žala (Kuconis, Rinkevičius, Kazlauskas, 1996 cituota Gorbatkov, 2005, p. 43-44). Iš to galima daryti išvadą, kad kriminalistiniu požiūriu objekto samprata yra kiek kitokia negu baudžiamąja teisine prasme.

Vadovaujantis įstatyminiu reguliavimu, kontrabandos dalyku išskiriama: prekės, gryniesi pinigai, kultūros vertybės, antikvariniai daiktai, taip pat šaunamieji ginklai, šaudmenys, sprogmenys, sprogstamosios medžiagos, radioaktyviosios medžiagos ar kitos strateginės prekės, nuodingosios, stipriai veikiančios, narkotinės, psichotropinės medžiagos ir jų prekursoriai, dopingo medžiagos. Apibūdinant kiekvieną jų reikia vadovautis specialiaisiais įstatymais.

Pagal Lietuvos Respublikos muitinės įstatymo 3 straipsnio 3 dalį prekės yra apibrėžiamos kaip daiktai, įskaitant elektros energiją, galintys būti tarptautinės prekybos objektais (Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas, 2004). Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.100 straipsnyje pateikiama ir pinigų sąvoka – tai Lietuvos banko išleidžiami banknotai, monetos ir lėšos sąskaitose, kitų valstybių išleidžiami banko bilietai, valstybės išdo bilietai, monetos ir lėšos sąskaitose, esantys teisėta atsiskaitymo priemonė (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Kontrabandos atveju aktualūs tik gryniesi pinigai. Pažymėtina, kad 2018 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1672 dėl į Sąjungą įvežamų arba iš jos išvežamų grynųjų pinigų kontrolės, kuriuo panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 1889/2005, 3 straipsnio 1 ir 3 dalyse numatyti reikalavimai, kad vežėjai, vežantys grynuosius pinigus, kurių vertė yra 10 000 Eur arba didesnė, raštu arba elektroniniu būdu deklaruoja tuos grynuosius pinigus

valstybės narės, per kurią jie atvyksta į Sąjungą arba iš jos išvyksta, kompetentingoms institucijoms ir sudaro joms galimybę atlikti kontrolę. Mūsų teisinėje sistemoje ši Europos Sąjungos teisės aktą įgyvendinančio Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo 21 straipsnio 1 dalies 1 punktas nustato, kad tais atvejais, kai asmuo per Lietuvos Respubliką į Europos Sąjungą iš trečiųjų šalių įveža ar iš Europos Sąjungos per Lietuvos Respubliką išveža į trečiąsias šalis, kaip jos reglamentuotos Lietuvos Respublikos muitinės įstatyme grynujų pinigų vienkartinę sumą, kurios vertė yra ne mažesnė kaip nurodytoji Reglamento (ES) 2018/1672 3 straipsnio 1 dalyje, privalo jas deklaruoti (Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas, 1997). Taigi, asmuo, atvykstantis į Lietuvos Respubliką iš trečiųjų šalių ar išvykstantis iš Lietuvos Respublikos į trečiąsias šalis ir su savimi gabenantis ne mažesnę kaip 10 000 eurų grynujų pinigų sumą (arba ją atitinkančią sumą konvertavus kita valiuta), privalo ją deklaruoti muitinės įstaigoje, per kurią jis atvyksta į Lietuvos Respubliką ar išvyksta iš jos. Iš Lietuvos Respublikos muitinės pateikiamos informacijos matyti, kad tokiais atvejais, kai gryniesi pinigai į Europos Sąjungos teritoriją įvežami arba iš jos išvežami pašto siuntose, kurjerinėse siuntose, nelydimame bagaže arba kroviniuose konteineriuose, tai muitinė turi teisę pareikalauti pateikti Grynujų pinigų atskleidimo deklaraciją. Minėto Reglamento 5 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad siekiant patikrinti, kaip vykdoma nustatyta prievolė deklaruoti pinigus, kompetentingos institucijos įgaliojamos, vadovaujantis nacionalinėje teisėje nustatytais sąlygomis, tikrinti fizinius asmenis, jų bagažą ir transporto priemones (Europos Parlamentas ir Taryba, 2018).

Kilnojamosios kultūros vertybės apibrėžiamos Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje, tai yra pagal paskirtį ir prigimtį kilnojamieji žmogaus veiklos medžiaginiai kūriniai ir kiti kilnojamieji daiktai, turintys kultūrinę vertę ir įtraukti į valstybinę kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitą, to paties straipsnio pirmoje dalyje numatyta, kad antikvariniai daiktai yra visi prieš 50 metų ir anksčiau sukurti kilnojamieji žmogaus veiklos medžiaginiai kūriniai ir kiti kilnojamieji daiktai ar jų dalys, nesvarbu, kokia jų kultūrinė vertė (Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1996). Reiškia, veikos kvalifikavimui svarbus subjekto suvokimas, kad kontrabandos dalykas iš tiesų toks yra. Pažymėtina, kad 2004 m. lapkričio 9 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1424 patvirtintų Kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių išvežimo iš Lietuvos Respublikos taisyklių 7 punkte nurodyta, kad norint negražinamai arba laikinai išvežti iš Lietuvos Respublikos į kitas Europos Sąjungos valstybes nares antikvarinius daiktus, išvardytus kilnojamųjų

kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų, kuriuos išvežant iš Lietuvos Respublikos būtina turėti Kultūros paveldo departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos leidimą, sąraše, būtina turėti Kultūros paveldo departamento išduotą leidimą (Kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų išvežimo iš Lietuvos Respublikos taisyklės, 2014). Ši kontrabandos rūšis yra išskirtinė tuo, kad kontrabandos atveju antikvariniai daiktai ar kilnojamosios vertybės gabenamos neturint leidimo, kurį išduoda Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. Kaip matyti iš analizuotos praktinės medžiagos, šios rūšies kontrabandos atvejų pasitaiko nedažnai.

Aptariant kitą kontrabandos dalyką svarbus yra Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas, kurio 2 straipsnio 65 dalyje šaunamuoju ginklu įvardijamas toks ginklas, iš kurio sprogstamųjų medžiagų degimo produktų slėgio jėga per vamzdį paleidžiamos kulkos, sviediniai arba kenksmingosios, dirginančiosios ar kitos dujinės veikliosios medžiagos mechaniškai, termiškai, chemiškai ar kitaip taikiniui per atstumą paveikti arba duodamas garso ar šviesos signalas. Šaunamaisiais ginklais šiame įstatyme laikomos ir pagrindinės šaunamųjų ginklų dalys. Pagal to paties straipsnio 64 dalį, šaudmuo yra tai, kuo šaudoma iš šaunamųjų ginklų (Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas, 2002). Vadovaujantis Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 37 straipsnio 1 dalimi, nuo 2023 m. balandžio 1 d. įsigaliosiančia redakcija, fiziniai ir juridiniai asmenys turi teisę įvežti į Lietuvos Respubliką, o remonto ir priežiūros tikslais, kai remonto ar priežiūros darbai yra numatyti pirkimo-pardavimo sutartyse arba garantiniuose įsipareigojimuose, laikinai išvežti iš jos teisėtai įgytus šio įstatymo 3 straipsnio 2, 6–10 punktuose nurodytus ginklus, duslintuvus, ginklų priedėlius, šaudmenis, jų dalis, taip pat įvežti į Lietuvos Respubliką, išvežti iš jos, gabenti tranzitu per Lietuvos Respubliką teisėtai įgytus B, C kategorijų ginklus, ginklų priedėlius, šaudmenis, jų dalis, taip pat visų kategorijų kolekcinis pavienius ginklus, gavę policijos įstaigos leidimą įvežti (išvežti) pavienius ginklus. Be šio leidimo galima įvežti į Lietuvos Respubliką, išvežti iš jos, gabenti tranzitu per Lietuvos Respubliką D kategorijos ginklus ir pneumatinio ginklo šaudmenis. Be leidimo įvežti (išvežti) pavienius ginklus taip pat galima išvežti šio įstatymo 3 straipsnio 2, 6–10 punktuose nurodytus ginklus, duslintuvus, B, C, D kategorijų ginklus, ginklų priedėlius, šaudmenis, jų dalis, kurie su policijos įstaigos leidimu buvo laikinai (ne ilgiau kaip 24 mėnesiams) įvežti į Lietuvos Respubliką jų tinkamumui nustatyti, eksponuoti, taisyti, laikinai sandėliuoti, medžioklės ar sporto tikslais, arba laikinai (ne ilgiau kaip 24 mėnesiams) išvežti šio įstatymo 3 straipsnio 2, 6–10 punktuose nurodytus ginklus, duslintuvus, B, C, D kategorijų ginklus, ginklų priedėlius, šaudmenis, jų dalis iš Lietuvos Respublikos jų

tinkamumui nustatyti, eksponuoti, taisyti, laikinai sandėliuoti, medžioklės ar sporto tikslais tuo atveju, kai fizinis ar juridinis asmuo pagrindžia, kad šie ginklai, ginklų priedėliai, šaudmenys, jų dalys jiems teisėtai priklauso ir kad ginklai, ginklų priedėliai, šaudmenys, jų dalys šiam tikslui išvežami laikinai (Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas, 2002). Taigi, tokia išsami ir tuo pačiu paimi teisės norma konkrečiu atveju turi būti pritaikoma nustatinėjant, ar ginklas galėjo būti gabenamas per valstybės sieną.

Jau anksčiau mokslininkų pastebėta problema dėl šaunamųjų ginklų dalių prilyginimo šaunamiesiems ginklams (Vaitkevičius, Gorbatkov, 2013). Minėto įstatymo 2 straipsnio 66 dalis numato, kad šaunamojo ginklo dalis yra šaunamojo ginklo sudėtinis elementas, būtinas tam, kad šaunamasis ginklas veiktų, įskaitant pistoleto (revolverio) rėmą, jo ir pagrindinių šaunamojo ginklo dalių pusgaminius. Vamzdis, rėmas, uoksas, įskaitant viršutinį ir apatinį uoksus, būgnelis, spyna (užraktas), spynos (užrakto) rėmas, šovinio lizdas (kai jis yra atskira dalis) ir į šaunamojo ginklo vamzdį įdedamas įdėklas (mažesnio kalibro vamzdis) priskiriami prie pagrindinių šaunamojo ginklo dalių (Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas, 2002). Pagal pateiktus šaunamojo ginklo ir jo dalių apibrėžimus, juos pritaikant kontrabandos nusikaltimui, manytina, kad vis dar reikalingas teisinio reguliavimo Baudžiamajame kodekse pakeitimas, nes, pavyzdžiui, rėmo, vamzdžio ar kitų dalių gabenimą prilyginti šaunamojo ginklo gabenimui neatrodo proporcinga. Kad probleminiai aspektai egzistuoja ne vienerius metus patvirtina ir teismų praktika. Jau 2013 m. Vilniaus apygardos teisme nagrinėta byla, kai oro uoste sulaikytas asmuo, be kita ko, nuteistas už pasikėsinimą gabenti šaunamąjį ginklą, t. y. savadarbiu būdu perdirbtą, pusiau automatinio, 8 mm kalibro dujinio pistoleto rėmą su jame montuojamais mechanizmais, kurie buvo pripažinti savadarbio šaunamojo ginklo dalimis, rėme įstatytą savadarbį vamzdį, pripažintą pagrindine savadarbio šaunamojo ginklo dalimi, iš to padaryta išvada, kad pagrindinės šaunamojo ginklo dalys yra laikomos šaunamaisiais ginklais, o savadarbiai šaunamieji ginklai yra draudžiami civilinėje apyvartoje (Vilniaus apygardos teismo 2013 m. balandžio 9 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1-243-149/2013). Iš naujesnių pavyzdžių galima paminėti Kauno apygardos teismo išnagrinėtą atvejį, kai asmuo atsisiuntė šaunamojo ginklo dalį (pistoletu kulkosvaidžio užraktą), kuri priskiriama prie šaunamojo ginklo dalių. Teismas nuosprendžio motyvuojamoje dalyje pats nurodė įvertintiną tą aplinkybę, kad kontrabanda gabentas daiktas (šaunamojo ginklo dalis) nebuvo šaunamasis ginklas, kuris pavojingas visuomenei, jis buvo skirtas kaltinamojo kolekcijai papildyti ir nebuvo siekio jo naudoti šaudymo ar kitais neteisėtais tikslais, tai

sunkių pasekmių nesukėlė. Vis dėlto, teismas, vadovaudamasis teisiniu reguliavimu, turėjo asmenį nuteisti pagal BK 199 straipsnio 3 dalį (įstatymo redakcija, galiojusi iki 2019 m. sausio 1 d.) ir pagal BK 253 straipsnio 2 dalį (Kauno apygardos teismo 2020 m. gegužės 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-123-238/2020).

Sprogmenimis Lietuvos Respublikos sprogmenų apyvartos kontrolės įstatymo 2 straipsnio 23 dalyje įvardijami sprogstamosios medžiagos ir sprogdinimo priemonės, kurios sprogmenimis laikomos Jungtinių Tautų rekomendacijose dėl pavojingų prekių, priskiriamų tų rekomendacijų ST/SG/AC.10/1 pirmajai klasei, pervežimo, taip pat įtaisai su sprogstamąja medžiaga (ar iš sprogstamosios medžiagos), specialiai pagaminti sprogdinti ar tam tikromis sąlygomis sprogti. To paties straipsnio 24 dalis sprogstamąsias medžiagas apibrėžia kaip sproгимui atlikti skirtus cheminius junginius ar jų mišinius, kurie, paveikti išorinio poveikio (trinties, šilumos, smūgio, kibirkšties ir kita), gali staigiai išskirti didelį energijos kiekį (Lietuvos Respublikos sprogmenų apyvartos kontrolės įstatymas, 2003). Lietuvos Respublikos radiacinės saugos įstatymo 2 straipsnio 44 dalyje galima rasti dar vieno kontrabandos dalyko – radioaktyviosios medžiagos – apibrėžimą, tai yra tokia medžiaga, kurios sudėtyje egzistuoja vienas ar daugiau radionuklidų, į kurių aktyvumą ar aktyvumo koncentraciją būtina atsižvelgti radiacinės saugos požiūriu (Lietuvos Respublikos radiacinės saugos įstatymas, 1999). Strateginių prekių apibrėžimas, pateiktas Lietuvos Respublikos strateginių prekių ir technologijų importo, tranzito ir eksporto kontrolės įstatymo 3 straipsnio 12 dalyje, skamba taip, jog tai yra dvejopo naudojimo prekės ir (ar) karinė įranga, įskaitant paslaugas, susijusias su šiomis prekėmis (Lietuvos Respublikos strateginių prekių ir technologijų importo, tranzito ir eksporto kontrolės įstatymas, 1995). Nuo 2023 m. balandžio 1 d. įsigaliosiančioje šio įstatymo redakcijoje šis apibrėžimas persikels į 3 straipsnio 11 dalį. Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad narkotinės ir psichotropinės medžiagos yra į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus kontroliuojamų medžiagų sąrašus įrašytos gamtinės ar sintetinės medžiagos, kurios dėl kenksmingo poveikio ar piktnaudžiavimo jomis sukelia sunkų žmogaus sveikatos sutrikimą, pasireiškiantį asmens psichine ir fizine priklausomybe nuo jų, ar pavojų žmogaus sveikatai (Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas, 1998). Kadangi kontrabandos nusikaltimui aktualus ir narkotinių ar psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) apibrėžimas, tai Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės įstatymo redakcijoje, galiojusioje nuo 2003 m. sausio 1 d. iki 2008 m. rugsėjo 30 d. 2 straipsnio 1 dalyje narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakai (prekursoriai) buvo apibrėžiami

kaip cheminės medžiagos, šių medžiagų druskos, mišiniai ir natūralūs produktai, kurių sudėtyje yra pirmtakų, dažnai naudojami neteisėtai narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamybai ir dėl to kontroliuojami pagal Jungtinių Tautų 1998 metų konvenciją „Dėl kovos su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta“, ir įrašyti į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintą pirmtakų (prekursorių) sąrašą (Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės įstatymas, 1999). Vėlesnėse įstatymo redakcijose šio dalyko sąvoka buvo išaiškinta kaip į oficialų sąrašą įtraukta medžiaga, kaip nurodyta Reglamento (EB) Nr. 273/2004 2 straipsnio a punkte ir Reglamento (EB) Nr. 111/2005 2 straipsnio a punkte. Šiuo metu galiojančioje įstatymo redakcijoje to nebėra, todėl, vadovaujantis Reglamentų nuostatomis, doktrinos šaltiniais ir bylų medžiaga, narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakus (prekursorius) galima įvardyti kaip į specialius sąrašus įtrauktas chemines medžiagas, įskaitant ir jų mišinius, naudojamas narkotinių ar psichotropinių medžiagų gaminimui bei perdirbimui.

Lietuvos Respublikos nuodingųjų medžiagų kontrolės įstatymo 2 straipsnio 6 dalis numato, kad nuodingosios medžiagos yra 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (EB) Nr. 1272/2008 dėl cheminių medžiagų ir mišinių klasifikavimo, ženklavimo ir pakavimo, iš dalies keičiančiame ir panaikinančiame direktyvas 67/548/EEB bei 1999/45/EB ir iš dalies keičiančiame Reglamentą (EB) Nr. 1907/2006 (OL 2008 L 353, p. 1), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2014 m. gruodžio 5 d. Komisijos reglamentu (ES) Nr. 1297/2014 (OL 2014 L 350, p. 1), apibrėžtos 1, 2 ir 3 kategorijos ūmiai toksiškos, 1A ir 1B kategorijos kancerogeninės, 1A ir 1B kategorijos mutageninės, 1A ir 1B kategorijos toksiškai veikiančios reprodukciją, 1 kategorijos specifiskai toksiškos konkrečiam organui po vienkartinio poveikio, 1 kategorijos specifiskai toksiškos konkrečiam organui po kartotinio poveikio cheminės medžiagos ir (ar) mišiniai (Lietuvos Respublikos nuodingųjų medžiagų kontrolės įstatymas, 2001). Stipriai veikiančias medžiagas galima apibrėžti kaip medžiagas, turinčias pavojingą poveikį žmogaus sveikatai ar gyvybei, kai yra vartojamos didelėmis dozėmis ir esant medicininių kontraindikacijų jas vartoti (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 347).

Apie dopingo medžiagas pateikti išaiškinimai yra Lietuvos Respublikos tam tikrų dopingo medžiagų kontrolės įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje, kur tam tikros dopingo medžiagos yra įvardytos kaip organizmo fizinę ir psichinę veiklą skatinančios ar slopinančios medžiagos: 1) anaboliniai androgeniniai steroidai; 2) augimo hormonas; 3) augimo hormono išsiskyrimą skatinančios medžiagos, turinčios poveikį raumenų, sausgyslių ar raiščių baltymų sintezei (degradacijai), vaskuliarizacijai, energijos panaudojimui, regeneracijos gebėjimams ar skaidulų tipo pasikeitimui; 4) eritropoezę

skatinančios medžiagos. Antroji straipsnio dalis numato taisyklę, kad šių išvardytų medžiagų sąrašus tvirtina Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras (Lietuvos Respublikos tam tikrų dopingo medžiagų kontrolės įstatymas, 2015).

Kontrabandos dalykas kriminalistiškai skirstomas smulkiau:

- 1) masinio naudojimo prekės, tokios kaip tabakas, alkoholis, maisto produktai, vaistai, automobiliai ir pan.;
- 2) riboto naudojimo prekės, pavyzdžiui, šaunamieji ginklai, šaudmenys, sprogmenys, narkotinės, psichotropinės ar kitokios medžiagos;
- 3) nafta ir iš jos kilę produktai;
- 4) spalvotieji, juodieji, taurieji ir retieji metalai;
- 5) kiti daiktai, t. y. pinigai, istorinės, antikvarinės ar numizmatinės vertybės, brangakmeniai ir pan. (Gorbatkov, 2005, p. 44).

Susiklosčiusi dabartinė pasaulinė situacija daro įtaką ir kontrabandos nusikaltimo modifikacijoms. Štai, pavyzdžiui, 2023 m. sausio 13 d. pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl galimo tarptautinių sankcijų pažeidimo ir kontrabandos gabenant trąšas, pagamintas Baltarusijos Respublikos įmonėje, kuriai taikomos Europos Sąjungos sankcijos. Šioje neįprastoje situacijoje sulaikyta daugiau nei 3 tūkst. tonų geležinkeliu gabentų azoto trąšų – karbamido, kurio vertė viršija 2 mln. eurų, atliktos kratos trijose Lietuvos miestuose esančiose įmonėse, kurios, kaip įtariama, galėjo dalyvauti „šešėlinėse“ schemose apeinant tarptautines sankcijas, taip pat sulaikyti du asmenys, kurie įtariamai dalyvavę padarant tiriamus nusikaltimus. Vasario mėnesį prie minėto tyrimo prijungta ir sulaikytų penkiolikos vagonų su 818 tonų azoto trąšomis (karbamidu) muitinio tikrinimo medžiaga, kurio metu surašytas prekių sulaikymo protokolas ir paimti trąšų mėginiai laboratoriniams tyrimams (Lietuvos Respublikos muitinė, 2023).

Taip pat paminėtina, kad grynųjų pinigų kontrabandos atvejų pasitaikydavo visada, tačiau susiklosčiusi situacija suaktyvino būtent Ukrainos nacionalinės valiutos – grivinių gabenimą, ko anksčiau nebūdavo. Pavyzdžiui, 2023 m. vasario 8 d. VSAT tinklalapyje skelbta, kad per savaitę vien tik Varėnos pasienio rinktinės atsakomybės ruože tris kartus sulaikomos didelės grivinių sumos, automobiliais gabenamos į Lietuvą (Lietuvos Respublikos valstybės sienos apsaugos tarnyba, 2023). Pasitaiko ir ne tokių dažnų kontrabandos dalyko gabenimo atvejų, kai, pavyzdžiui, gabenamos įvairių vaistinių preparatų tuščios pakuotės, kartoninių cigarečių pakelių ruošiniai ir pan. (Lietuvos Respublikos muitinė, 2023).

Prieš beveik dvidešimt metų buvo galima matyti ryškią ribą tarp narkotinių, psichotropinių medžiagų ir jų prekursorių, tabako ir jo gaminių bei kitų kontrabandos

rūšių padarymo atvejų (Gorbatkov, 2005, p. 44), tačiau dabar analizuota praktinė medžiaga rodo, kad vyrauja narkotinių ir psichotropinių medžiagų bei cigarečių kontrabanda, o pastaraisiais metais narkotinių ir psichotropinių medžiagų gabenimo atvejų skaičius lenkia ir cigarečių kontrabandos atvejus. Tai patvirtina ir Muitinės kriminalinės tarnybos ataskaitos, kuriose matyti, kad, pavyzdžiui, 2022 m. iš pradėtų 291 ikiteisminio tyrimo didesnė dalis – 136 pradėti dėl narkotinių medžiagų, 90 – dėl cigarečių kontrabandos; 2021 m. iš 391 ikiteisminio tyrimo 202 pradėti dėl narkotinių medžiagų kontrabandos, o dėl cigarečių kontrabandos – 136 tyrimai; 2020 m. pradėti 334 ikiteisminiai tyrimai, dėl narkotinių medžiagų kontrabandos – 161, dėl cigarečių kontrabandos – 95; 2019 m. pradėti 306 ikiteisminiai tyrimai, 173 iš jų – dėl narkotinių medžiagų kontrabandos ir t. t. (Lietuvos Respublikos muitinė, 2023). Galima kelti prielaidą, kad daugiau narkotinių medžiagų kontrabandos atvejų užfiksuojama, nes vyraujantis jų gabenimo būdas yra pašto siuntomis per muitinės postus, o cigarečių kontrabanda pasižymi didesniu latentišku, jos neretai gabenamos ne per muitinės postus, upėmis, sunkiai matomose vietose, permetant per valstybės sieną, todėl ne visada užfiksuojama.

Apie tai, kad cigarečių kontrabanda yra visuotina problema parodo jau 2013 m. Europos Komisijos priimtas komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui Kovos su cigarečių kontrabanda ir kitokia neteisėta prekyba tabako gaminiais stiprinimas. Visapusė ES strategija, kartu pateikiant veiksmų planą bei vėlesnis Europos Komisijos 2018 m. Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui Antrasis kovos su neteisėta prekyba tabako gaminiais veiksmų planas (2018-2022 m.). 2017 m. gegužės mėnesį Europos Komisija, pateikdama minėtų strategijos ir veiksmų plano įgyvendinimo pažangos ataskaitą, teigė, kad nepaisant jau nuo 2013 m. taikytų daugelio priemonių, problemos, susijusios su neteisėta prekyba tabako gaminiais, tebekelia susirūpinimą kaip ir praeityje (Europos Komisija, 2017). Pažymėtina, kad nuo 2020 m. antros pusės – 2021 m. tarp gabenamų cigarečių pastebėtas išaugęs mėtinių cigarečių gabenimas, kurį galima sieti su 2020 m. gegužės mėnesį Lietuvoje įsigaliojusiu mėtinių ir su mentolio kapsulėmis esančių cigarečių uždraudimu.

Pastarųjų metų praktinės medžiagos analizė ir vyraujančios aktualijos leidžia pateikti tokią kontrabandos dalyko klasifikaciją:

- 1) uždrausti ar ribotos apyvartos daiktai (narkotinės ir psichotropinės medžiagos, šaunamieji ginklai, jų dalys bei šaudmenys);
- 2) tabakas ir jo gaminiai;
- 3) grynieji pinigai (eurai, doleriai, rubliai, grivinos);

- 4) kitos prekės (kilnojamosios kultūros vertybės ir antikvariniai daiktai, automobiliai, trašos, gintaro žaliava ir kt.).

Taigi, kaip jau minėta, baudžiamųjų bylų dėl kontrabandos analizė rodo, kad pastaraisiais metais kontrabanda daugiausia gabenamos narkotinės ir psichotropinės medžiagos (44,5 proc.), tabako gaminiai (41 proc.), rečiau kontrabandos būdu gabenami gryniesi pinigai (7 proc.), šaunamieji ginklai, jų dalys ir šaudmenys (4,5 proc.), pasitaiko ir kultūros vertybių ar antikvarinių daiktų gabenimo atvejų (1 proc.), likęs atvejų skaičius skirtas kitokioms įvairioms prekėms (2 proc.).

1.4. Kontrabandos kriminalistinės charakteristikos elementų tarpusavio priklausomybės ryšiai per atskiras dalyko rūšis

Kontrabandos kriminalistinės charakteristikos elementuose slypi kriminalistiškai svarbi informacija, kuri yra reikšminga metodinių tyrimo uždavinių sprendimui, todėl, vadovaujantis baudžiamųjų bylų dėl kontrabandos analize ir atsižvelgiant į atskiras kontrabandos rūšis, būtina nustatyti priklausomybės ryšius tarp elementų. Vis dėlto, dažniausiai pasireiškia ne atskirų, bet kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos derinių/kompleksų glaudūs tarpusavio priklausomybės (koreliaciniai) ryšiai (Gorbatkov, 2001, p. 29). Ir kontrabandos atveju dažniausiai tie koreliaciniai ryšiai pasireiškia tarpusavio elementų komplekse, pavyzdžiui, tarp kontrabandos subjekto, būdo ir aplinkos; tarp būdo, dalyko ir subjekto ir t. t. Jie padeda tirti kontrabandos nusikaltimą, kelti jos tyrimo versijas. Be jau rašto darbo atskiruose skyriuose paminėtų tam tikrų struktūrinių elementų koreliacinių ryšių, atsižvelgiant į atskiras kontrabandos rūšis, jų galima išskirti dar daugiau.

Iš baudžiamųjų bylų dėl kontrabandos analizės matyti, kad dažniausiai narkotinių ir psichotropinių medžiagų gabenimo atvejais Lietuvos Respublikos piliečiai, nevedę, anksčiau neteisti, būdami savo gyvenamojoje vietoje, naudodamiesi savo asmeniniais mobiliojo ryšio telefonais ar kompiuteriais internetinėse svetainėse, iš nenustatytų asmenų, esančių užsienyje (Nyderlandų Karalystėje, Meksikos Jungtinėse Valstijose, Vokietijos Federacinėje Respublikoje), neturėdami tikslo parduoti ar kitaip platinti, asmeniniams poreikiams, atsiskaitydami virtualia valiuta arba pavedimais, neteisėtai įgyja narkotines ar psichotropines medžiagas, neviršijant labai didelio jų kiekio ir neturėdami leidimo, išvengdami muitinės kontrolės inicijuoja jų siuntimą bei gabenimą per Lietuvos Respublikos valstybės sieną į Lietuvos Respubliką pašto siuntose (pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo 2020 m. sausio 17 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-75-

873/2020; Vilniaus apygardos teismo 2021 m. birželio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-219-576/2021; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. liepos 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-278-908/2022; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. lapkričio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-385-885/2022; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. gruodžio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-349-312/2022). Paprastai neteisti, nepilnamečiai Lietuvos Respublikos piliečiai renkasi jiems prieinamesnius būdus ir nedideliais kiekiais arba nežymiai viršijančiais nustatytą nedidelį kiekį internetu užsisakinėja psichotropines ar narkotines medžiagas (dažniausiai iš Nyderlandų Karalystės), kurias neturėdami leidimo per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabena siuntose (pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo 2021 m. liepos 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-210-383/2021; Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-299-365/2021; Šiaulių apygardos teismo 2022 m. birželio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-61-744/2022). Pastebėtina, kai narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandą daro Lietuvos Respublikos pilietės, dirbančios bei anksčiau neteistos moterys, tai jos veikia panašiai kaip nepilnamečiai asmenys, t. y. narkotines ar psichotropines medžiagas užsisakinėja internetu ir neturėdamos leidimo per Lietuvos Respublikos valstybės sieną atsigabena siuntose per muitinės postus (pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-217-891/2022; Kauno apygardos teismo 2022 m. gegužės 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-268-493/2022).

Vyrai, paprastai Lietuvos Respublikos piliečiai, veikiantys ne vieni ir užsiimantys neteisėtu narkotinių medžiagų disponavimu, kai grupėje bent vienas teistas asmuo, bendradarbiaudami su užsienyje veikiančiais asmenimis, didesnius narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekius gabena į Lietuvos Respubliką per muitines, slepiant automobiliuose įrengtose slėptuvėse, tarp leistinių gabenti prekių ir pan. (pavyzdžiui, Panevėžio apygardos teismo 2020 m. gegužės 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-21-337/2020; Kauno apygardos teismo 2021 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-47-290/2021). Pastebėtina, kad jauno amžiaus neteisti užsieniečiai, atvykstantys į Lietuvos Respubliką, paprastai paslėpę lagaminuose ar asmeniniuose daiktuose, pavyzdžiui, piniginiuose, kišenėse ar automobiliuose ir nepateikdami muitinės kontrolei, neturėdami leidimo ir veikdami vieni gabena nedidelius kiekius narkotinių ar psichotropinių medžiagų (pavyzdžiui, Šiaulių apygardos teismo 2021 m. gegužės 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-64-316/2021).

Tabako ir jo gaminių, tiksliau cigarečių, vyraujantys kontrabandos atvejai, kai didesni cigarečių kiekiai gabenami į Lietuvos Respublikos teritoriją vilkikais per muitines

postus slėpiant slėptuvėse arba tarp gabenamo krovinio (prekių), kuris yra kaip priedanga neteisėtam cigarečių kroviniai, o deklaruojant gabenamą krovinį, muitinės pareigūnams pateikiami dokumentai, nurodantys, kad gabenamos visai kitos prekės. Paprastai tai daro vairuotojais įmonėse dirbantys trečiųjų šalių piliečiai, neteisti vyrai (pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 8 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-331-932/2021; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. sausio 7 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-150-576/2022; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. gegužės 18 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-261-885/2022; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. lapkričio 10 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-423-908/2022), o kartais jie iš tiesų nieko nežino apie neteisėtą cigarečių krovinį, už kurį atsakingas būna darbdavys (pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo 2022 m. sausio 19 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-163-898/2022).

Išlieka tendencija, kad paprastai užsienio šalių piliečiai, neteisti vyrai, tiek nedirbantys, tiek ir dirbantys pagal individualias veiklas ar įmonėse, neteisėtai, nepateikdami muitinės kontrolei, gabena cigaretes, kurių muitinė vertė, įskaitant privalomus sumokėti mokesčius viršija 250 MGL dydžio sumą, per vietinio eismo pasienio kontrolės punktus, slėpdami jas specialiai įrengtose slėptuvėse, panaudojant automobilių konstrukcines ertmes (kuro bakus, sėdynių atlošus, bagažinių ertmes, bamperius, grindis, lubų ertmes, slenksčius, atsarginius ratus, durelių ertmes ir pan.) (pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 5 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-348-885/2021; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. rugsėjo 20 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-368-1036/2022; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. rugsėjo 29 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-375-806/2022; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 10 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-391-574/2022).

Labai dažnu atveju Lietuvos Respublikos piliečiai bendradarbiauja su Baltarusijos Respublikos teritorijoje esančiais asmenimis, o muitinės ar VSAT pareigūnai beveik visai nebeįsitraukia į tokias nusikalstamas veikas. Lietuvos Respublikos piliečiai vyrai, veikdami kartu su tyrimo metu nenustatytais asmenimis, buvusiais Baltarusijos Respublikos teritorijoje, arba nustatyta bendrininkų grupe, kurioje bent vienas teistas, dirbantis asmuo, ne per pasienio ir muitinės kontrolės postus per Lietuvos Respublikos sieną iš Baltarusijos Respublikos, išvengiant muitinės kontrolės, plukdant valtimis, nuleidžiant lynu, permetant per valstybės sieną, tarp valstybės sienos ženklų perimant dėžes su cigaretėmis, jas iš karto gabena su savimi, automobiliais arba paslepia miško masyve (pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo 2021 m. birželio 29 d. baudžiamasis

įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-282-312/2021; Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 5 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-344-898/2021; Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-293-935/2021; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-100-806/2022).

Cigarečių kontrabandos gabentojai vyrai, veikdami ne vieni, susitarę su kitais asmenimis, tačiau su korumpuotais pareigūnais neturintys ryšių, neteisėtai, išvengiant muitinės kontrolės, ne per muitinės postus, per Lietuvos Respublikos valstybės sieną iš Baltarusijos Respublikos į Lietuvos Respubliką gabena supakuotas cigaretes su primontuotais GPS įrenginiais paleidžiant plaukti šalia valstybės teritorijos esančiomis upėmis pasroviui (pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo 2021 m. gegužės 20 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-239-485/2021) ar vietose tarp valstybės sienos ženklų gabenant skraidyklėmis. Gabenant tokiu būdu įtakos turi geografinė vietovė, metų laikas. Pastebėtina, kad neteisėtu tabako ir jo gaminių gabenimu vis dažniau užsiima gerai organizuotos nusikalstamos grupės asmenų, kurios apsirūpinusios kokybiškais techninėmis stebėjimo priemonėmis, koduotais duomenų perdavimo kanalais veikiančiais telefonais ar radijo stotimis, kontrabandos darymui skirtos vietovės žvalgybai naudoja bepiločius orlaivius arba siunčia žvalgus vietovės tyrinėjimui (pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo 2019 m. gruodžio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-78-317/2019). Kriminalinė žvalgybinė informacija padeda išaiškinti tokias organizuotai veikusių asmenų veikas, kuriose dalyvauja bent vienas anksčiau teistas asmuo (pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo 2022 m. gruodžio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-305-988/2022).

Grynieji pinigai kontrabandos būdu paprastai gabenami pėsčiomis, transporto priemonėmis, dviračiais, važiuojant maršrutiniais autobusais per Lietuvos Respublikos valstybės sieną, per muitinės postus, jų nedeklaruojant, nepateikiant muitinės kontrolei bei tokiu būdu šios kontrolės išvengiant. Dažniausiai grynuosius pinigus gabena neteisti trečiųjų šalių piliečiai (Rusijos Federacijos, Baltarusijos Respublikos, Ukrainos) vyrai į Lietuvos Respublikos teritoriją, per muitinės postus, pinigus laikant prie savęs, pavyzdžiui, kišenėse ar kartu turimuose daiktuose: krepšiuose, rankinėse, kuprinėse (pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo 2022 m. liepos 18 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-321-908/2022; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. rugpjūčio 23 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-352-885/2022; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. gruodžio 21 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-463-932/2022) arba slepiant transporto priemonėse (pavyzdžiui, Vilniaus

apygardos teismo 2022 m. balandžio 28 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-236-898/2022).

Pastebėtina, kad 2022 m. padaugėjo trečiųjų šalių piliečių, vyrų gabenamų grynųjų pinigų per Lietuvos Respublikos sieną atvežų, kurie bėga nuo priverstinės mobilizacijos į Rusijos Federacijos kariuomenę (pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo 2022 m. spalio 20 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-411-928/2022). Taip pat dėl susiklosčiusios karinės padėties galima pastebėti tendencingumus, rodančius, kad padaugėjo kontrabandininkų, atstovaujančių Rusijos Federacijoje registruotas įmones bei turinčių Europos Sąjungos pilietybes, dėl kurių gali išvažiuoti ir pervežti nemažas sumas grynųjų pinigų už, pavyzdžiui, konkrečius atstovaujamos įmonės pirkinius kitose šalyse (Kauno apygardos teismo 2022 m. lapkričio 14 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-444-317/2022). Taip vyksta galimai dėl susiklosčiusios pasaulinės situacijos, kuri paskatino įvesti sankcijas, apsunkinančias elektroninius pervedimus iš Rusijos Federacijos į Europos Sąjungos valstybių bankus.

Šaunamųjų ginklų, jų dalių ar šaudmenų kontrabandą daro paprastai neteisti vyrai, užsienio valstybių piliečiai, šaunamuosius ginklus ar šaudmenis gabendami į Lietuvos Respublikos teritoriją per muitinės postus, juos laikant automobilių salonuose, daiktadėžėse (pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. gegužės 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-93-795/2022). Rečiau tai daro Lietuvos Respublikos piliečiai, užsisakydami internetu ir atsigabendami pašto siuntomis ar vežėjų (kurjerių) pristatomais siuntiniais (pavyzdžiui, Šiaulių apygardos teismo 2020 m. kovo 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-18-282/2020). Paprastai, kai gabunami šaunamieji ginklai, kartu gabunami ir šoviniai. Pastebima, kad dirbantys vairuotojais užsienio valstybių piliečiai vyrai vilkikuose, šaunamuosius ginklus ir šaudmenis laikydami skirtingose vilkikų vietose ar asmeniniuose daiktuose prie savęs, juos gabena per Lietuvos Respublikos sieną, per muitinės kelio postus (pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. lapkričio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-44-651/2022). Neteisti, dirbantys vyrai, neturėdami leidimo per Lietuvos Respublikos sieną automobilių salone, daiktadėžėse ar laikant prie savęs gabena šaunamuosius ginklus, kartu ir šaudmenis (pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. lapkričio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-100-795/2019; Šiaulių apygardos teismo 2020 m. gruodžio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-112-309/2020). Pasitaiko retesnių atvejų, kai automobiliais kartu su ginklu gabamos ir narkotinės medžiagos (pavyzdžiui, Šiaulių apygardos teismo 2021 m. kovo 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-62-354/2021).

Nustačius kontrabandos kriminalistinės charakteristikos elementų koreliacinius ryšius per atskiras dalyko rūšis ir jų dėsningumus, ši informacija įgauna praktinę reikšmę. Žinant ir suvokiant minėtus ryšius, bet kurios kontrabandos rūšies tyrimo metu atsiranda galimybė išsiaiškinti nežinomus informacijos šaltinius, numatyti informacijos paieškos kryptį, reikalingas priemones, susikurti detalesnį kontrabandos padarymo vaizdą, išskirti tipines tyrimo situacijas ir kelti tipines tyrimo versijas.

2. KONTRABANDOS TYRIMO PRADŽIA, ATSKIRŲ JOS RŪŠIŲ ATSKLEIDIMAS IR TYRIMAS BEI PAGRINDINĖS TYRIMO KRYPTYS

Bet kokios nusikalstamos veikos atskleidimo bei tyrimo procesas yra skirstomas į etapus. Tam tikros nusikalstamos veikos tyrimo etapas yra laikotarpis, kurio metu šalia bendrų nusikalstamos veikos tyrimo uždavinių sprendžiami tik tam laikotarpiui būdingi, specifiniai uždaviniai (Gorbatkov, 2021, p. 12). Kriminalistikos doktrinoje kai kurie mokslininkai, pavyzdžiui, S. Matulienė, išskiria tokius nusikalstamos veikos tyrimo etapus: pranešimo, pareiškimo apie įvykį, gautos ir surinktos medžiagos įvertinimas ir sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą priėmimas; pirminis etapas – pirminių tyrimo veiksmų atlikimas; tipinių versijų tikrinimas, įrodymų rinkimas, nusikaltėlio paieškos ir sulaikymo organizavimas, žalos atlyginimas, sąlygų, padėjusių įvykdyti nusikalstamą veiką, nustatymas; tolesnis etapas – atliekami kiti ikiteisminio tyrimo veiksmai, renkant, tiriant ir vertinant įrodymus (duomenis); baigiamasis – nusikalstamos veikos tyrimo baigimas (Burda *et al.*, 2004, p. 87; Kurapka *et al.*, 2013, p. 447). Kiti nurodo, kad kriminalistiniu požiūriu tikslinga tyrimo procesą suskirstyti į du pagrindinius etapus: pirminį ir tolesnį (Gorbatkov, 2021, p. 12). Tai patvirtina ir analizuota baudžiamųjų bylų dėl kontrabandos medžiaga. Kai turima informacijos apie galimai padarytą nusikalstamą veiką, priimamas sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą, kartu prasideda pirminis tyrimo etapas, kurio metu atliekami atitinkami proceso veiksmai, ir jis tęsiasi tol, kol nustatomas įtariamasis asmuo – jam pasirašytinai įteikiamas pranešimas apie įtarimą ar prokuroro nutarimas pripažinti įtariamuoju. Reiškia, jog tokiu atveju, kai įtariamasis asmuo nustatytas ir (ar) sulaikytas, t. y. gali dalyvauti nusikalstamos veikos tyrimo procese, baigiasi pirminis tyrimo etapas ir prasideda tolesnis, besitęsiantis iki nusikalstamos veikos tyrimo pabaigos. Tokiais atvejais, kai įtariamasis asmuo nustatomas ir (ar) sulaikomas nusikaltimo padarymo vietoje arba iš karto po nusikalstamos veikos padarymo, pirminis nusikalstamos veikos tyrimo etapas trunka labai trumpą laiko tarpą ir, iš esmės, sutampa su tolesniu nusikalstamos veikos tyrimo etapu (Gorbatkov, 2021, p. 12). Kontrabandos nusikalstama veika pakankamai dažnu atveju tokia ir yra.

Kiekvienu atveju svarbu rasti pagrindą tyrimui pradėti, t. y. išsiaiškinti kontrabandos padarymo tikimybę ir nustatyti jos požymius. Analizuota praktinė medžiaga rodo, kad dažniausiai kontrabandos tyrimas pradedamas pagal darbinės funkcijas vykdančių pareigūnų, aptikusių kontrabandos krovinį ir nustačiusių šios nusikalstamos veikos faktą, pranešimus arba pačiam pareigūnui betarpiškai atskleidus nusikaltimo požymius, t. y. VSAT darbuotojams stebint aplinką, sulaikant asmenis, muitinės

pareigūnams tikrinant pašto siuntas, atliekant muitinius tikrinimus, policijos pareigūnams tiriant kitas nusikalstamas veikas ir pan. Taip pat daugeliu atvejų kontrabandos požymiai pasireiškia kriminalinės žvalgybos surenkamų duomenų ir tokiu būdu atliekamų procesinių veiksmų pagalba. Taigi baudžiamųjų bylų analizė rodo, kad muitinės pareigūnai (kai kontrabandos dalykas gabenamas per Lietuvos Respublikos valstybės sieną per muitines) užfiksavo kontrabandos faktą apie 67,5 proc. atvejų, VSAT pareigūnai (kai kontrabandinės prekės gabenamos ne per muitines) – apie 27,5 proc. atvejų, policijos pareigūnai (valstybės teritorijos viduje) – apie 5 proc. atvejų.

Kontrabandos tyrimui reikšminga pirminė informacija pagal pobūdį būna dvejopa: 1) kai nusikalstamą veiką rengiamasi padaryti, 2) kai kontrabandos nusikaltimas jau yra padarytas. Pirmuoju atveju rekomenduotina atlikti kriminalistinę operaciją – nusikaltimo fakto ir nusikaltėlio nustatymas ir jo sulaikymas su įkalčiais. Šiuo atveju svarbu kruopštus reikiamos informacijos išanalizavimas apie pasirengimą daryti kontrabandą, tinkamas tolesnių veiksmų organizavimas ir suplanavimas. Praktikoje kaip tokios operacijos pavyzdys galėtų būti Vilniaus apygardos teisme išnagrinėtas atvejis, kai trys Lietuvos Respublikos piliečiai bendrininkai iš Baltarusijos Respublikos į Lietuvos Respubliką per Lietuvos Respublikos valstybės sieną, išvengdami muitinės kontrolės, ne per muitinės kontrolės postą, gabeno privalomus pateikti muitinei daiktus – cigaretes, paženklintas Baltarusijos Respublikos akcizo ženklais, viršijusias 250 MGL, ir kurias, supakuotas į 14 dėžių, būdami Lietuvos Respublikos teritorijoje, tarp valstybės sienos ženklų, iš Baltarusijos Respublikos teritorijoje bendrai veikusių asmenų perėmė. Tačiau jų sulaikymui su įkalčiais padėjo kriminalinės žvalgybos skyriuje gauta informacija, kad toje vietoje bus gabenama cigarečių kontrabanda ir tada buvo organizuojama pasala bei vietovės stebėjimas (Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 4 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-176-908/2021). Antruoju atveju nusikaltimas išaiškinamas vėliau, todėl daug ką lemia ikiteisminio tyrimo pareigūnų ar prokuroro operatyvumas bei veiklos kryptingumas (Gorbatkov, 2005, p. 65-70).

Tiriant kontrabandos nusikaltimus visada nepaprasta nustatyti subjektyviąją pusę. Žinoma, labiausiai tokiu atveju padeda liudytojų (pavyzdžiui, muitinės pareigūnų) ar kitų įtariamųjų parodymai, atskirų procesinių veiksmų atlikimas ir jų metu gauti rezultatai, valstybių sienų kirtimo faktai, atitinkamų dokumentų pildymas, įforminimas, telefoninių pokalbių išklotinės, įvairių daiktų gabenimo per valstybių sienas tvarkos žinojimas ir pan. Tam tikrais atvejais apie veiką išduoda ir kaltininko veiksmai, emocijos. Atliekant bylų analizę, pastebėtas ne vienas atvejis, kai muitinio tikrinimo metu sunkvežimių, automobilių vairuotojai ar keleiviai elgiasi neįprastai, neramiai, šitaip pareigūnams

sukeldami įtarimus, kurie po patikrinimo pasitvirtina. Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teisme nagrinėtas atvejis, kurio metu muitinės pareigūnas, apklaustas kaip liudytojas, parodė, kad gabentojas (vairuotojas) daug rūkė, labai jaudinosi, dėl to sukėlė įtarimų (Vilniaus apygardos teismo 2021 m. balandžio 27 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-227-898/2021). Taip pat paminėtinas atvejis, kai asmuo, neturėdamas leidimo per Lietuvos Respublikos valstybės sieną automobiliu gabeno šaunamąjį ginklą ir šaudmenis, o liudytoja, dirbanti muitinės poste, parodė, kad automobilio patikrinimą nusprendė atlikti dėl to, kad gabentojas buvo labai lipšnus (Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. lapkričio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-100-795/2019). Iš muitinės pareigūnų teiginių pastebėtina, kad tam tikrais atvejais jiems kyla įtarimas, kurio apibūdinimą jie laiko tarnybine paslaptimi, tačiau teigia, kad didelė darbo patirtis leidžia iš žmogaus elgesio, bendravimo, judesių ir kitų faktorių atrinkti žmogų fiziniam tikrinimui ir asmens apžiūrai.

Pirminių duomenų, gautų apie galimai padarytą kontrabandos nusikaltimą, analizavimas padeda išsiaiškinti, ar veika turi kontrabandos kaip nusikalstamos veikos požymių, ar gautoje informacijoje nėra prieštaravimų, spragų, ar informacijos šaltinis tiksliai žinomas, kas surado daiktinius objektus ir t. t. (Gorbatkov, 2005, p. 72).

Kadangi kontrabandos tyrimo planavimas iš pradžių priklauso nuo tyrimo situacijų ir versijų, svarbu išsiaiškinti, kas tai yra. Doktrinoje vyrauja daug nuomonių, viena jų, kad nusikalstamos veikos tyrimo situacija – tai tyrėjo, atliekančio ikiteisminį tyrimą, disponuojamos konkrečiu momentu informacijos visuma apie nusikalstamą veiką, asmenis, padariusius ją, ir kitus tyrimui reikšmingus duomenis (Juškevičiūtė *et al.*, 2014, p. 268). A. Gorbatkov pasiūlytas tyrimo situacijos apibrėžimas – tai yra tam tikra faktinė padėtis (būklė), kuri formuojasi, egzistuoja ir keičiasi (transformuojasi) tiriant nusikalstamą veiką, priklausomai nuo tam tikrų, kriminalistiniu požiūriu reikšmingų aplinkybių (veiksnių) turinio ir apimties (Gorbatkov, 2005, p. 74). Kontrabandos tyrimui reikšmingas yra tyrimo situacijų skirstymas pagal apibendrinimo laipsnį į individualias ir tipines. Individualios egzistuoja konkrečios nusikalstamos veikos metu, o tipinės yra dažniausiai pasitaikančios tiriant tam tikrų nusikalstamų veikų rūšis, jos yra atskirų kategorijų baudžiamųjų bylų apibendrinimas (Gorbatkov, 2005, p. 75). Taigi šiame darbe svarbiausia tampa viena iš tyrimo situacijų rūšių – tipinės tyrimo situacijos, būdingos kontrabandos tyrimui. Savaiame šalia jų aktualumą įgyja ir tipinės versijos, nes egzistuojant tam tikrai tipinei tyrimo situacijai yra keliamos tam tikros tipinės versijos ir atitinkamai planuojamas tyrimas, kokius toms versijoms patikrinti reikiamus proceso veiksmus būtina atlikti.

Kontrabandos atveju galimos dviejų rūšių pirminės tipinės tyrimo situacijas, t. y. pirmoji, kai turima informacijos apie padarytą kontrabandą, tačiau nėra arba beveik nėra duomenų apie kontrabandos subjektą, ir antroji situacija, kai turima informacijos apie padarytą kontrabandą ir apie ją padariusį subjektą, tačiau nežinoma jo buvimo vieta arba kaip tik kontrabandos subjektas yra sulaikytas ar tiksliai žinoma jo buvimo vieta. Kaip ir kiekvieno nusikaltimo atveju, taip ir kontrabandos, palankiausia situacija ta, kai turima informacija ir apie padarytą kontrabandą, ir apie jos subjektą, ir kai arba jis sulaikytas, arba tiksliai yra žinoma jo buvimo vieta (Gorbatkov, 2005, p. 77).

Susiklosčius situacijai, kai yra informacijos apie padarytą kontrabandos nusikaltimą, tačiau nėra arba beveik nėra duomenų apie kaltininką, keliami tokie tyrimo uždaviniai: informacijos, kuri leistų identifikuoti, jeigu yra galimybė – sulaikyti, kontrabandos subjektą, pobūdžio nustatymas; tokios informacijos gavimo šaltinių nustatymas; operatyvus kontrabandos tyrimui reikšmingų duomenų suradimas ir fiksavimas. Taigi tokioje situacijoje paprastai keliamos tipinės tyrimo versijos dėl subjekto, jo buvimo vietų, padarytos kontrabandos motyvų ir tikslų, neteisėto krovinio įgijimo šaltinių ir būdų, laikymo bei realizavimo vietų ir būdų, perkėlimo, maskavimo priemonių ir būdų, kitokių veikų, susijusių su kontrabanda, galimo padarymo, kontrabandos sukeltų padarinių, jos darymo mechanizmo. Nustatinėjant subjektus svarbu atkreipti dėmesį, kas turėjo galimybę įsigyti ar turėjo kitokių sąsajų su kontrabandos dalyku; kas transportavo, gabeno, ar palaikė ryšius su transportuotojais; kas turėjo galimybę žinoti duomenis, kurie padėtų tam tikros rūšies kontrabandos darymui; kas galėjo teikti pagalbą kontrabandos darymui pasirinktu būdu; taip pat, kas galėjo būti suinteresuotas tos kontrabandos padarymu ir t. t. Tokioje situacijoje svarbu atlikti visus galimus procesinius veiksmus, pavyzdžiui, įvykio vietos, kontrabandos dalyko, atitinkamų dokumentų apžiūras; liudytojų apklausas; kratas; parodymus atpažinti; objektų tyrimus ir kt. Taigi tokioje situacijoje informaciniais šaltiniais tampa duomenys iš įvykio vietos ir kontrabandos dalyko apžiūros, atitinkamų krovinio dokumentų analizės, liudytojų parodymų (Gorbatkov, 2005, p. 77-79).

Kaip jau minėta, kontrabanda savyje apjungia skirtingas koncepcijas, t. y. muitinės prižiūrimų prekių kontrabandą ir „specialių daiktų“ kontrabandą, tai priklausomai nuo to pagal dalyką galima išskirti kontrabandos nusikaltimo rūšis: prekių (tabako ir jo gaminių, alkoholio, vaistų, automobilių ir kt.); pinigų; tam tikrų dopingo medžiagų; kilnojamųjų kultūros vertybių ar antikvarinių daiktų; uždraustų ar ribotos apyvartos daiktų, t. y. šaunamųjų ginklų, šaudmenų, sprogmenų, sprogstamųjų medžiagų, radioaktyviųjų medžiagų ar kitų strateginių prekių, nuodingųjų, stipriai veikiančių, narkotinių,

psichotropinių medžiagų ir jų prekursorių kontrabanda. Tačiau baudžiamųjų bylų dėl kontrabandos analizė leido išskirti pastaraisiais metais vyraujančias kontrabandos rūšis, kurių atvejais, atsižvelgiant į kontrabandos dalyką, egzistuoja atskleidimo ir tyrimo ypatumai, labai svarbūs kriminalistiniu metodiniu požiūriu, ir kuriuos būtina išnagrinėti plačiau.

2.1. Narkotinių, psichotropinių medžiagų ir jų prekursorių kontrabanda

Tai viena iš uždraustų ar ribotos apyvartos daiktų kontrabandos rūšių, kuriai netaikomi masto ar vertės kriterijai, ir kurios atvejų skaičius sparčiai kyla. Iš analizuotos teismų praktikos pastebima, kad pastaraisiais metais vyrauja pašto siuntų arba kurjerių pagalba gabenamos narkotinės ar psichotropinės medžiagos, kurios randamos muitinės pareigūnams atliekant siuntų, atrinktų iš rizikingų šalių (pavyzdžiui, Nyderlandų Karalystės, Meksikos Jungtinių Valstijų), ar neregistruotų siuntų tikrinimus. Taip pat stambesnio masto veikose, veikiant ne vienam asmeniui arba kartu su kontrabanda darant kitas nusikalstamas veikas, svarbų vaidmenį užima turima kriminalinė žvalgybinė informacija, kuri padeda aptikti asmenis, darančius kontrabandos nusikaltimą. Šios rūšies kontrabandos tyrimai pradedami ir pagal VSAT pareigūnų gautus pranešimus, kurie pastaruoju metu atsiranda vykdant nelegalios migracijos prevenciją bei kontrolę pasienio ruože ir sustabdžius automobilius patikrinimui, pas asmenis daiktuose arba paslėpus automobilyje randamos ir narkotinės medžiagos, o kartais automobiliuose kartu randami ir neteisėti migrantai. Gavus pranešimus dėl kitų pažeidimų ir jų tikrinimo metu paaiškėjant apie kontrabandos požymius, jos tyrimas pradedamas ir pagal policijos pareigūnų pranešimus. Žinoma, aptikus galimai narkotines, psichotropines medžiagas ar jų prekursorius ir jas apžiūrėjus arba atlikus pirminį narkotinių medžiagų identifikavimo testą bei užfiksavus tai protokole, visada pasitelkiama specialistų pagalba, kurie pateikdami išvadas, nurodo, ar tai yra narkotinė, psichotropinė medžiaga, jeigu taip, tai įvardijama kokia ir koks jos grynasis kiekis. Stebint praktiką, nemažai pasitvirtinančių tyrimų įvyksta, kai turima kriminalinės žvalgybos informacija apie vykdomą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis ar asmenų rengimąsi gabenti narkotines medžiagas ir betarpiškai atskleidžiami kontrabandos nusikaltimo požymiai. Policijos pareigūnams tikrinant informaciją ne tik dėl asmenų galimai neteisėto disponavimo narkotinėmis medžiagomis, bet ir, pavyzdžiui, pagal kitokio pobūdžio iškvietimus randant apsvaigusius asmenis ir aiškinantis aplinkybes, paaiškėja, kad narkotinės medžiagos atgabentos kontrabanda.

Kai muitinės pareigūnams patikrinus siuntas, gautas iš „rizikingų šalių“, aptinkamos galimai narkotinės ar psichotropinės medžiagos, egzistuoja tipinė tyrimo situacija, kurios metu turima informacijos apie galimai padarytą kontrabandą ir turima ne daug informacijos apie ją padariusį asmenį, kuris galimai nurodytas siuntos rekvizituose. Tokiu atveju galima kelti tipinę versiją, kad tai padarė siuntoje kaip gavėjas nurodytas asmuo, kurį galima rasti pristatymo adresu, ir tai yra Lietuvos Respublikos pilietis, pilnametis vyras, nevedęs, anksčiau neteistas, kuris būdamas savo gyvenamojoje vietoje ir naudodamasis savo mobiliojo ryšio telefonu ar kompiuteriu, internetinėje svetainėje iš asmenų, esančių užsienio valstybėje, neturėdamas tikslo platinti, t. y. savo poreikiams, atsiskaitęs virtualia valiuta arba bankiniu pavedimu, neteisėtai įgijo narkotines ar psichotropines medžiagas. Šiuo atveju tyrimo metu reikšminga atlikti dalyko, įrenginių, internetinių puslapių apžiūrą, apklausti įtariamąjį, liudytojus, atlikti gyvenamųjų patalpų kratą bei objektų tyrimą. Tiesa, galima ir tokia tipinė versija, kad siunta neregistruota arba jos duomenyse nurodytas ne tikrasis gavėjas, tokiu atveju, aiškinantis kontrabandą padariusį subjektą, prieš tai minėta kriminalistinės charakteristikos informacija tampa dar aktualesnė. Šioje situacijoje be minėtų proceso veiksmų taip pat gali būti atliekamas informacijos patikrinimas, stebint, kas siuntą atsiims.

Tipinėje tyrimo situacijoje, kai turima informacijos apie kontrabandą ir apie ją padariusį subjektą, nes muitinės pareigūnai, tikrindami pašto siuntas, aptinka gabenamą nedidelį kiekį narkotinių ar psichotropinių medžiagų į Lietuvos Respublikos teritoriją, galima kelti versiją, kad kaltininkai yra rekvizituose nurodyti pavieniai neteisti nepilnamečiai Lietuvos Respublikos piliečiai (moksleiviai, studentai) arba pilnametės neteistos moterys, kurie draudžiamas medžiagas užsisakė internetu, naudodamiesi mobiliojo ryšio telefonais ar kompiuteriais, suprasdami, kad tai draudžiama. Vadovaujantis ant siuntos nurodytu gavėjo adresu galima nustatyti subjekto buvimo vietą. Šioje situacijoje reikšminga atlikti apžiūrą, įtariamojo ar įtariamąsios apklausą, liudytojų (nepilnamečių atveju vieni jų yra tėvai) apklausas ir objektų tyrimą.

Kriminalinės žvalgybos duomenys sukuria galimybę turėti palankią tipinę tyrimo situaciją, kai turima duomenų ir apie kontrabandą, ir apie subjektus bei juos sulaikyti darant nusikaltimą, t. y. bendrininkų arba organizuotoje grupėje esantiems asmenims ruošiantis gabenti ar transporto priemone gabenant didesnę nei įprastai kiekį narkotinių arba psichotropinių medžiagų į Lietuvos Respubliką. Tokiais atvejais gali būti keliamos tipinės versijos, kad asmenys, paprastai Lietuvos Respublikos piliečiai, tai daro ne pirmą kartą, bendradarbiauja su užsienio valstybėje esančiais asmenimis, bent vienas iš grupės asmenų teistas, o parsigabentas ar planuotas parsigabenti narkotinių ar psichotropinių

medžiagų krovins būtų skirtas platinimui šalyje, todėl kartu galėjo veikti ir dar daugiau nenustatytų asmenų. Tokiu atveju kontrabandos mechanizmo nustatymui yra reikšminga atlikti kompleksą veiksmų, pavyzdžiui, įvykio vietos, asmenų, dalyko, transporto priemonės, mobiliojo ryšio telefonų, vaizdo įrašų apžiūras, įtariamųjų apklausas, liudytojų apklausas, kratas (gyvenamųjų patalpų, automobilių, asmenų), objektų tyrimą, kartu veikusiems asmenims nustatyti – asmens parodymą atpažinti.

Muitinės ar VSAT pareigūnams tikrinant jauno amžiaus užsienio piliečių, atvykstančių į Lietuvos Respubliką, bagažą arba asmeninius daiktus ir juose aptikus nedidelį kiekį galimai narkotinių ar psichotropinių medžiagų, kurios, jų teigimu, įsigytos užsienio valstybėse, kur tai yra leistina, arba įsigytos ir vartotos, kur tai leistina, tačiau pamiršę, kad dar su savimi tų medžiagų turi, susiformuoja palanki tipinė tyrimo situacija, kai turima informacija ir apie kontrabandos nusikaltimą, ir apie jį padariusį subjektą. Tada keliamą tipinę versiją, kad minėti asmenys iš tikro įsigijo prekę vietoje, kur tai leistina ir sąžiningai klydo, nežinodami, kad Lietuvoje tai draudžiama. Šiuo atveju jų teiginių patikrinimui ir aplinkybių išsiaiškinimui reikšminga atlikti asmens, dalyko apžiūrą, įtariamojo bei liudytojų apklausas, objektų tyrimą ir kitus veiksmus, kurie padėtų išsiaiškinti asmenų ketinimus bei lankytas vietas. Kita galima versija, kad tiriant aplinkybes paaiškės, jog jie, gabendami medžiagas, suprato savo neteisėtą elgesį, nors ir įsigijo leistinoje vietoje, arba išvis įsigijo taip pat neteisėtai, kaip ir gabeno, ir tai suvokė. Tokioje situacijoje svarbi įvykio vietos apžiūra (jeigu gabenta automobiliu, tai svarbi jo apžiūra), daiktų, pavyzdžiui, piniginių, lagamino apžiūra, įtariamojo ir liudytojų parodymai, tarnybinio šuns panaudojimas, objektų tyrimas.

Tipinėje tyrimo situacijoje, kai į Lietuvos Respublikos muitinės postus automobiliais atvykę asmenys elgiasi neįprastai arba automobilio detalės pasirodo įtartinos ir fizinio muitinio tikrinimo metu ar patikrinus rentgeno sistema atrandamos narkotinės arba psichotropinės medžiagos, galima kelti tipinę tyrimo versiją, kad gabentojo prisipažinimas pagrįstas, keleiviai, jeigu jų buvo, nieko nežinojo arba kaip tik buvo naudojami kaip maskuotė. Taip pat kontrabandos mechanizmui nustatyti keltina versija gali būti tokia, jog gabentojas bendradarbiavo su Lietuvos Respublikos piliečiais, kuriems krovinių turėjo perduoti, arba su užsienyje esančiais piliečiais, iš kurių paėmė krovinių ir paslėpęs automobilyje gabeno. Tokiais atvejais svarbu tinkamai apžiūrėti įvykio vietą, transporto priemonę, mobiliojo ryšio telefonus, panaudoti tarnybinio šuns pagalbą, atlikti įtariamojo ir liudytojų apklausas, kratas, objektų tyrimus ir kitus reikiamus veiksmus.

Pažymėtina, kad narkotinių medžiagų, priešingai nei grynujų pinigų ar kitokių prekių, kontrabanda, kur inkriminuojamas tik kontrabandos nusikaltimas, paprastai kvalifikuojama iš sutapties su atskiro BK skyriaus, skirto disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis nusikaltimams, straipsnių atitinkamomis dalimis.

Taigi vienos dažniausiai analizuotoje praktikoje pasitaikančių kontrabandos rūšies – narkotinių ar psichotropinių medžiagų ir jų prekursorių tipinės tyrimo situacijos yra įvairios, siūlomos kelti versijos taip pat, tačiau didžiausias skaičius tyrimų pradedami po muitinės pareigūnų atliktų siuntų tikrinimų. Vyraujanti tipinė tyrimo situacija yra tokia, kai turima duomenų ir apie galimai padarytą kontrabandą, nes muitinio tikrinimo metu siuntoje aptinkamos narkotinės ar psichotropinės medžiagos, ir turima ne daug duomenų apie subjektą, kuris galimai nurodytas siuntos rekvizituose. Tokiu atveju keliami galimi tipinė tyrimo versija, kad už veiką atsakingas siuntoje kaip gavėjas nurodytas asmuo, kurį galima rasti pristatymo adresu. Tokio tyrimo metu reikšminga atlikti dalyko, įrenginių, internetinių puslapių apžiūrą, apklausti įtariamąjį, liudytojus, atlikti gyvenamųjų patalpų kratą bei objektų tyrimą.

2.2. Tabako ir jo gaminių kontrabanda

Nors, kaip teigia J. Baltrūnienė, cigarečių kontrabanda reikalauja ne tik numatyti nusikalstamos veikos atskleidimo strateginius aspektus, tačiau reikalinga visos valstybės ir jos institucijų veiklos įgyvendinimo strategija (Baltrūnienė, 2021, p. 57), vis dėlto bendram tikslui kartu yra svarbu žinoti ir šios rūšies kontrabandos tyrimo aspektus.

Kadangi lyginant su kitomis kontrabandos rūšimis, tabako ir jo gaminių kontrabanda žymiai dažniau daroma ten, kur nėra muitinės postų, valstybės pasienio ruože, pavyzdžiui, tarp valstybės sienos ženklų, upėse ir pan., tai ir tyrimas, lyginant su kitų rūšių kontrabanda, daugiau kartų buvo pradėtas pagal VSAT pareigūnų pranešimus. Šios tarnybos pareigūnai nustato kontrabandos požymius stebėdami aplinką iš stebėjimo bokštų, vykdant valstybės sienos stebėjimo funkciją, t. y. stebint vaizdo kameras, fiksuojančias judėjimą, termovizoriaus kameras, persekiojant ar pastebėjus paliktus įtartinus automobilius, tikrinant išankstinę iš kitų pareigūnų gautą informaciją, vykdant prevencinį saugumą ir pan. Muitinės pareigūnų pranešimais inicijuotų tyrimų taip pat nėra mažai. Jų atvejų kontrabandos krovinyse aptinkamas kilus įtarimui dėl asmens emocijų, atsakymų apie deklaruotinas prekes, pastebėjus nenatūraliai deformuotas transporto priemonės, jų puspriekabės, vizualiai matomas neseniai pakeistas detales, tankio neatitikimus ir kai speciali rizikos valdymo sistema, į kurią pareigūnai, priėmę gabentojo

pateiktus dokumentus, tarp jų ir deklaraciją apie teisėtai gabenamas prekes, suveda duomenis, pasiunčia transporto priemonės į stacionarią rentgeno kontrolės sistemą arba nurodo atlikti detalų tikrinimą.

Tai viena iš tų kontrabandos rūšių, kur žymiai dažniau, lyginant su kitomis rūšimis, vyrauja tipinė tyrimo situacija, kai turima informacija apie kontrabandos nusikaltimą, tačiau nėra ar beveik nėra duomenų apie jos subjektą. Pavyzdžiui, kai kontrabandos dalykas gabenamas ne per muitines, t. y. kontrabandinės cigaretės randamos krūmuose, plukdomos upėmis, gabenamos skraidyklėmis ir pan. Tokiais atvejais pakankamai daug įtakos turi geografinė vietovė, metų laikas. Taigi tokiose tipinėse tyrimo situacijose, kai turima duomenų apie kontrabandą, nes aptikti plaustai, skraidyklės, dėžės miško masyvuose su cigaretėmis, tačiau nieko nežinoma apie subjektą, galima kelti versiją, kad tokią veiką padarė vyrai, veikdami ne vieni, jų buvimo vietą galima sužinoti per GPS siųstuvus, kurie dažniausiai būna pritvirtinti prie tokių objektų. Tokiu atveju reikšminga atlikti įvykio vietos, dalyko, GPS įrenginių apžiūras, liudytojų apklausas, nustatius įtariamuosius, atlikti jų apklausas, kratas nuosavybės teise priklausančiose patalpose (namuose, garažuose, sandėliuose, sodybose), objektų tyrimus ir kt. Minėtoje situacijoje, kai kontrabandos dalykas randamas krūmuose, taip pat viena iš tipinių versijų gali būti tokia, kad galimai krovinyje priklauso asmenims, kurie prieš keletą dienų buvo užfiksuoti aplinkos stebėjimo kameromis kaip galimai tyrinėjantys vietovę, arba jų automobilis, o gal net jie patys yra netoliese, pavyzdžiui, negyvenamoje sodyboje. Tam išsiaiškinti pasitelkiami tarnybiniai šunys, kurių pagalba galimai bus rasta ir daugiau užmaskuotų cigarečių dėžių, ryšulių. Kartu reikšminga plėsti įvykio vietos apžiūros ribas, peržiūrėti vaizdo įrašus, atlikti liudytojų apklausas, radus įtariamuosius, juos apžiūrėti, apklausti, atlikti kitus reikiamus veiksmus aplinkybėms nustatyti.

VSAT pareigūnams sulaikius atviroje teritorijoje asmenį, su savimi gabenantį ryšulius, susiformuoja palanki tipinė tyrimo situacija, kai turima duomenų ir apie kontrabandą, ir apie subjektą, kuris sulaikytas su įkalčiais, todėl tokiu atveju galima kelti versijas dėl bendrininkų, objektyviosios veikos pusės. Pavyzdžiui, tyrimo versija, kad asmuo veikė ne vienas, galimai veikos mechanizmą sugalvojo kiti asmenys, iš kurių bent vienas teistas, o sulaikytasis užėmė tik antraeilį vaidmenį, ryšulius perėmė iš Baltarusijos Respublikos pusėje veikusių asmenų, kurie cigaretes permetė per tvorą, virve ar perplukdė valtimi. Šiuo atveju reikalinga apžiūrėti asmenis, dalyką, įvykio vietą, mobiliojo ryšio telefonus, kitokius daiktus, atlikti liudytojų ir įtariamųjų apklausas, asmenų kratas.

Palankioje tipinėje tyrimo situacijoje, kai kontrabandos dalykas aptinkamas pasienio ruože VSAT pareigūnams sustabdžius automobilį ir jo viduje randami šlapi, purvini ryšuliai, tai keliami tipinė versija, kad cigaretės atplukdytos upe iš Baltarusijos Respublikos (valtimis ar imituotais plaustais, ledo lytimis, permetus virve su ryšuliais), automobilio vairuotojas veikė ne vienas, ir netoliese gali būti šlapias arba su neperšlampamu kostiumu esantis asmuo. Tokioje situacijoje naudinga atlikti įvykio vietas, daiktų (automobilio, drabužių) apžiūras, įtariamojo, liudytojų apklausas.

Išlieka tendencija tabako gaminius gabenti per muitinės kontrolės punktus, slepiant specialiai įrengtose slėptuvėse ar panaudojant automobilių konstrukcines erdves, pavyzdžiui, sėdynėse, slenksčiuose, bamperiuose, kuro bakuose, bagažinės angose, stoge, grindyse ir pan. Tokiose tipinėse tyrimo situacijose, kai turima duomenų apie kontrabandą ir jos subjektą, nes muitinės poste, įprastai po rentgeno kontrolės, muitinės pareigūnai aptinka cigaretes ir gabentojas prisipažįsta kaltas, arba net pats geranoriškai parodo slėptuves, keliami tipinė versija, kad jis ir padarė nusikalstamus veiksmus. Aplinkybių išsiaiškinimui reikšminga atlikti įtariamojo, liudytojų apklausas, transporto priemonių, mobiliojo ryšio telefonų apžiūras, objektų tyrimą. Tačiau didesni kiekiai gabenamo šios rūšies kontrabandos dalyko slepiami tarp vilkikais gabenamo krovinio, prekių, ką paprastai daro vairuotojais dirbantys vyrai. Kai gabenamas didelis kiekis rūkalų ir jie aptinkami muitinės postuose, viena iš keliamų tyrimo versijų gali būti tokia, kad veikoje dalyvavo bendrininkų ar organizuota grupė, kurios sudėtyje buvo ir kitose valstybėse, paprastai Baltarusijoje ar Kaliningrado srityje, veikiantys asmenys. Šiuo atveju be minėtų veiksmų reikšminga atlikti dokumentų apžiūrą, VSAT informacinės sistemos duomenų apžiūrą apie gabentojo atvykimus ir išvykimus per valstybės sieną.

Kai asmuo, vykdamas transporto priemone per muitinės postus, nepateikė muitinės kontrolei, šios kontrolės išvengė muitinio patikrinimo metu pateikdamas dokumentus, kuriuose nurodyta, kad deklaruojamos kaip gabenamos prekės yra visai kitos prekės (pavyzdžiui, pieno milteliai, maisto produktai, polietileno tereftalatas, ir t. t.), susiformuoja tipinė tyrimo situacija, kai turima informacijos apie kontrabandą ir ne daug duomenų apie jos gabentoją (galimą subjektą). Jos metu pastebėjus dokumentų neatitikimų ar nusprendus detaliai patikrinti krovinį ir radus cigaretes, ir jeigu vairuotojas neigia savo kaltę, keliamos tipinės versijos, kad asmuo tik laikosi gynybinės pozicijos, jog buvo naudoti išsilavinimą turinčių asmenų suklastoti dokumentai ir jis pats už viską yra atsakingas. Galima ir tokia versija, kad iš tikro asmuo nieko nežinojo ir tik atliko savo darbines funkcijas, tada svarbu išsiaiškinti to asmens ryšius su tikraisiais veikos kaltininkais ir, išanalizavus visas aplinkybes, nustatyti tikrąjį veikos mechanizmą, kad,

pavyzdžiui, buvo duotas darbdavio nurodymas vairuotojui gabenti deklaracijoje numatytas prekes ir tik jo žinioje tarp prekių buvo paslėptas krovinys. Tam reikšmingi procesiniai veiksmai sutampa su jau aptartais, ir kitose tyrimo situacijose vyraujančiais veiksmais, kurie pritaikomi konkrečiam atvejui.

Matyti, kad ne tik narkotinių medžiagų, tačiau ir cigarečių kontrabandos atvejais kriminalinės žvalgybinės informacijos, slaptų veiksmų dėka išaiškinami organizuotai veikusių asmenų kontrabandos nusikaltimai, tam tikrais atvejais kartu darant kitas nusikalstamas veikas, kuriose dalyvauja bent vienas teistas asmuo, jie būna apsirūpinę koduotais duomenų perdavimo kanalais veikiančiais telefonais ir radijo stotimis, stebėjimo priemonėmis, žvalgybai naudojamais bepiločiais orlaiviais, ryšių blokatoriais ir kitokiais kaltininkams padedančiais išmaniaisiais įrenginiais. Ir šios kontrabandos rūšies atveju, tikrinant kriminalinės žvalgybos metu gautą informaciją, susiformuoja palanki tipinė tyrimo situacija, kai turima duomenų apie daromą kontrabandą ir surengiant pasalą, atliekant sekimo ar kitus reikiamus veiksmus, jos subjektai sulaikomi įvykio vietoje su įkalčiais. Tokiu atveju galima kelti tipinę tyrimo versiją, kad bendrai veikę asmenys suprato savo veiksmus ir jų pavojingumą. Vis dėlto, tokiais atvejais šalia daugeliui situacijų būdingų procesinių veiksmų reikšminga atlikti ir parodymų patikrinimus vietoje.

Taigi šios kontrabandos rūšies tyrimai pakankamai dažnai pradedami tiek muitinės, tiek ir VSAT pareigūnams aptinkant neteisėtą cigarečių krovinį. Praktinės medžiagos analizė leidžia padaryti išvadą, kad dažniausia tipinė tyrimo situacija yra tokia, kai turima duomenų apie kontrabandos dalyką, nes kontrabandinės cigaretės aptinkamos muitinės postuose tikrinant transporto priemonių krovinius ar atrandant specialiai įrengtas slėptuves, ir turima ne daug duomenų apie gabentoją (galimą subjektą). Tokiu atveju keliami tipinė tyrimo versija, kuri paprastai pasitvirtina, kad vairavę transporto priemones asmenys padarė nusikalstamus veiksmus ir yra atsakingi už cigarečių kontrabandą. Visapusiškam aplinkybių išsiaiškinimui reikšminga atlikti įtariamojo, liudytojų apklausas, transporto priemonių, mobiliojo ryšio telefonų apžiūras, objektų tyrimą.

2.3. Grynujų pinigų kontrabanda

Grynujų pinigų kontrabandos atvejų skaičius nesulyginimas su narkotinių ar psichotropinių medžiagų bei cigarečių kontrabandos atvejais, tačiau praktikoje ši rūšis taip pat pakankamai aktuali. Analizuota baudžiamųjų bylų medžiaga rodo, kad pinigų kontrabandos atveju tyrimas dažniausiai pradedamas pagal muitinės pareigūnų pranešimus apie tai, kad muitinio tikrinimo metu buvo aptikti kontrabandos būdu

gabenami gryniesi pinigai (vyrauja eurai, JAV doleriai, Baltarusijos Respublikos ar Rusijos Federacijos rubliai). Pareigūnai muitinės postuose vykstančių asmenų iš trečiųjų šalių įprastai paklausia apie privalomai deklaruotinas gabenamas akcizines prekes (cigaretes, alkoholi), taip pat užduodamas klausimas ir apie gabenamus grynuosius pinigus, kuriuos būtina deklaruoti. Įprasta situacija, kad tokie asmenys neigia gabenantys privalomai deklaruotinas prekes arba teigia gabenantys leistinus kiekius, todėl matyti, kad paprastai gryniesi pinigai gabenami pėsčiomis, transporto priemonėmis, dviračiais, važiuojant maršrutiniais autobusais per Lietuvos Respublikos sieną, per muitinės postus, jų nedeklaruojant, nepateikiant muitinės kontrolei bei tokiu būdu šios kontrolės išvengiant.

Aptartų aplinkybių atveju šios rūšies kontrabandos tyrimo pradžioje vyrauja palankiausia tipinė tyrimo situacija, kai turima informacijos apie padarytą kontrabandą ir apie kontrabandos subjektą, t. y. veikos darymo metu dažniausiai sulaikomi neteisti trečiųjų šalių piliečiai (Rusijos Federacijos, Baltarusijos Respublikos, Ukrainos), vyrai, gabenantys pinigus į Lietuvos Respublikos teritoriją, juos laikant prie savęs, pavyzdžiui, kišenėse ar kartu turimuose daiktuose: krepšiuose, rankinėse, kuprinėse arba slepiant transporto priemonėse. Vadovaujantis praktinės medžiagos analizės rezultatu, tokioje tipinėje tyrimo situacijoje, kai asmuo sulaikytas su įkalčiais ir pripažįsta kaltę, keliami tipinė versija, kad įtariamasis atsakingas už uždraustus veiksmus ir kontrabanda padaryta tokiomis aplinkybėmis, kokias jis nurodo. Šiuo atveju atliekant tyrimą svarbu nustatyti pinigų gabenimo mechanizmą, veikos motyvus ir tikslus, subjektyviąją pusę ir pan. Tam reikalinga atlikti ne tik asmens, įvykio vietos, dalyko, t. y. grynujų pinigų apžiūrą, įtariamojo apklausą, tačiau ir liudytojų (tarp jų kartu kirtusių valstybės sieną asmenų) apklausą, VSAT informacinių sistemų duomenų apie ankstesnius asmenų atvykimus į Lietuvos Respublikos teritoriją analizę ir pan.

Kai asmuo, sulaikytas muitinės pareigūnų, prisipažįsta esantis kaltas dėl gabenamų grynujų pinigų, tačiau turima duomenų apie mechanizmą tam tikra prasme dalyvavusių ir kitus asmenis, tai keliamos tipinės tyrimo versijos dėl jų galimai padarytų bendrų draudžiamų veiksmų, t. y., kad gabentojas, žinodamas pinigų deklaravimo tvarką, bendradarbiavo su artimos aplinkos asmenimis arba bendradarbiavę asmenys yra kitoje valstybėje ir jiems gabentojas pavaldus dėl darbinių santykių, o gabenti pinigai priklauso įmonei, kurioje jis ir dirba. Tokiais atvejais svarbu išsiaiškinti kitų kontrabandos subjektų vaidmenį, veikos mechanizmą, objektyviąją bei subjektyviąją puses, o tam reikalinga atlikti asmens, įvykio vietos, dalyko (grynujų pinigų) apžiūras, mobiliojo ryšio telefonų, dokumentų apžiūras, įtariamųjų, liudytojų (tarp jų darbinės aplinkos asmenys) apklausas,

tikrinti VSAT informacinės sistemos duomenis apie asmens atvykimus ar išvykimus iš Lietuvos Respublikos ir kitus konkrečiu atveju reikiamus veiksmus.

Vis dėlto, vyraujantys atvejai, kai gabentojai ir yra tikrieji kaltininkai, teigę, kad nežinojo ar pamiršo, jog reikia deklaruoti grynuosius pinigus, susijaudinę neatliko tokių veiksmų ar galvoję, jog reikia deklaruoti tik grynuosius pinigus eurus, o ne kitokias valiutas (pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo 2019 m. vasario 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-101-209/2019).

Taigi vadovaujantis praktine medžiaga, grynujų pinigų kontrabandos tyrimas dažniausiai pradedamas muitinės pareigūnams suradus gabenamus grynuosius pinigus, vyraujant tokiai tipinei tyrimo situacijai, kai turima duomenų apie kontrabandos dalyką, nes jis randamas asmenų daiktuose arba laikant prie savęs, ir apie subjektą. Tokiose situacijose galima kelti tipinę tyrimo versiją, kad kaltininkas ir bus sulaikytasis, grynuosius pinigus su savimi laikęs, asmuo, kuris paprastai yra neteistas, trečiųjų šalių pilietis, gabenantis savo pinigus į Lietuvos Respublikos teritoriją, nežinojęs ir nesidomėjęs apie deklaruotinas prekes arba siekiantis nuslėpti tikrąją pinigų sumą. Šiuo atveju tyrimo metu svarbu nustatyti pinigų gabenimo mechanizmą, veikos motyvus ir tikslus, subjektyviąją pusę ir pan. Tam reikalinga atlikti ne tik asmens, įvykio vietos, dalyko, t. y. grynujų pinigų apžiūrą, įtariamojo apklausą, tačiau ir liudytojų apklausą, VSAT informacinių sistemų duomenų apie ankstesnius asmenų atvykimus į Lietuvos Respublikos teritoriją analizę ir pan.

2.4. Šaunamųjų ginklų, jų dalių ar šaudmenų kontrabanda

Šaunamųjų ginklų, jų dalių ar šaudmenų kontrabandos atvejai taip pat ne patys dažniausi. Baudžiamųjų bylų medžiagos analizė leidžia teigti, kad tyrimas pradedamas ne tik kaip grynujų pinigų kontrabandos atveju vyraujant muitinės pareigūnų pranešimams, tačiau pasitaiko ir pagal VSAT pareigūnų ar net policijos pareigūnų, nustačiusių kontrabandos faktą, pranešimus inicijuotų tyrimų. Šaunamųjų ginklų, jų dalių ar šaudmenų kontrabanda dažniausiai nustatoma atliekant lengvųjų automobilių, keleivių ir jų bagažo muitinius tikrinimus, siuntų patikrinimus (muitinės pareigūnų veiklos atveju), nesistemingus asmenų ir transporto priemonių patikrinimus, susijusius su nelegalia migracija, akcizinių prekių, viešosios tvarkos ir kitų nusikalstamų veikų užkardinimui (VSAT pareigūnų veiklos atveju), policijos pareigūnams gavus pranešimus dėl kitokių veikų ir įvykio vietose šitaip aptinkant šaunamuosius ginklus ar šaudmenis.

Paprastai į Lietuvos Respublikos teritoriją neteisti vyrai, užsienio valstybių piliečiai, šaunamuosius ginklus ir šaudmenis gabena per muitinės postus, žodžiu deklaruodami nevežantys neleistinų ar deklaruotinų prekių, tačiau ginklus ir šaudmenis iš tiesų gabena laikydami skirtingose vietose transporto priemonių ertmėse, rankinėse, kuprinėse tarp kitų daiktų, rečiau tai daro Lietuvos Respublikos piliečiai pašto siuntomis ar vežėjų (kurjerių) pristatomais siuntiniais. Vis dėlto, kaip ir grynųjų pinigų, taip ir šios rūšies kontrabandos atveju, minėtomis aplinkybėmis vyrauja palanki tipinė tyrimo situacija, kai turima informacija apie galimai padarytą kontrabandą (patvirtinimui dėl ginklų, jų dalių ar šaudmenų reikalinga specialisto išvada) ir yra duomenų apie subjektą. Tokiose situacijose, kai asmenys, gabendami šios kontrabandos rūšies dalyką per muitinės postus, neturėdami leidimo, nepateikdami daiktų muitinės kontrolei bei tokiu būdu jos išvengiant, žodžiu deklaruodami, kad neveža neteisėtų ar deklaruojamų prekių (arba gabena leistiną jų kiekį), vėliau patikrinimo metu radus ginklus, jų dalis ar šaudmenis, teigiantys, jog apie juos pamiršo, prisipažįsta, kad tai jų daiktai, keliami tipinė tyrimo versija, jog tas asmuo ir yra kaltas, kuri, baigus tyrimą, paprastai ir pasitvirtina. Žinoma, tokiu atveju svarbu nustatyti nežinomas aplinkybes, detalizuoti veikos mechanizmą, nustatyti motyvus bei tikslus, kreipiantis į reikiamas institucijas, išsiaiškinti, ar buvo turimas leidimas ginklų gabenimui ir pan. Todėl reikalinga atlikti įvykio vietos, transporto priemonių, daiktų, dokumentų, asmens apžiūras, įtariamojo ir liudytojų apklausas, kratas namuose, objektų tyrimus (šaunamųjų ginklų ar šaudmenų) ir pan.

Tipinėse situacijose, kai turima duomenų apie kontrabandą ir apie ją padariusį subjektą, nes tiriant kitokias veikas, pavyzdžiui, eismo įvykius ar ginklo laikymą, jo panaudojimą, pas asmenį atrandami šaunamieji ginklai ar šaudmenys, tokiu atveju viena iš galimų keliamų tyrimo versijų yra tokia, kad šaudmenys ar ginklai atsigabenti kontrabandos būdu, pavyzdžiui, užsisakius internetu ar nusipirkus kitoje šalyje ir pačiam arba kitų asmenų pagalba atgabenus per valstybės sieną. Tokiu atveju svarbu išsiaiškinti: iš kur ir koku tikslu asmuo tai įgijo, ar turi tam leidimą, koks buvo veikos mechanizmas ir kitas reikšmingas aplinkybes, kurioms išsiaiškinti be ankstesnėms tyrimo situacijoms aktualių veiksmų taip pat reikšminga atlikti gyvenamųjų patalpų kratą, kurios metu paimamas kompiuteris ir atliekama jo apžiūra, apklausti liudytojus, turinčius informacijos apie kitas nusikalstamas veikas, kurių metu nustatyta ginklų ar šaudmenų kontrabanda, ir kitus reikiamus veiksmus.

Šiai kontrabandos rūšiai aktuali ne vienintelė su teisiniu reguliavimu susijusi problema. Jau minėta, kad vienas probleminis teisinio reglamentavimo aspektas susijęs su tuo, kad šaunamojo ginklo pagrindinės dalys priskiriamos ginklams ir už dalių gabenimą

kyla tokia pati atsakomybė kaip už šaunamųjų ginklų gabenimą, tačiau aktuali ir tokia problema, kad su kontrabandos nusikaltimu dažnai kartu inkriminuojamas BK 253 straipsnis, kuris teismuose ne kartą dėl abiejuose BK straipsniuose numatytos „gabenimo“ sąvokos kvalifikuotas kaip perteklinis ir paliekamas asmens pripažinimas kaltu tik dėl kontrabandos nusikaltimo (pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. lapkričio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-100-795/2019; Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. gegužės 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-93-795/2022).

Šaunamųjų ginklų, jų dalių ar šaudmenų kontrabandos rūšies atveju tyrimas pradedamas tiek ir muitinės, VSAT, tiek ir policijos pareigūnams aptikus minėtus objektus. Vis dėlto, dažniausia susiformuojanti tipinė tyrimo situacija yra tokia, kai turima informacijos apie kontrabandą, nes transporto priemonių tikrinimo metu atrandami šaunamieji ginklai, jų dalys ar šaudmenys, ir turima duomenų apie subjektą, kurio nuosavybėje dalykas randamas ir kuris teigia nežinojęs, jog gabenimui reikalingas leidimas, arba pamiršęs gabenantis ginklą. Taigi tokioje situacijoje keliama tipinė tyrimo versija, kad užsienio pilietis, neteistas vyras ir yra kaltas, kuri, baigus tyrimą, paprastai pasitvirtina. Žinoma, tokiu atveju svarbu nustatyti nežinomas aplinkybes, detalizuoti veikos mechanizmą, nustatyti motyvus bei tikslus, kreipiantis į reikiamas institucijas, išsiaiškinti, ar buvo turimas leidimas ginklų gabenimui. Todėl reikalinga atlikti įvykio vietas, transporto priemonių, daiktų, dokumentų, asmens apžiūras, įtariamojo ir liudytojų apklausas, kratas namuose, šaunamųjų ginklų ar šaudmenų ekspertinius tyrimus ir pan.

3. ATSKIRŲ PROCESINIŲ VEIKSMŲ ATLIKIMO METODIKA PAGAL ATSKIRAS KONTRABANDOS RŪŠIS

Bet kokios kontrabandos rūšies atskleidimas, tyrimo planavimas, tipinės tyrimo situacijos ir tipinės versijos prarastų prasmę, jeigu tyrimo metu nebūtų planuojami ir vykdomi reikiami atskiri procesiniai veiksmai reikšmingų duomenų surinkimui ar iškeltų versijų patikrinimui. Atvejais, kai įtariamasis neigia visas aplinkybes, reikalingas labai detalus tyrimas ir atliekami beveik visi įmanomi procesiniai veiksmai.

Vienas iš tyrimo veiksmų – akistata – analizuotoje praktinėje medžiagoje nepasitaikydavo dažnai, tai labiau pavieniai atvejai, kai, pavyzdžiui, įtariamieji, veikę bendrininkų grupėje, gabenant narkotines ar psichotropines medžiagas, nurodo priešingas aplinkybes arba vienas neigia tai, ką kitas tvirtina, tada reikalingas tikrųjų aplinkybių išsiaiškinimas akistatos pagalba. Parodymų patikrinimas vietoje taip pat byloje pasitaikė labai retai. Šiek tiek dažniau praktinėje medžiagoje pasitaikydavo asmens parodymas atpažinti, ypač atvejais, kai veikė organizuoti asmenys ir kai veikos išaiškintos kriminalinės žvalgybos informacijos dėka, arba atvejais, kai veikos metu aplink buvo daug asmenų, ar, kai įtariamasis atlikinėjo antraeilį vaidmenį ir rengiantis veikai susitiko ne su vienu asmeniu (vykdytoju, organizatoriumi). Eksperimento atlikimo analizuotoje praktinėje medžiagoje nepasitaikė, tačiau neabejotina, jog tam tikrais atvejais jis reikalingas, pavyzdžiui, tada, kai naudinga nustatyti, kaip buvo įrenginėjamos slėptuvės, ar transporto priemonę vairavęs asmuo nežinodamas galėjo pajusti krovinio svorį, suklastoti dokumentus, nepastebimai, nepažeidžiant plombos atlikti reikiamus veiksmus su kontrabandos dalyku ir kt. Susisteminta analizuota praktinė medžiaga leidžia daryti išvadą, kad tiriant atskirų rūšių kontrabandą dažniausiai atliekami atskiri proceso veiksmai, per kuriuos pasireiškia jos specifika, yra apžiūra, įtariamojo ir liudytojų apklausos, krata bei objektų tyrimas ir ekspertizė.

3.1. Apžiūra

Nė vienos kontrabandos rūšies tyrimas neįvyksta be apžiūros. Jos gali būti įvairios: įvykio vietos, asmens, dokumentų ir kitokių daiktų, pavyzdžiui, kontrabandos dalyko, transporto priemonių, jų dalių, mobiliųjų telefonų, kitų gabenimą palengvinančių priemonių ir pan. Kontrabandos byloje įvykio vieta suprantama kaip vietovė, patalpa, erdvės dalis, kur surastas kontrabandos dalykas arba yra pėdsakų ar kitų pakeitimų, susijusių su kontrabanda. Iš esmės tai vieta, kurioje yra daugybė įvairių, plačiaja prasme, objektų:

žmonių, dokumentų, priemonių ir kitų daiktų. Paprastai tai apžiūrima pačioje įvykio vietoje (Gorbatkov, 2005, p. 88). Todėl kiekvienu atveju pirmiausia dėl pėdsakų ir kitų objektų apsaugojimo nuo pažeidimų, nepakitusios aplinkos išsaugojimo svarbu užtikrinti įvykio vietos apsaugą. Atvykus į bet kurios kontrabandos rūšies įvykio vietą atliekama bendroji, orientacinė apžvalga ribų nustatymui, kurios vėliau gali būti tikslinamos. Bet kuriuo atveju svarbiausia įvykio vietą apžiūrėti išsamiai, nešališkai ir tokiu būdu gauti kuo daugiau reikšmingos tyrimui informacijos. Nors apžiūra, kaip proceso veiksmas, būdinga visoms kontrabandos rūšims, tačiau kiekvienos jų atveju yra tam tikrų ypatumų.

Narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandos atveju aktualios įvykio vietos, dalyko, t. y. narkotinių ar psichotropinių medžiagų, asmens, transporto priemonių, mobiliųjų telefonų ir kitokios apžiūros. Kai narkotinės ar psichotropinės medžiagos gabenamos pašto siuntomis ar transporto priemonėmis ir jos aptinkamos muitinės poste tikrinimo metu, tai apžiūros ribas sudaro tos patalpos ar teritorijos kontūrai ir nedidelė arčiausia teritorijos dalis. Narkotines ar psichotropines medžiagas radus tikrinant siuntas, pirmiausia apžiūrima ir protokole aprašoma pati siunta, jos matmenys, kas nurodyta ant abiejų pusių, kokie registruoti duomenys, išsamiai užfiksuojama, kas randama siuntos viduje. Šiai rūšiai taip pat būdinga, jog apžiūrimas internetinės svetainės puslapis, iš kurio buvo užsisakomos ir siunčiamos narkotinės ar psichotropinės medžiagos. Vykdamt tokią apžiūrą naudojamas kompiuteris, tikrinama naršymo istorija, per internetinės naršyklės paieškos laukelį vedami konkrečiu atveju reikiami duomenys, einama į internetines svetaines, kuriomis kaltininkas naudojosi ir viskas, kas daroma ir matoma ekrane, yra aprašoma. Kartu padaromos momentinės ekrano nuotraukos, kurios pridedamos prie protokolo.

Šios rūšies dalyką gabenant transporto priemonėmis, t. y. slepiant įrengtose slėptuvėse, tarp leistinų gabenti prekių, aktuali ne tik įvykio vietos, bet ir transporto priemonės apžiūra. Jos metu užfiksuojama transporto priemonių padėtis valstybės sienos ar muitinės posto atžvilgiu, nurodomas atstumas nuo jų, vietos adresas, aprašomi matomi administraciniai pastatai, jeigu transporto priemonė tikrinta rentgeno sistema, aprašomas ir tikrinimo anгарas, transporto priemonės registracijos numeris, gabenamos prekės. Išsamiai aprašomos ertmės, kuriose narkotinės ar psichotropinės medžiagos buvo slepiamos. Prie protokolų pridedamos foto lentelės. Dažnai tokioje apžiūroje dalyvauja kinologas su šunimi, padedantis ieškoti narkotinių ar psichotropinių medžiagų. Narkotinių ar psichotropinių medžiagų tyrimams lauko sąlygomis reikalingi specializuoti techniniai rinkiniai. Taip pat aktualios ir asmens ar jo daiktų apžiūros tais atvejais, kai narkotinės ar psichotropinės medžiagos gali būti gabenamos su savimi nedideliais kiekiais, pavyzdžiui,

drabužių, piniginių, rankinių, kuprinių, lagaminų apžiūros. Šiuo atveju taip pat reikšminga dalyvauti kinologui su tarnybiniu šunimi, galinčiu surasti narkotines ar psichotropines medžiagas. Svarbu asmeninius daiktus tinkamai apžiūrėti, kruopščiai užfiksuoti radimo vietą ir kartu esančius daiktus.

Bet kurioje situacijoje labai svarbu apžiūrėti patį dalyką – narkotines ar psichotropines medžiagas, išsamiai aprašyti visą vizualiai matomą informaciją, atlikus pirminį narkotinių medžiagų identifikavimo testą, užfiksuoti tai protokole. Tokioje apžiūroje reikšminga dalyvauti narkotinių ar psichotropinių medžiagų žinovui, kad jis galėtų išsamiai apibūdinti ir aprašyti medžiagas. Turint duomenų, kad nusikalstama veika daryta ne vieno asmens, svarbu apžiūrėti ir mobiliojo ryšio telefonus, pokalbius bei juos užfiksuoti protokole, tam tikrais atvejais, kai kriminalinės žvalgybinės informacijos dėka egzistuoja ir vaizdo įrašai, reikšminga atlikti ir jų apžiūrą.

Tabako ar jo gaminių kontrabandos tyrimui taip pat, kaip ir narkotinių ar psichotropinių medžiagų atveju, svarbios įvairių rūšių apžiūros. Paprastai, kai kontrabandos dalykas – cigaretės ir kiti apžiūros objektai yra uždaroje teritorijoje, pavyzdžiui, gabenama transporto priemonėse įrengtose slėptuvėse, vagonuose, maskuojant kitomis prekėmis, ir jos aptinkamos muitinės postuose, tai įvykio vietos apžiūros ribas sudaro tos teritorijos kontūrai ir nedidelė arčiausia teritorijos dalis. Cigarečių gabenimo atveju, kitaip nei grynųjų pinigų, ar net ginklų kontrabandos atveju, sudėtingiausia nustatyti įvykio vietos apžiūros ribas, kai krovinys randamas atviroje erdvėje pasienio ruože, miškuose, upėse ir pan. Vis dėlto, tokiais atvejais tikslinga apžiūros ribas išplėsti.

Kai cigaretės gabenamos transporto priemonėmis, jų padėtis apžiūros metu užfiksuojama valstybės sienos ar muitinės posto atžvilgiu, nurodomas atstumas nuo jų, vietos adresas, aprašomi matomi administraciniai pastatai, rentgeno sistemos tikrinimo angaras, transporto priemonės, priekabos registracijos numeris, gabenamas krovinys ir jo pakrovimas, taip pat plombos, nenatūraliai atrodančios detalės, kreipiamas dėmesys ir į neįprastą dalių „skambėjimą“ stuksenant ir t. t. Prie protokolų pridedamos foto lentelės. Apžiūrint radimo vietą, išsamiai aprašomos erdmės ar leistinos prekės, kuriose cigaretės buvo slepiamos. Be kita ko, radimo vietoje reikšmę turi įvairių pėdsakų suradimas, užfiksavimas ir paėmimas, ypač atvejais, kai cigaretės randamos miške, krūmuose, upėse. Aptariamoms kontrabandos rūšies dalyką randant pasienio ruožo atvirose erdvėse, miško masyvuose ar upėse, vietas taip pat reikia apžiūrėti ir išsamiai aprašyti protokole. Prie protokolo tokiu atveju reikšminga pridėti ir vietos žemėlapi. Atvejais, kai prie skraidinamų objektų, ar atplukdytų upe, pritvirtinti GPS siųstuvai, būtina atlikti ir jų

apžiūrą. Cigaretes aptinkant pasienio ruože, miško masyvuose ar atviroje teritorijoje, įvykio vietos apžiūroje labai dažnai dalyvauja kinologas su šunimi, padedantis ieškoti ir neteisėtai gabenamų prekių, ir įtariamojo sekant „karštais pėdsakais“, kurių radus atliekama jo, kaip asmens, apžiūra, kartu turimų daiktų ar drabužių apžiūra. Tam tikrais atvejais naudinga, jog kartu apžiūroje dalyvautų vietovę gerai pažįstantis asmuo, VSAT pareigūnas. Taip pat įvykio vietos apžiūros atlikimui naudojami, pavyzdžiui, universalieji techniniai rinkiniai tradiciniams pėdsakams surasti, užfiksuoti ir paimiti, specializuoti techniniai rinkiniai mikroobjektams, kvapų pėdsakams surasti, užfiksuoti bei paimiti ir pan.

Kaip ir kitų kontrabandos rūšių atveju, taip ir šios, reikalinga apžiūrėti ir užfiksuoti gabenamo kontrabandos dalyko suradimo, transportavimo ar kitas reikšmingas vietas, apžiūrėti patį rūšinį dalyką bei jį lydinčius dokumentus. Tokiose apžiūrose kartu su tyrėjais gali, o netgi ir labai rekomenduojama, dalyvauti prekių (pavyzdžiui, tabako ir jo gaminių) žinovams. Pačių cigarečių, kaip kontrabandos dalyko, apžiūros metu svarbu jas aprašyti, apibūdinti įpakavimus, kiekį, matmenis ir t. t.

Be pačios svarbiausios įvykio vietos bei dalyko apžiūros, cigarečių gabenimo vilkikais atvejais apžiūrimi ir dokumentai, t. y. asmens dokumentai, deklaracijos, CMR važtaraščiai, daiktų įsigijimo dokumentai, įvairūs raštai ir pan. Apžiūrint dokumentus atsižvelgiama ne tik į jų turinį, rekvizitus, neatitikimus, bet ir stebimi galimi klastojimo požymiai. Kai cigaretės gabenę asmenys veikė bendrininkų ar organizuota grupe, gali būti apžiūrimi ir jų mobiliojo ryšio telefonai, radijo stotys, kompaktiniai diskai ar USB laikmenos, kuriose patalpinti užfiksuoti vaizdo įrašai ar nuotraukos iš VSAT aplinkos stebėjimo kamerų.

Kaip jau minėta, gryniesiems pinigais kontrabanda dažniausiai gabenami pėsčiomis, transporto priemonėmis, dviračiais, važiuojant maršrutiniais autobusais per Lietuvos Respublikos sieną, per muitinės postus ir šis kontrabandos dalykas aptinkamas žmogaus asmeniniuose daiktuose, laikant prie savęs, slepiant transporto priemonėse. Todėl šiuo atveju vyrauja įvykio vietos, asmens ir dalyko apžiūros, rečiau atliekamos mobiliojo ryšio telefonų, dokumentų apžiūros. Kontrabandos dalyką – grynuosius pinigus muitinės pareigūnams radus gabenant asmeniniuose daiktuose, pavyzdžiui, rankinėse, krepšiuose, kuprinėse, reikalingas kruopštus radimo vietas, kartu esančių daiktų užfiksavimas, t. y. atliekama asmens (jo drabužių, daiktų) apžiūra.

Apžiūrint įvykio vietą, aprašomas pėsčiųjų maršrutas, kuriuo gabentojas kirto valstybės sieną, arba transporto priemonė, kuria buvo gabenti gryniesiems pinigais, kartu nurodoma jų padėtis muitinės posto atžvilgiu, atstumas nuo jo, vietos adresas, aprašomi

matomi administraciniai pastatai, ženklai, informaciniai stendai, bukletai, skelbiantys informaciją apie deklaruotųjų grynųjų pinigų sumas. Prie protokolų pridedamos foto lentelės. Kadangi reikia apžiūrėti ir užfiksuoti ne tik gabenamo kontrabandos dalyko suradimo, transportavimo ar kitas reikšmingas vietas, bet ir patį rūšinį dalyką, tai apžiūrint nedeklaruotus grynuosius pinigus svarbu juos įvardyti, išsamiai apibūdinti, suskaičiuoti ir viską aprašyti protokole. Tam tikrais atvejais, kai, pavyzdžiui, gabenami įmonių pinigai, skirti pirkiniams, aktuali ir pirkimo-pardavimo sutarčių, pinigų išdavimo orderių, įgaliojimų, sąskaitų faktūrų apžiūra. Tokiais atvejais, kai žinoma, kad buvo kartu veikusių asmenų, gali būti atliekamos ir mobiliojo ryšio telefonų apžiūros.

Šaunamųjų ginklų, jų dalių ar šaudmenų kontrabandos atvejais, dalyką gabenant transporto priemonėmis, skirtingose jų vietose ar laikant rankinėse, kuprinėse tarp kitų daiktų, aktualios tampa ir tokios apžiūros. Paprastai, kai šaunamieji ginklai, jų dalys ar šaudmenys yra uždaroje teritorijoje, t. y. gabenami transporto priemonėmis laikant juos skirtingose vietose, asmeniniuose daiktuose ir jie aptinkami muitinės poste ar kartais pasienio ruože, tai įvykio vietos apžiūros ribas sudaro tos teritorijos kontūrai ir nedidelė arčiausia teritorijos dalis. Aprašoma transporto priemonė valstybės sienos ar muitinės posto atžvilgiu, nurodomas atstumas nuo jų, tikslus vietos adresas, aprašoma matoma aplinka, administraciniai pastatai, transporto priemonės išvaizda, registracijos numeris ir pan. Kaip ir kiekvienu atveju, prie protokolų pridedamos foto lentelės. Ginklus ar šaudmenis radus asmeniniuose daiktuose, t. y. rankinėse, krepšiuose, kuprinėse, reikalingas kruopštus, išsamus radimo vietos, ertmių, kartu esančių daiktų aprašymas ir užfiksavimas.

Kadangi retai šaunamieji ginklai, jų dalys ar šaudmenys gabenami pašto siuntomis ar vežėjų (kurjerių) pristatomais siuntiniais, tai rečiau aktualios ir siuntų tikrinimo patalpų ar pačių siuntų apžiūros. Tačiau, prireikus, jos turi daug panašumų su tokiomis apžiūromis narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandos atveju, kai apžiūros ribas sudaro tikrinimo patalpos kontūrai, kurie aprašomi ir kartu apžiūrima bei išsamiai apibūdinama pati siunta, jos matmenys, kas nurodyta ant abiejų pusių, kokie registruoti duomenys, išsamiai užfiksuojama, kas randama siuntos viduje. Reikšminga atlikti ir kompiuterio, iš kurio buvo užsakytas aptariamas kontrabandos dalykas, apžiūrą (naršymo istoriją, internetines svetaines, kitus atliktus veiksmus, susijusius su siuntos užsakymu ir atsiuntimu).

Kaip ir kiekvienu atveju, be kita ko, reikalinga apžiūrėti ir patį rūšinį dalyką. Protokole užfiksuojama išvaizda, užrašai ir kitokie duomenys, kuriuos galima pateikti apžiūros metu. Išsamesnė informacija apie dalyką pateikiama specialistų išvadose. Be

įvykio vietos bei dalyko apžiūros, apžiūrimi ir dalyką lydintys dokumentai, t. y. leidimai laikyti ir nešioti šaunamąjį ginklą bei jam skirtus šovinius. Kartu tikrinami duomenys, ar buvo leidimas tuos šaunamuosius ginklus ar šaudmenis gabenti. Apžiūrint tokius dokumentus, jeigu juos išvis asmuo pateikia, svarbu atkreipti dėmesį į jų turinį, neatitikimus ir galimus klaidojimo požymius. Atliekant šaunamųjų ginklų, jų dalių ar šaudmenų kontrabandai reikšmingas apžiūras, naudinga būtų kartu dalyvauti šaunamųjų ginklų, jų dalių ar šaudmenų (balistikos) specialistui.

Kadangi narkotines ir psichotropines medžiagas, cigaretes, grynuosius pinigus, šaunamuosius ginklus, jų dalis ar šaudmenis reikalinga siųsti specialistams (ekspertams) tyrimų atlikimui, tai atliekant apžiūras reikia turėti tai omenyje ir elgtis atsargiai. Tikslinga detaliai aprašyti patį dalyką, užfiksuoti jo pakuotę, būklę, ypatumus, kiekį, svorį, esančius pėdsakus ir kitą reikšmingą informaciją (Gorbatkov, 2005, p. 94). Jau 2005 m. pastebėtos problemos (Gorbatkov, 2005, p. 97) dėl įvykio vietos apsaugos, paviršutiniško jos apžiūrėjimo, netinkamai surašomų protokolų ar ne visų reikšmingų tyrimui objektų teisingo įpakavimo, paėmimo tam tikrais atvejais dar yra reikšmingos ir tobulintinos, tačiau tai jau nebėra vyraujančios problemos.

Bet kurios kontrabandos rūšies tyrimo metu aktualios įvykio vietos, dalyko, asmens, transporto priemonių, mobiliųjų telefonų, kompiuterių, dokumentų ir kitokios apžiūros, esančios vienu svarbiausių viso proceso veiksmų, kurio metu gaunama labai daug reikšmingos informacijos.

3.2. Įtariamojo apklausa

Įtariamojo asmens apklausa kiekvienos atskiros kontrabandos rūšies atveju yra būtina. Po to teisme asmenys apklausiami kaip kaltinamieji, prireikus gali būti rengiama ir papildoma apklausa. Prieš bet kurią jų svarbu išanalizuoti turimus faktinius duomenis bei byloje figūruojančius dokumentus, pavyzdžiui, deklaracijas, transporto priemonių dokumentus ir pan. Apklausiant bet kurios kontrabandos rūšies dalyką gabenusį asmenį, pirmiausia išklausomas laisvas pasakojimas, o po to užduodami klausimai. Apklausiantysis asmuo, formuluojantis klausimus, turi turėti omenyje ne tik faktinius duomenis, tačiau ir galimas versijas, asmens parodymų palyginimus su kitų šaltinių informacija ir pan. Vis dėlto, atskirų kontrabandos rūšių atvejais apklausos dalykas yra specifinis.

Narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandos atveju, kai kontrabandos dalykas rastas pašto siuntoje, apklausiant įtariamąjį reikia nustatyti, kada, dėl kokių

priežasčių, kaip ir kodėl kilo nusikalstamas sumanymas; kokiomis aplinkybėmis, iš ko įsigijo narkotines ar psichotropines medžiagas; kokiais įrenginiais naudojosi; koku būdu atsiskaitė; kokius duomenis užsakydami nurodė; kaip gabeno; ar asmenys žinojo apie tokių medžiagų draudžiamą gabenimą; kur jos būtų panaudotos; ar tai darė pirmą kartą; kaip elgėsi siuntos keliavimo metu ir pan. Atvejais, kai įtariamieji sulaikomi su įkalčiais ruošdamiesi gabenti ar gabendami narkotines ar psichotropines medžiagas transporto priemonėmis, juos apklausiant aiškinamasi, kiek ir kokie asmenys veikė; dėl kokių priežasčių ir kaip kilo nusikalstamas sumanymas; kas, kokiais vaidmenimis buvo pasiskirstę; kokiais įrenginiais tarpusavyje bendravo; kur atgabentos draudžiamos medžiagos būtų realizuojamos; kam kontrabandos dalykas, transporto priemonė priklauso; kada ir kokie buvo atliekami paruošiamieji veiksmai; kada, kaip ir iš ko buvo įgytas ar gautas kontrabandos kroviny; kaip ir koku maršrutu jis buvo gabenamas; ar tie patys asmenys anksčiau yra darę panašias nusikalstamas veikas; kokia jų šeiminė, darbinė padėtis ir pan. Dar kitokiomis narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandos situacijomis, kai jos aptinkamos užsienio piliečių bagažuose, asmeniniuose daiktuose reikšminga juos apklausti apie atvykimo aplinkybes, užsienyje lankytas vietas; kaip ir kokiomis aplinkybėmis, kur ar iš ko buvo įgytos narkotinės ar psichotropinės medžiagos; kodėl jos laikytos asmeniniuose daiktuose; ar jiems žinomas jų draudžiamumas; kada yra apsilankę Lietuvos Respublikoje; kur būtų realizavę gabentas medžiagas; koks asmens gyvenimo būdas ir pan. Situacijose, kai automobiliais, juose paslepiant atgabenamos narkotinės ar psichotropinės medžiagos, svarbu nustatyti veikos motyvus ir tikslus; su kuo asmuo bendradarbiavo; iš kur gavo, gabeno ir kur turėjo pristatyti krovinį; ar už tai turėjo gauti atlygį, jei taip, iš ko; kokiomis priemonėmis buvo bendraujama su kartu veikusiais asmenimis; kam priklausė kontrabandos dalykas; kas ir kada įrengė automobilio slėptuves; ar jau anksčiau yra šitaip gabenęs draudžiamas medžiagas; kokia asmens šeiminė bei darbinė padėtis ir pan.

Cigarečių kontrabandos atvejais vyraujančiose situacijose, kai kontrabandos dalykas gabenamas transporto priemonėmis, slepiant slėptuvėse arba tarp gabenamo krovinio, apklausiant įtariamąjį reikia nustatyti: kaip ir kada kilo nusikalstamas sumanymas; su kuo bendradarbiavo; kada ir kokie buvo atliekami paruošiamieji veiksmai; iš ko buvo gautas kontrabandos kroviny; kas ir kada įrenginėjo slėptuves; kas rūpinosi leistino krovinio gabenimu ir ruošė dokumentus, tvarkė muitinės procedūras, kas, kada ir kam organizuojant pakrovė teisėtą ir neteisėtą krovinį, ar įtariamasis dalyvavo sveriant ir plombuojant kontrabandos dalyką, ar visa tai buvo daroma su darbdavio žinia (atvejais, kai cigaretės gabenamos vilkikais su teisėtu, kaip priedanga naudojamu

kroviniu); kaip cigaretės buvo gabenamos, koku maršrutu; kam, kirtus valstybės sieną, jos turėjo būti perduotos, kur būtų realizuojamos; ar kas nors rodė kelią, ar lydėjo; ar, išskyrus šį faktą, įtariamasis dar darė su kontrabanda susijusias nusikalstamas veikas; kokia yra įtariamojo šeiminių padėtis, kokia sveikatos būklė, finansinė padėtis; kur jis dirbo ir kiek laiko, kokios buvo jo pareigos, kokias funkcijas ir kaip jis atlikinėjo; kas ir kaip kontroliuoja jo darbą; ar darant kontrabandą jis vykdė savo darbo pareigas ir kitas svarbias kontrabandos tyrimui aplinkybes. Situacijose, kai cigaretės atgabenamos skraidyklėmis, plukdant valtimis, paleidžiant upėmis pasroviui, nuleidžiant lynu, permetant per valstybės sieną, tarp valstybės sienos ženklų perimant dėžes, svarbu nustatyti kartu veikusius asmenis; kada, kokiomis priežastimis ir sąlygomis kilo toks nusikalstamas sumanymas; kokiais įrenginiais asmenys kontaktavo; kas už kokias funkcijas buvo atsakingas; iš ko įgijo ar gavo cigaretes; kaip krovinyms buvo ruošiamas gabenti ir kokiomis aplinkybėmis buvo gabenamas; kur, koku laiku ir kodėl būtent ten buvo kertama valstybės sieną; kam krovinyms turėjo būti perduotas, kur būtų realizuotas; kokia asmenų darbinė, šeiminių padėtis; ar anksčiau yra darę panašias veikas ir kitas konkrečiu atveju reikšmingas aplinkybes.

Pažymėtina, kad cigarečių kontrabandos atveju apklausiant įtariamuosius, kurie galimai veikė grupėse, galima pirmiausiai apklausti asmenį, kurio priklausymas bendrininkų ar organizuotai grupei ir padarytos nusikalstamos veikos grindžiamos svarbiausiais duomenimis, kad apklausiant kitus bendrai veikusius asmenis galima būtų panaudoti tuos duomenis; tarp kartu veikusių įtariamųjų ieškoti „silpnos grandies“, labiausiai tikėtina jų apklausos metu gauti teisingus parodymus; pasinaudoti situacija ir apklausiamam asmeniui paaiškinti kitų grupuotės narių siekį perkelti atsakomybę jam arba suformuoti jį kaip lyderį ar organizatorių (Baltrūnienė, 2016, p. 428). Iš esmės tai aktualu ir narkotinių ar psichotropinių medžiagų gabentojų, veikusių organizuotai, apklausoms.

Grynujų pinigų kontrabandos atveju, kai jie aptinkami asmeniniuose daiktuose vykstant pėsčiomis, dviračiais, transporto priemonėmis, važiuojant maršrutiniais autobusais per Lietuvos Respublikos sieną, svarbu įtariamajam užduoti tokius klausimus, kad pavyktų išsiaiškinti, kada, kaip ir kodėl kilo nusikalstamas sumanymas; iš kur gauti pinigai; kodėl jų nedeklaravo; koku tikslu jie buvo gabenti; koku būdu, kokiomis aplinkybėmis ir kur laikant gabeno pinigus; kur jie turėjo būti panaudoti; ar anksčiau yra tekę gabenti pinigus ar pildyti deklaracijas; kam pinigai priklauso; ar kas nors veikė kartu; kur pinigai būtų realizuojami ar jie turėjo būti kažkam perduodami; ar, išskyrus šį faktą, įtariamasis dar darė kontrabandą arba kitas nusikalstamas veikas; kokia yra įtariamojo

šeiminė padėtis, ar jis turi išlaikomų asmenų; kokia jo sveikatos būklė, finansinė padėtis; kur jis dirbo ir kiek laiko, kokios buvo jo pareigos, kokias funkcijas ir kaip jis atlikinėjo; kas ir kaip kontroliuoja jo darbą; ar darant kontrabandą jis vykdė savo darbo pareigas ir kitas reikšmingas tyrimui aplinkybes.

Šaunamųjų ginklų, jų dalių ar šaudmenų kontrabandos atvejais apklausiant įtariamuosius, kurie minėtus daiktus gabeno lengvaisiais automobiliais, jų ertmėse, asmeniniuose daiktuose, reikia nustatyti: kaip ir kodėl kilo toks sumanymas; kam šaunamasis ginklas ar šaudmenys priklauso; kada iš ko ir kaip ginklai ar šaudmenys buvo įsigyti; koku tikslu jie buvo gabenami per valstybės sieną; koku maršrutu vyko gabenimas; ar buvo žinomas tokio dalyko gabenimo draudžiamumas; ar turimas leidimas; ar anksčiau buvo darytos panašios veikos ir pan. Kai šaunamieji ginklai, jų dalys ar šaudmenys atsigabenami pašto siuntomis, papildomai aktualu nustatyti, koku tikslu, kuo naudojantis ir iš ko minėtus daiktus įgijo, kaip atsiskaitė; kokius siuntos duomenis nurodė; ar suprato savo veiksmų neteisėtumą; ar stebėjo siuntos duomenis; kur kontrabandos dalykas būtų panaudotas ir kitas reikšmingas aplinkybes. Tiriant kitas nusikalstamas veikas, kurių metu atrandami šaunamieji ginklai, jų dalys ar šaudmenys, be kita ko, svarbu nustatyti kada, koku būdu ir iš kur buvo gautas ginklas ar šaudmenys; koku būdu jie atgabenti; kam jie buvo naudojami; ar asmuo turi leidimą ir pan.

Iš nagrinėtos praktinės medžiagos analizės matyti, kad ypač retais atvejais įtariamieji apklausų metu neprisipažino padarę kontrabandą. Grynujų pinigų neteisėto gabenimo atveju įtariamieji prisipažįsta padarę veiką dėl nežinojimo, neapdairumo ir gailisi. Cigarečių kontrabandos atveju dauguma asmenų suprato savo veiksmų draudžiamumą ir pavojingumą, tas pats ir su narkotinių ar psichotropinių medžiagų gabenimu, nors gabenant šią rūšį pasitaiko ir pasiteisinimų dėl nežinojimo, nes pirko vietovėje, kur medžiagas įsigyti teisėta. Gabenamų šaunamųjų ginklų ar šaudmenų atvejais įtariamieji dažnai teigia pamiršę apie kartu turimus ginklus ar šaudmenis arba nurodo, kad savo šalyje tai leistina, todėl nežinojo, kad jų negalima gabenti į Lietuvos Respubliką. Pažymėtina, kad 2005 m. pastebėta tendencija dėl labai reto tokios apklausos vykdymo, kai įtariamąjį apklausia ikiteisminio tyrimo teisėjas (Gorbatkov, 2005, p. 105), aktuali ir dabar, tačiau kaip matyti iš praktinės medžiagos, tai tyrimui ir veikos išaiškinimui nekenkia.

Įtariamojo apklausa, kaip procesinis veiksmas, taip pat yra labai svarbi, tik ją tam tikrais atvejais tenka vertinti kritiškai, nes įtariamasis gali meluoti ar sąmoningai nuslėpti tam tikras aplinkybes. Apklausos metu gauta informacija lyginama ir vertinama kitų byloje surinktų duomenų visumoje. Šio asmens parodymai paprastai padeda išsiaiškinti

veikos mechanizmą, jo veikos motyvus ir tikslus, kartu veikusius asmenis ir kitas reikšmingas aplinkybes.

3.3. Liudytojų apklausa

Bet kurios kontrabandos rūšies atveju apklausama daug liudytojų, tarp kurių vyrauja muitinės arba VSAT pareigūnai, rečiau policijos pareigūnai, kurie vykdydami savo funkcijas aptiko kontrabandos dalyką ir nustatė jos faktą. Tiesiogiai su bet kurios kontrabandos rūšies dalyko aptikimu susiję asmenys paprastai apklausiami pirmi ir tai yra tie liudytojai, kurie iš tikro žino kontrabandos aplinkybes ir gali detaliai apie jas papasakoti.

Narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandos atveju, kai dalykas aptinkamas pašto siuntose, apklausiami tikrinimus atlikę muitinės pareigūnai apie aptikimo aplinkybes; kaip, dėl kokių priežasčių ir kada buvo nuspręsta siuntą patikrinti; kokia buvo jos atranka; kaip atrodė siunta, kas buvo ant jos parašyta, koks buvo jos turinys; iš kur ji atsiūsta; kokie buvo tolimesni veiksmai, aptikus galimai narkotines ar psichotropines medžiagas; jei buvo, tai kaip organizuotas ir kaip vyko asmens, atėjusio pasiimti siuntą, stebėjimas ir sulaikymas ir t. t. Kai siuntas atsigabena nepilnamečiai asmenys, apie vaiko elgesį ir kitas žinomas aplinkybes liudytojais apklausiami ir jų tėvai. Situacijose, kai narkotinės ar psichotropinės medžiagos randamos sustabdžius automobilius pasienio ruože, liudytojais apklausiant VSAT pareigūnus, reikia nustatyti medžiagų aptikimo aplinkybes, kas, kur, kada, kaip surado galimai narkotines ar psichotropines medžiagas; kokioje aplinkoje ir koku automobiliu asmenys važiavo, kiek jų buvo, kaip jie atrodė, kur sėdėjo; kodėl buvo nuspręsta automobilį sustabdyti; kaip vyko tikrinimas, kas dar jame dalyvavo; kokioje tiksliai vietoje medžiagos buvo, kaip atrodė, kaip buvo supakuotos; kaip tikrinimo metu ir po jo asmenys elgėsi ir pan. Šios kontrabandos rūšies dalyką aptikus kriminalinės žvalgybinės informacijos dėka ar tiriant kitas nusikalstamas veikas, reikšminga apklausti policijos pareigūnus, kurie randa ir paima narkotines ar psichotropines medžiagas, apie vykdytus veiksmus; kada, kodėl ir kaip buvo nuspręsta atlikti stebėjimo, imitavimo, sulaikymo ir kitokius veiksmus; kokius veiksmus įtariamieji atlikinėjo; ar anksčiau asmenys jau buvo pareigūnų akiratyje; kaip jie buvo sulaikomi ir kaip elgėsi; kas dalyvavo kartu; jeigu reikia, užduodami klausimai apie išslaptintų kriminalinės žvalgybos veiksmų atlikimo protokoluose esančią informaciją ir kitas aktualias aplinkybes. Apie tyrimui svarbias aplinkybes informacijos gali turėti su kartu darytomis kitokiomis nusikalstamomis veikomis susiję asmenys. Tokiose stambesnio

masto ir grupės asmenų darytose nusikalstamosiose veiklose gali būti apklausiami ir kiti liudytojai, pavyzdžiui, pažįstami, artimieji asmenys. Jiems užduodami klausimai apie tai, kur ir kiek laiko kontrabandos subjektas gyveno, mokėsi, dirbo, ilsėjosi, buvo išvykęs; su kuo jis turėjo ir palaikė ilgalaikius, pastovius santykius; kokie jo išorės požymiai, ypatingos žymės; apie turimus su savimi daiktus, jo sveikatą, charakterio bruožus, įpročius, įgūdžius ir kitas jam būdingas ypatybes; kokia veikla apklausiamojo žiniomis užsiiminėja įtariamasis; ar jis dažnai būna užsienyje; kada ir kur išvyko paskutinį kartą, kokių maršrutu, kada žadėjo grįžti, ar po išvykimo skambino telefonu; kokie jų santykiai su įtariamoju; kas įtariamojo elgesyje liudytojui buvo įtartina ir pan. Narkotines ar psichotropines medžiagas gabenant per muitinės postus asmeniniuose daiktuose ar automobilių dalyse, liudytojais apklausiami muitinės pareigūnai apie narkotinių ar psichotropinių medžiagų aptikimo ypatybes; jas gabenusius asmenis, jų elgesį; kokiomis aplinkybėmis ir kur buvo daromi muitiniai tikrinimai, kas dar juose dalyvavo; kur draudžiamos medžiagos buvo surastos, kaip jos buvo supakuotos, kaip atrodė ir t. t. Kai kartu automobiliais vyksta keleiviai, jie taip pat apklausiami, siekiant išsiaiškinti, ar žinojo apie nusikalstamą veiką; ar veikė kartu; ar buvo naudojami tik kaip maskuotė ir pan.

Cigarečių kontrabandos atvejais, dalyką aptikus automobilių slėptuvėse, vilkikuose tarp gabenamo krovinio, taip pat atliekamos muitinės pareigūnų apklausos, kurių metu siekiama nustatyti kas, kur, kada, kokioje aplinkoje surado cigaretes; dėl kokių priežasčių buvo atliekami muitiniai tikrinimai, kokia buvo jų tvarka; ar kas nors lydėjo krovinį; kaip elgėsi vairuotojas prieš tikrinimą, jo metu ir po jo; kas sukėlė įtarimus; kokios slėptuvės buvo įrengtos, kas ir kaip jose buvo slepiama; gabenimo teisėtame krovinyje atveju papildomai klausama apie krovinį lydinčius dokumentus, jų turinį, pastebėtus netikslumus, ar krovinys buvo plombuotas ir t. t. Tam tikrais atvejais gali būti reikšminga apklausti su dokumentų įforminimu ir tvarkymu susijusius asmenis, kurių apklausos metu reikšminga nustatyti, kokie santykiai juos siejo su įtariamoju; ar buvo žinoma informacija apie kontrabandos krovinį; ar įtariamasis domėjosi muitinės procedūromis ir pan. Gali būti ir tokie liudytojai pareigūnai, kurie prieš aptinkant kontrabandos dalyką tikrino krovinį, tai jie taip pat gali suteikti kontrabandos tyrimui reikšmingos informacijos ir yra apklausiami apie įtariamųjų elgesį; krovinio išvaizdą, dokumentus; kaip atliko pirminį tikrinimą, kas nulėmė detalaus tikrinimo atlikimą; iš kur sužinojo apie vėliau rastas kontrabandines cigaretes ir kt. Taip pat prie kitų asmenų, kurie suteikia reikšmingos tyrimui informacijos priskiriami keleiviai, buvę kartu automobilyje, kurio slėptuvėse buvo gabenamos cigaretes. Šiuo atveju taip pat, kaip ir narkotinių ar psichotropinių

medžiagų gabenimo atveju, aktualu išsiaiškinti, ar jie žinojo apie nusikalstamą veiką; ar veikė kartu; ar buvo naudojami tik kaip maskuotė; ar pastebėjo įtartina vairuotojo elgesį ir pan. VSAT pareigūnai kaip liudytojai apklausiami tais atvejais, kai aptinka neteisėtai gabenamas cigaretes pasienio ruože, miško masyvuose, upėse ar šalia jų, valtyse ir pan. Tokiu atveju svarbu nustatyti: kas, kada, kur, kokioje teritorijoje ir kaip pastebėjo krovinį, kaip jis atrodė, kur ir kaip buvo paslėptas ar supakuotas, kokie buvo kiti ypatumai; kas buvo aplinkui, ką dar įtartino pastebėjo; kaip ieškojo įtariamųjų; kokias technines priemones naudojo ir kitas konkrečiu atveju reikšmingas aplinkybes. Kiti asmenys, kurie gali būti apklausti kaip liudytojai, galintys turėti naudingos informacijos – asmenys, kurių nuosavybės teise priklausančiuose pastatuose buvo slepiamos kontrabandinės cigaretės arba transporto priemonių, kuriomis jos buvo gabenamos, savininkai. Tokiu atveju reikšminga nustatyti aplinkybes, kuriomis turtas atsirado įtariamųjų rankose; kokie santykiai juos tarpusavyje sieja; kas jiems žinoma apie įtariamuosius ir pan.

Grynujų pinigų kontrabandos atveju muitinės pareigūnams, aptikusiems neteisėtai gabentus nedeklaruotus pinigus, užduodami klausimai apie aptikimo aplinkybes, t. y. kada, kur, kokioje aplinkoje, kaip, pas ką ir kokiose vietose buvo atrasti grynieji pinigai; kaip jie atrodė, kur buvo laikomi, kaip gabenami; kokie tai buvo pinigai ir kaip jie buvo supakuoti; dėl kokių priežasčių buvo nuspręsta atlikti tikrinimus ir kaip jie buvo atlikti; kaip elgėsi įtariamieji prieš tikrinimą, jo metu ir po jo; ar gabentojas buvo vienas ir apie kitas reikšmingas tyrimui aplinkybes. Siekiant išsiaiškinti kontrabandos atlikimo mechanizmą, subjektyviąją pusę, aktualu liudytojais apklausti kitus, reikšmingos informacijos turinčius asmenis, kaip pavyzdžiui, vairuotojų darbdavius ar asmenis, perdavusius pinigus kaltininkams. Tokiu atveju svarbu nustatyti jų tarpusavio ryšius; žinojimą ir vienas kito informavimą apie deklaruotinus pinigus; motyvus ir tikslus ir t. t. Prie kitų asmenų, kurie suteikia reikšmingos tyrimui informacijos priskiriami ir keleiviai, kai, pavyzdžiui, asmenys grynuosius pinigus gabena vykdami maršrutiniais autobusais, ar kartu su įtariamuoju vykę asmenys. Jiems gali būti pateikiami klausimai apie tai, iš kur įtariamasis vyko; ar domėjosi apie privalomai deklaruotinus grynuosius pinigus, muitinio tikrinimo tvarkas; koks buvo įtariamojo elgesys, ką jis su savimi gabenė; kas dar jiems žinoma apie įtariamąjį ir kt.

Šaunamųjų ginklų, jų dalių ar šaudmenų kontrabandos atveju, aptikus draudžiamus gabenti minėtus daiktus po lengvųjų automobilių, keleivių ir jų bagažo muitinių tikrinimų arba po automobilių sustabdymo ir tikrinimo pasienio ruože, liudytojais apklausiami muitinės ir VSAT pareigūnai, siekiant nustatyti, kas, kada, kokioje aplinkoje, kaip gabenė ginklus; dėl kokių priežasčių buvo nuspręsta atlikti patikrinimus, kaip jie vyko; kas

ginklus, jų dalis ar šaudmenis aptiko; kaip elgėsi asmenys prieš tikrinimą ar jo metu; kas sukėlė įtarimus; kaip pats neteisėtas dalykas atrodė, kur ir kaip jis buvo paslėptas ar kur buvo laikomas ir kitokias jiems žinomas reikšmingas tyrimui aplinkybes. Muitinės pareigūnų apklausa aktuali ir atvejais, kai šaunamieji ginklai, jų dalys ar šaudmenys randami siuntose, tačiau šiuo atveju be minėtų nustatytinų aplinkybių svarbu užduoti klausimus apie pačią siuntą, jos rekvizitus, išvaizdą; muitinio tikrinimo specifiką. Policijos pareigūnai apklausiami, kai šaunamieji ginklai, jų dalys ar šaudmenys randami tiriant kitas nusikalstamas veikas. Tokių liudytojų apklausų metu siekiama nustatyti, dėl kokių priežasčių, kada ir koku būdu buvo gauta informacija apie nusikalstamas veikas; kokie veiksmai buvo atliekami, kada ir kur buvo rastas minėtas kontrabandos dalykas; kaip asmenys elgėsi; kaip šaunamieji ginklai, jų dalys ar šaudmenys atrodė, kur jie buvo laikomi, ar buvo slepiami ir t. t. Tokiais atvejais, kai kontrabanda nustatoma aiškinantis aplinkybes dėl kitų veikų, gali būti apklausiami ir šeimos nariai, pažįstami ar kiti reikšmingos informacijos galintys suteikti asmenys, pavyzdžiui, pranešę pareigūnams apie tas kitas nusikalstamas veikas. Šiuo atveju reikalinga nustatyti, kas jiems žinoma apie nusikalstamas veikas, jas padariusius asmenis; kontrabandos dalyką ir kitas aplinkybes.

Iš analizuotos praktinės medžiagos pastebėta, kad tokiu atveju, kai apie tą patį įvykį apklausiami keli liudytojai pareigūnai, dirbę tuo pačiu metu, paprastai jų parodymai būna labai panašūs. Taip pat paminėtina, kad ir 2005 m. pastebėtos problemos, kai prieš apklausą ne visada kruopščiai analizuojama medžiaga ar ne visada iš karto išaiškinamos visos svarbios aplinkybės (Gorbatkov, 2005, p. 104), ir dabar dar yra aktualios, galbūt dėl siekio greičiau išaiškinti veikas. Tam tikra prasme tai patvirtina ir praktinėje medžiagoje pasitaikę nedažni atvejai, kai galimai kartu veikę asmenys pirmiausia apklausiami kaip įtariamieji, o vėliau, paaiškėjus daugiau aplinkybių, kaip liudytojai. Tačiau atskirų kontrabandos rūšių tyrimo atveju minėtos problemos tam tikra prasme praranda reikšmę, kadangi nagrinėtose bylose vyrauja muitinės arba VSAT pareigūnų kaip liudytojų apklausos, tai ir užfiksuoti parodymai yra išsamūs, nuoseklūs bei suprantami ir dėl to visos svarbios aplinkybės išaiškinamos iš karto.

Liudytojų apklausa, kaip ir apžiūra, yra ypatingai svarbi atskirų kontrabandos rūšių tyrimui, kurios metu siekiama gauti kuo daugiau reikšmingos informacijos ir išsiaiškinti dar nežinomas, svarbiausias įvykio aplinkybes, lyginti ir vertinti įtariamojo duotus parodymus ir pan.

3.4. Krata

Iš bylų analizės matyti, kad atskirų rūšių kontrabandos bylose dažniausiai atliekamos patalpų, paprastai gyvenamųjų, garažų, transporto priemonių ir asmenų kratos. Tokio pobūdžio kratose, kaip ir apžiūrose, naudinga kartu dalyvauti ir skirtingų sričių specialiųjų žinių turėtojams. Kiekvienos kratos metu ieškoma kontrabandos dalyko, iš jos gauto turto, slėpimo ar įpakavimo priemonių, įrankių, dokumentų ir kitų tyrimui reikšmingų objektų. Bet kurios kontrabandos rūšies atveju, ieškant reikšmingų tyrimui objektų ir tokiu būdu atliekant kratas, svarbu laikytis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso reikalavimų, viską tinkamai paimti ir užfiksuoti.

Narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandos atvejais, kai minėtos medžiagos randamos siuntose, po muitinių tikrinimų paprastai pas įtariamuosius atliekamos kratos. Pasitaiko situacijų, kai atrandamos ir namuose laikytos narkotinės ar psichotropinės medžiagos, jų smulkintuvai, užspaudžiami maišeliai ir pan. Tokių kratų metu paimami mobiliojo ryšio telefonai ar kompiuteriai, kuriais naudojantis buvo ieškomos, užsisakinėjamos ir siunčiamos narkotinės ar psichotropinės medžiagos. Iš analizuotos praktinės medžiagos matyti, kad dažnai gyvenamųjų ar kitokių patalpų kratos atliekamos didesnio masto narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandos atvejais, kai jas gabena ar ketina gabenti ne pavieniai asmenys ir apie tai paprastai turima kriminalinės žvalgybinės informacijos. Tokios kratos metu ieškoma kontrabandos dalyko, jo pakavimo, slėpimo priemonių (pavyzdžiui, dėžių, maišų), susisiekimo ir kontaktavimo priemonių ir kitų reikšmingų daiktų (pavyzdžiui, pinigų). Atvejais, kai tiriant kitas nusikalstamas veikas, aptinkamos ir narkotinės ar psichotropinės medžiagos, atliekamos kratos asmenų gyvenamosiose vietose ar transporto priemonėse ir ten dar atrandama kontrabandos dalyko, kuris, kaip paaiškėja, buvo atgabentas kontrabandos būdu. Transporto priemonių kratos taip pat aktualios šios kontrabandos rūšies darymo atvejais, pavyzdžiui, kai žinoma, kad jomis turi būti gabenamos narkotinės ar psichotropinės medžiagos. Jų metų ieškoma slėptuvėse laikomų ir gabenamų draudžiamų medžiagų. Asmens kratos, apieškant drabužius, turimus daiktus dažniausiai atliekamos sulaikius asmenis su įkalčiais, pavyzdžiui, kai tiriamas narkotinių ar psichotropinių medžiagų disponavimas ir turima duomenų, kad galimai jos gabenamos kontrabandos būdu. Taip pat situacijose, kai automobiliuose ar kituose daiktuose randamos galimai narkotinės ar psichotropinės medžiagos ir dėl to yra pagrindas manyti, kad asmuo dar minėtų draudžiamų medžiagų slepia prie savęs. Pagal kriminalinę žvalgybinę informaciją tiriant narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandą, padarytą bendrai veikusių asmenų,

atliekamos ir jų gyvenamųjų vietų, įvairių pastatų kratos, kurių metu paimamas ne tik papildomai rastas kontrabandos dalykas, tačiau ir mobilieji telefonai, kitokios ryšio priemonės, pinigai, kitoks turtas, galimai įgytas nusikalstamu būdu. Taip pat sulaikius tokius asmenis su įkalčiais, t. y. stebint narkotinių medžiagų platinimą, kai turima duomenų, kad jos atsigabentos kontrabandos būdu, atliekamos jų pačių kratos, kurių metu taip pat paimami mobilieji telefonai ar kiti tyrimui reikšmingi objektai. Tokiais atvejais svarbu turėti omenyje, kad asmuo, pamatęs pareigūnus, gali netoliese tam tikrus daiktus išmesti.

Cigarečių kontrabandos atveju iš analizuotos praktinės medžiagos matyti, kad dažniausiai atliekamos gyvenamųjų patalpų, garažų kratos, kai gabenamas didesnio masto cigarečių kroviny ir, kai jas gabena ne pavieniai asmenys bei apie tai turima kriminalinės žvalgybinės medžiagos. Transporto priemonių kratos atliekamos atvejais, kai žinoma, kad jomis turi būti gabenamos cigaretės arba po muitinio tikrinimo nusprendžiama išsamiau apieškoti transporto priemones, įrengtas slėptuves. Aptikus cigaretes pasienio ruože, miško masyvuose, upėse ir nustačius įtariamuosius, atliekant kratas jų gyvenamosiose vietose, naudotose kitokiose patalpose be paties kontrabandos krovinio, gali būti atrandami ir neperšlampami drabužiai, radijo stotys, kitokios susisiekimo priemonės, įrankiai, pakavimo, slėpimo priemonės ar kiti reikšmingi daiktai. Taip pat tokie surastini daiktai aktualūs ir atvejais, kai pasienio ruože pareigūnai, prižiūrėdami aplinką, pastebi paliktus automobilius miškuose ar negyvenamosiose sodybose prie ūkinių pastatų. Atvejais, kai tiriant kitas nusikalstamas veikas, aptinkamos ir cigaretės, atliekamos kratos asmenų gyvenamosiose vietose ar transporto priemonėse ir ten dar atrandama kontrabandos dalyko, kuris, kaip paaiškėja, buvo atgabentas kontrabandos būdu. Pastebėtina, kad pagal kriminalinę žvalgybinę informaciją tiriant cigarečių kontrabandą, padarytą bendrai veikusių asmenų, atliekamos ir jų gyvenamųjų vietų, garažų kratos, kurių metu paimamas ne tik papildomai rastas kontrabandos dalykas, tačiau ir mobilieji telefonai, kitokios ryšio priemonės, pinigai, kitoks turtas, galimai įgytas nusikalstamu būdu. Taip pat sulaikius tokius asmenis su įkalčiais, t. y., sugaunant asmenis, plukdžiusius cigaretes valtimi, ar paėmusius atplukdytus krovinius, nešančius ryšulius, atliekamos jų pačių kratos, kurių metu taip pat paimami mobilieji telefonai ar kiti reikšmingi tyrimui objektai. Tokiose situacijose, kaip ir narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandos atveju, svarbu nepamiršti, kad asmenys, pamatę pareigūnus, gali išmesti tyrimui reikšmingus daiktus.

Kaip matyti iš teismų praktikos analizės, grynųjų pinigų kontrabandos atveju gali būti atliekama asmenų krata, kai muitinės pareigūnams atradus gabenamus grynuosius pinigus, yra pagrindas manyti, kad asmuo papildomai prie savęs laiko ir slepia daugiau

grynųjų pinigų. Transporto priemonių kratos atliekamos, kai turima duomenų, jog transporto priemonėje gali būti gabenami gryniesi pinigai.

Šaunamųjų ginklų, jų dalių ar šaudmenų atveju, kai minėtas kontrabandos dalykas gabenamas pašto siuntose, įtariamojo namuose atliekamos kratos, kurių metu paimami rasti ir kiti ginklai, jų dalys, šaudmenys, kompiuteriai, kuriais naudojantis buvo inicijuotas kontrabandos dalyko gabenimas. Pasitaiko ir tokių atvejų, kai tiriant kitas nusikalstamas veikas atliekamos kratos asmenų namuose ar transporto priemonėse ir ten aptinkami šaunamieji ginklai, jų dalys ar šaudmenys, kurie, kaip paaiškėja, buvo atgabenti kontrabandos būdu.

Manytina, kad atvejais, kai tiriamos stambaus masto kontrabandos nusikalstamos veikos, padarytos bendrininkų ar organizuotos grupės, ir naudojami kriminaliniai žvalgybiniai metodai, reikšminga atlikinėti grupines kratas. Svarbu paminėti, kad šio proceso veiksmo kokybės gerinimui žymiai anksčiau teiktas pasiūlymas (Gorbatkov, 2005, p. 116) atliekant kratas bendradarbiauti kartu su specialistais vis dar yra labai aktualus. Atskirų kontrabandos rūšių atveju būtų naudinga dažniau bendradarbiauti su informacinių technologijų žinovais, prekių ekspertais.

Krata, kaip proceso veiksmas, atskirų kontrabandos rūšių tyrimo atveju yra pakankamai reikšminga. Skirtingų kontrabandos rūšių atveju taikomos ir skirtingos kratos rūšys.

3.5. Objektų tyrimas ir ekspertizė

Beveik joks atskirų kontrabandos rūšių tyrimas neįmanomas be specialistų pagalbos ir dažniausiai tiriamas yra būtent kontrabandos dalykas, taip pat mobiliojo ryšio telefonai, kompiuteriai, rečiau dokumentai ar pėdsakai bei kiti objektai. Objektų tyrimas svarbus ne tik dalyko identifikavimui, tačiau ir tikrosios jo vertės nustatymui, kuri turi įtakos atsakomybės rūšiai, t. y. nuo jos priklauso, asmeniui bus taikoma administracinė ar baudžiamoji atsakomybė. Pažymėtina, kad skirtingų kontrabandos rūšių dalykams ir kitokiems objektams tirti, reikalingi ir skirtingų kvalifikacijų specialistai.

Literatūros šaltiniuose teigiama, kad kontrabandos bylose paprastai atliekamos trasologinės (daktiloskopinės, žmogaus kojų ir avalynės pėdsakų, transporto priemonių pėdsakų; plombų ir vielinių pynių), techninės, dokumentų, rašysenos, balistinės, pirotechninės, nešaunamųjų ginklų, kriminalistinės medžiagų ir gaminių (naftos produktų, metalų, dirvožemio, narkotinių ir psichotropinių medžiagų, alkoholinių skysčių), maisto produktų ekspertizės (objektų tyrimai) (Gorbatkov, 2005, p. 123). E. Latauskienės

teigimu, kontrabandos bylose labai dažnai yra skiriami fonoskopinis, rašysenos, techninis dokumentų, medžiagų ir daiktų (prekių) objektų tyrimai bei jų ekspertizės (Kurapka *et al.*, 2013, p. 697).

Tačiau baudžiamųjų bylų dėl kontrabandos analizė rodo, kad tiriant narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandos atvejus, dažniausiai atliekami narkotinių ar psichotropinių medžiagų ekspertiniai tyrimai jų identifikavimui, priskyrimui prie tam tikrų medžiagų rūšių, koncentracijos (kiekio) nustatymui. Šios kontrabandos rūšies atveju atliekami ir fonoskopiniai tyrimai, kai tiriami telefoninių pokalbių garso įrašai, kuriuose užfiksuoti organizuotai, konspiraciniais metodais veikusių asmenų pokalbiai dėl narkotinių medžiagų gabenimo, kurie gauti neviešo pobūdžio veiksnių dėka. Atliekami ir daktiloskopiniai tyrimai, kurie gali padėti nustatyti kontrabandos subjektus, kai įtariamieji tyli ir nėra aišku, kam iš tiesų priklauso gabentas kroviny. Tokiu atveju paimami pėdsakai iš automobilių. Minėti tyrimai taip pat aktualūs, pavyzdžiui, tokiais atvejais, kai bendrai veikę asmenys, kurių vienas jų teistas ne kartą, atgabeno labai didelį kiekį narkotinių medžiagų ir po apklausų kilo abejonės dėl asmenų kaltės, tapo aktualus išteisinimo klausimas, todėl buvo paimti pėdsakai nuo patalpose, kuriose buvo laikomos narkotinės medžiagos, rastų daiktų. Tam tikrais atvejais reikšmingi yra ir DNR tyrimai, pavyzdžiui, kai lagaminuose slepiamos narkotinės ar psichotropinės medžiagos ir asmuo, gabenęs lagaminą ar kitokį bagažą, neigdamas apie daiktų priklausomumą jam, teigia daiktą išsinuomojęs ir pan. (Vilniaus apygardos teismo 2021 m. gruodžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-302-891/2021).

Kito rūšinio kontrabandos dalyko – cigarečių gabenimo atveju daktiloskopinių tyrimų, kurie gali padėti nustatyti kontrabandos subjektus, kaip rodo analizuota praktinė medžiaga, nepasitaiko labai daug. Tokiam tyrimui pėdsakai paimami automobiliuose, kai įtariamieji tyli ir nėra aišku, kam iš tiesų priklauso gabentas cigarečių kroviny. Šios kontrabandos rūšies tyrimo atveju reikšmingi yra ir trasologiniai tyrimai, ypač atvejais, kai cigaretės randamos užmaskuotos miško masyve, pasienio ruože, tada reikšminga aplink ieškoti avalynės ar transporto priemonių pėdsakų. Vis dėlto, praktinė medžiaga rodo, kad jų yra atliekama dar mažiau negu daktiloskopinių tyrimų, reiškia, kad nagrinėtais atvejais tyrėjai retai ieško, paima ir fiksuoja pėdsakus. Tačiau fonoskopiniai tyrimai atliekami dažniau ir paprastai tiriami telefoninių pokalbių garso įrašai, kuriuose užfiksuoti organizuotai, konspiraciniais metodais veikusių asmenų pokalbiai dėl cigarečių gabenimo, kurie gauti neviešo pobūdžio veiksnių dėka. Tiriant kontrabandos nusikaltimui naudotus dokumentus, paprastai prekių deklaracijas, kuriomis maskuojamas cigarečių kroviny, sprendžiamas dokumento klastojimo fakto ir jo masto klausimas. Tokie

dokumentų ekspertiniai tyrimai gali padėti nustatyti nusikalstamos veikos mechanizmą. Priklausomai nuo konkrečios situacijos gali prireikti ir kitokių rūšių objektų tyrimų, pavyzdžiui, ir analizuotoje praktikoje pasitaikė tekstilės gaminių tyrimo atvejis, kai asmenims neigiant savo kaltę, buvo tiriamas pluoštų nuo asmenų drabužių ir naščių, kuriais buvo gabentos cigaretės, vienodumas (Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-176-908/2021).

Baudžiamųjų bylų dėl kontrabandos analizė rodo, kad nedeklaruotų grynųjų pinigų neteisėto gabenimo atvejais nepasitaikė skiriamų atskirų objektų tyrimų. O kitos aktualios kontrabandos rūšies – šaunamųjų ginklų, jų dalių ar šaudmenų kontrabandos atvejais dažniausiai atliekami balistiniai tyrimai objektų identifikavimui, priskyrimui konkrečiai rūšiai ir kategorijai ir pan. Tam tikrais atvejais dėl leidimų ginklų nešiojimuisi ar gabenimui, gali būti pateikiamos ir specialistų išvados dėl asmens sirgimo tam tikromis ligomis.

Visiems ekspertiniams tyrimams labai svarbus tinkamas objektų surinkimas, paėmimas ir įpakavimas, kadangi ir praktinė medžiaga rodo kartais pasitaikiusius atvejus, kai netinkamas medžiagos surinkimas neleidžia specialistams pateikti kategoriškų išvadų. Taip pat iš bylų analizės matyti, kad išsamiam kontrabandos tyrimui, norint turėti visumą įrodymų, tam tikrais atvejais būtų naudinga dažniau daryti daktiloskopinius tyrimus, ypač atvejais, kai kyla abejonių dėl kontrabandos gabentojo ir jos subjektyviosios pusės.

Taigi, analizuojant praktinę medžiagą matyti, kad tiriant atskirų kontrabandos rūšių nusikalstamas veikas, beveik visais atvejais, tinkamai surinkus, paėmus ir įpakavus objektus, prireikė jų tyrimo. Dažniausiai atliekami kontrabandos dalyko (narkotinių ar psichotropinių medžiagų, balistiniai), fonoskopiniai, daktiloskopiniai, trasologiniai ir dokumentų ekspertiniai tyrimai.

IŠVADOS

1. Nors kontrabanda kaip nusikalstama veika yra vientisa, tačiau ji savyje apjungia skirtingas koncepcijas: 1) muitinės prižiūrimų prekių kontrabandą ir 2) „specialių daiktų“ kontrabandą. Šio nusikaltimo analizavimo kontekste svarbu nagrinėti ir kontrabandos kriminalistinę charakteristiką, kuri apima kriminalistiniu požiūriu svarbius elementus ir padeda nustatyti jų ryšius, numato susistemintą informaciją apie kontrabandos nusikaltimą. Jos duomenys yra svarbūs kontrabandos tyrimui, t. y. pirminių tipinių tyrimo situacijų išskirimui ir tipinių versijų kėlimui, tyrimo planavimui, metodiniams tyrimo uždaviniams.
2. Praktinės medžiagos analizė padėjo nustatyti, kad šaunamųjų ginklų atskirų dalių gabenimas traktuojamas kaip šaunamųjų ginklų kontrabanda, atsižvelgiant į tai galima pateikti pasiūlymą Baudžiamojo kodekso teisės normą, draudžiančią kontrabandos nusikalstamą veiką, pakeisti, išskiriant šaunamųjų ginklų dalių gabenimą per valstybės sieną ir neprilyginant jo šaunamųjų ginklų kontrabandai, nes manytina, kad toks prilyginimas yra neproporcingas ir nevienodo pavojingumo.
3. Išanalizavus 200 baudžiamųjų bylų dėl kontrabandos, išnagrinėtų 2017–2023 m. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme, Lietuvos apeliaciniame teisme, Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio apygardų teismuose, medžiagą, matyti, kad vyrauja tokios kontrabandos rūšys: narkotinių ir psichotropinių medžiagų, tabako ir jo gaminių, grynųjų pinigų ir šaunamųjų ginklų, jų dalių ar šaudmenų. Atskirų kontrabandos rūšių tyrimo specifika padeda susikoncentruoti į tam tikrus atitinkamai rūšiai būdingus ypatumus, kurie atskleidžiami, be kita ko, vadovaujantis ir nustatytais kontrabandos kriminalistinės charakteristikos koreliaciniais ryšiais bei jų dėsningumais.
4. Analizuotoje praktikoje dominuojančios kontrabandos rūšies – narkotinių ar psichotropinių medžiagų ir jų prekursorių tyrimai dažniausiai pradedami po muitinės pareigūnų atliktų pašto siuntų tikrinimų. Vyraujanti tipinė tyrimo situacija yra tokia, kai turima duomenų apie galimai padarytą kontrabandą ir ne daug duomenų apie jos subjektą. Tokiu atveju keliama galima tipinė tyrimo versija, kad už veiką atsakingas siuntos rekvizituose nurodytas asmuo, kurį galima rasti pristatymo adresu. Šiuo atveju tyrimo metu reikšminga atlikti siuntos, joje gabenamo dalyko, įrenginių, internetinių puslapių apžiūrą, apklausti įtariamąjį, liudytojus (muitinės pareigūnus, nepilnamečių įtariamųjų atveju – jų tėvus),

- ieškant mobiliojo ryšio įrenginių, kompiuterių atlikti gyvenamųjų ar kitokių patalpų kratas bei narkotinių ar psichotropinių medžiagų ekspertinius tyrimus.
5. Dar vienos iš vyraujančių kontrabandos rūšių – tabako ir jo gaminių tyrimai dažniausiai pradedami muitinės pareigūnams aptinkant kontrabandines cigaretes, kai tikrinami transporto priemonėmis gabenami kroviniai ar atrandamos specialiai įrengtos slėptuvės. Išskiriama tipinė tyrimo situacija, kai turima duomenų apie kontrabandos dalyką ir ne daug informacijos apie gabentoją (galimą subjektą), kurios atveju keliama tipinė tyrimo versija, kad vairavę transporto priemonės asmenys yra atsakingi už cigarečių kontrabandą. Visapusiškam aplinkybių išsiaiškinimui reikšminga atlikti įvykio vietos, transporto priemonių, jos ertmių, prekių, mobiliojo ryšio telefonų, dokumentų apžiūras, apklausti įtariamąjį, liudytojus (muitinės pareigūnus, su teisėtu krovinium ir dokumentų paruošimu susijusius asmenis), atlikti fonoskopinius, daktiloskopinius, trasologinius ir dokumentų ekspertinius tyrimus.
  6. Grynujų pinigų kontrabandos tyrimas dažniausiai pradedamas muitinės pareigūnams suradus kontrabandos dalyką asmenų daiktuose arba laikant prie savęs, vyraujant tokiai tipinei tyrimo situacijai, kai turima duomenų apie kontrabandos dalyką ir apie subjektą. Tokioje situacijoje galima kelti tipinę tyrimo versiją, kad kaltininkas ir bus sulaikytasis asmuo. Šiuo, kaip ir kitų kontrabandos rūšių, atveju atliktinos įvykio vietos, dalyko apžiūros, įtariamojo, liudytojų (muitinės pareigūnų, kartu sieną kirtusių asmenų) apklausos, tačiau aktuali ir asmens apžiūra, VSAT informacinės sistemos duomenų analizė ir pan.
  7. Šaunamųjų ginklų, jų dalių ar šaudmenų kontrabandos rūšies atveju dažniausiai tyrimas pradedamas muitinės pareigūnams aptikus minėtus objektus. Vyrauja tipinė tyrimo situacija, kai turima informacijos apie kontrabandą ir apie subjektą, jos metu keliama tipinė tyrimo versija, kad asmuo, pas kurį surastas dalykas, ir yra kaltas. Aiškinantis tyrimui reikšmingą informaciją, atliekamos įvykio vietos, transporto priemonių, dalyko, daiktų, dokumentų, asmens apžiūros, įtariamojo ir liudytojų apklausos, kratos, balistiniai tyrimai.
  8. Analizuota praktinė medžiaga atskleidė problemas, kad tiriant atskirų rūšių kontrabandą, nepakankamai dažnai dalyvauja skirtingų kvalifikacijų specialistai. Dėl šios priežasties siūlytina, kad atskirų kontrabandos rūšių tyrimo metu būtų dažniau kviečiami įvairių kvalifikacijų specialistai, pavyzdžiui, informacinių technologijų žinovai, prekių (kontrabandos dalyko) specialistai, dalyvauti atskiruose proceso veiksmuose (apžiūrose, kratose).

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Europos Sąjungos teisės aktai

1. Europos Komisijos 2013 m. birželio 6 d. Komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui Kovos su cigarečių kontrabanda ir kitokia neteisėta prekyba tabako gaminiais stiprinimas. Visapusė ES strategija, COM/2013/0324 final;
2. Europos Komisijos 2017 m. gegužės 12 d. įgyvendinimo pažangos ataskaita Tarybai ir Europos Parlamentui, Komisijos komunikato „Kovos su cigarečių kontrabanda ir kitokia neteisėta prekyba tabako gaminiais stiprinimas. Visapusė ES strategija“ (COM(2013) 324 final, 2013 6 6). Briuselis, COM(2017) 235 final;
3. Europos Parlamento ir Tarybos 2018 m. spalio 23 d. reglamentas (ES) 2018/1672 dėl į Sąjungą įvežamų arba iš jos išvežamų grynujų pinigų kontrolės, kuriuo panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 1889/2005, OJ L 284, p. 6–21;
4. Europos Komisijos 2018 m. gruodžio 7 d. Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui, Antrasis kovos su neteisėta prekyba tabako gaminiais veiksmų planas (2018-2022 m.). Briuselis, COM(2018) 846 final;

Nacionaliniai teisės aktai

5. Lietuvos Respublikos strateginių prekių ir technologijų importo, tranzito ir eksporto kontrolės įstatymas (1995). *Valstybės žinios*, 61-1533;
6. Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 14-352;
7. Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas (1997). *Valstybės žinios*, 64-1502;
8. Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas (1998). *Valstybės žinios*, 8-161;
9. Lietuvos Respublikos radiacinės saugos įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, 11-239;
10. Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, 55-1764;
11. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262;
12. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741;
13. Lietuvos Respublikos nuodingųjų medžiagų kontrolės įstatymas (2001). *Valstybės žinios*, 64-2330;

14. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 13-467;
15. Lietuvos Respublikos sprogmenų apyvartos kontrolės įstatymas (2003). *Valstybės žinios*, 17-701;
16. Lietuvos Respublikos munitinės įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 73-2517;
17. Lietuvos Respublikos tam tikrų dopingo medžiagų kontrolės įstatymas (2015). TAR, 7406;
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. lapkričio 9 d. nutarimas Nr. 1424 „Dėl kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų išvežimo iš Lietuvos Respublikos taisyklių ir Kilnojamųjų kultūros vertybių ir antikvarinių daiktų, kuriuos išvežant iš Lietuvos Respublikos būtina turėti Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos leidimą, sąrašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 165-6031;

Specialioji literatūra

19. Abramavičius, A. ir kt. (2010). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras* [Kn.] 3: specialioji dalis: (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras;
20. Baltrūnienė, J. ir Šarauskas, G. (2011). Kontrabandinių nusikalstamų veikų kriminalistinė charakteristika ir praktiniai šių nusikaltimų atskleidimo aspektai Lietuvoje. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 6, 49-62 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14846/Baltr%20c5%20abnien%20c4%207.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [žiūrėta 2023 m. sausio 2 d.];
21. Baltrūnienė, J. (2016). Apklauso taktikos ypatumai tiriant cigarečių kontrabandos nusikaltimus. Iš: *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*. Vilnius, Varšuva: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 411-431;
22. Baltrūnienė, J. (2021). Europos Sąjungos saugumo strategijos ir jų įtaka kovos su cigarečių kontrabanda Lietuvoje. Iš: *Kriminalistika a forenznė vedy: veda, vzdelávanie, prax*. 17 medzinárodný kongres. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 43-59;
23. Baltrūnienė, J. ir Milašiūnaitė, V. (2022). Cigarečių kontrabandą vykdančių nusikaltėlių profilis (portretas). *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 31, 21-35 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/handle/007/18816> [žiūrėta 2023 m. sausio 20 d.];

24. Bondzinskaitė, O. (2022). *Kontrabandos kriminalistinė charakteristika*. Kursinis darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas;
25. Burda, R. ir kt. (2004). *Kriminalistikos taktika ir metodika*. Mokomasis leidinys nuotolinėms studijoms. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas;
26. Gorbatkov, A. (2001). Kontrabandos kriminalistinė charakteristika. *Teisė*, 39, 18-32;
27. Gorbatkov, A. (2005). *Kontrabandos tyrimas*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla;
28. Gorbatkov, A. (2011). Baudžiamoji justicinė nusikalstamų veikų charakteristika: teoriniai pagrindai ir taikymo perspektyvos. Iš: *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 473-494;
29. Gorbatkov, A. (2021). *Nusikaltimų tyrimo metodika*. Paskaitų konspektas. Vilniaus universiteto teisės fakulteto baudžiamosios justicijos katedra;
30. Juškevičiūtė, J. ir kt. (2014). *Kriminalistika*. Metodinė priemonė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16952/9789955196235.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [žiūrėta 2023 m. sausio 2 d.];
31. Kuklianskis, S. ir Matulienė, S. (2002). Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos samprata. *Jurisprudencija*, 29 (21), 49-65 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3581> [žiūrėta 2023 m. sausio 10 d.];
32. Kurapka, V. E. ir kt. (2012). *Kriminalistika: teorija ir technika*. Vadovėlis: Mykolo Romerio universitetas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/handle/007/16854> [žiūrėta 2023 m. sausio 2 d.];
33. Kurapka, V. E. ir kt. (2013). *Kriminalistika: taktika ir metodika*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/handle/007/16914> [žiūrėta 2023 m. sausio 3 d.];
34. Matulienė, S. (2004). *Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika nusikaltimų tyrimo metodikoje: teorinių ir praktinių problemų šiuolaikinė interpretacija*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Lietuvos teisės universitetas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidykla [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16097/Matuliene_disertacija.pdf?sequence=1&isAllowed=y [žiūrėta 2023 m. sausio 15 d.];

35. Vaitkevičius, E. ir Gorbatkov, A. (2013). Kai kurių teisinio ir kriminalistinio šaunamųjų ginklų vertinimo problemų sąsajos su Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo inspiracijomis. Iš: *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 337-347;
36. Vaitkevičiūtė, V. (1999). *Tarptautinių žodžių žodynas A-K*. Vilnius: Žodynas;

Teismų praktika

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose“. Teismų praktika, 2004 m., Nr. 20;
38. Vilniaus apygardos teismo 2002 m. lapkričio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-164/2002;
39. Vilniaus apygardos teismo 2012 m. vasario 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-16-190/2012;
40. Vilniaus apygardos teismo 2013 m. balandžio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-243-149/2013;
41. Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. balandžio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-30-361/2017;
42. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. vasario 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-101-209/2019;
43. Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. lapkričio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-100-795/2019;
44. Kauno apygardos teismo 2019 m. gruodžio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-78-317/2019;
45. Vilniaus apygardos teismo 2020 m. sausio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-75-873/2020;
46. Šiaulių apygardos teismo 2020 m. kovo 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-18-282/2020;
47. Panevėžio apygardos teismo 2020 m. gegužės 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-21-337/2020;
48. Kauno apygardos teismo 2020 m. gegužės 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-123-238/2020;

49. Šiaulių apygardos teismo 2020 m. gruodžio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-112-309/2020;
50. Kauno apygardos teismo 2021 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-47-290/2021;
51. Šiaulių apygardos teismo 2021 m. kovo 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-62-354/2021;
52. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. balandžio 27 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-227-898/2021;
53. Šiaulių apygardos teismo 2021 m. gegužės 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-64-316/2021;
54. Kauno apygardos teismo 2021 m. gegužės 20 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-239-485/2021;
55. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. birželio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-219-576/2021;
56. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. birželio 29 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-282-312/2021;
57. Kauno apygardos teismo 2021 m. liepos 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-210-383/2021;
58. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 8 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-331-932/2021;
59. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-176-908/2021;
60. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 5 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-348-885/2021;
61. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 5 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-344-898/2021;
62. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-293-935/2021;
63. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-299-365/2021;
64. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. gruodžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-302-891/2021;
65. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. sausio 7 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-150-576/2022;

66. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. sausio 19 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-163-898/2022;
67. Kauno apygardos teismo 2022 m. balandžio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-77-594/2022;
68. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-217-891/2022;
69. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 28 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-236-898/2022;
70. Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. gegužės 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-93-795/2022;
71. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. gegužės 18 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-261-885/2022;
72. Kauno apygardos teismo 2022 m. gegužės 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-268-493/2022;
73. Šiaulių apygardos teismo 2022 m. birželio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-61-744/2022;
74. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. liepos 18 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-321-908/2022;
75. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. liepos 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-159-576/2022;
76. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. liepos 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-278-908/2022;
77. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. rugpjūčio 23 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-352-885/2022;
78. Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. rugpjūčio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-121-417/2022;
79. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. rugsėjo 20 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-368-1036/2022;
80. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. rugsėjo 29 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-375-806/2022;
81. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 10 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-391-574/2022;
82. Kauno apygardos teismo 2022 m. spalio 20 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-411-928/2022;

83. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-100-806/2022;
84. Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. lapkričio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-44-651/2022;
85. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. lapkričio 10 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-423-908/2022;
86. Kauno apygardos teismo 2022 m. lapkričio 14 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-444-317/2022;
87. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. lapkričio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-385-885/2022;
88. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. gruodžio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-349-312/2022;
89. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. gruodžio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-305-988/2022;
90. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. gruodžio 21 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-463-932/2022;

Kiti šaltiniai

91. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. *Oficialioji statistika duomenų apie įtariamus (kaltinamus) asmenis Lietuvos Respublikoje*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=8268&datasource=42646; https://ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=10257&datasource=78719; https://ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=8879&datasource=54488; https://ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=10378&datasource=81123; https://ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=10376&datasource=81095 [žiūrėta: 2023 m. sausio 16 d.];
92. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. *Oficialioji statistika duomenų apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=7648&datasource=31301; https://ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=10256&datasource=78705; https://ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=8933&datasource=55394; https://ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=10377&datasource=81109; https://ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=10375&datasource=81081 [žiūrėta 2023 m. sausio 16 d.];

93. Lietuvos Respublikos muitinė. 2002 – 2022 m. *Muitinės kriminalinės tarnybos atskleistų pažeidimų apžvalga*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://lrmuitine.lt/web/guest/280>, [žiūrėta 2023 m. kovo 8 d.];
94. Lietuvos Respublikos muitinė. *Naujienos; Aktualijos*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
https://lrmuitine.lt/web/guest/naujienos/aktualijos/aktualija?p_p_id=EXT_WPLISTALLNEWS&p_p_lifecycle=0&_EXT_WPLISTALLNEWS_obj_id=090004d280193efd;
https://lrmuitine.lt/web/guest/naujienos/aktualijos/aktualija?p_p_id=EXT_WPLISTALLNEWS&p_p_lifecycle=0&_EXT_WPLISTALLNEWS_obj_id=090004d28019917a;
https://lrmuitine.lt/web/guest/naujienos/aktualijos/aktualija?p_p_id=EXT_WPLISTALLNEWS&p_p_lifecycle=0&_EXT_WPLISTALLNEWS_obj_id=090004d28019b754; [žiūrėta 2023 m. sausio 20 d.]
https://lrmuitine.lt/web/guest/naujienos/aktualijos/aktualija?p_p_id=EXT_WPLISTALLNEWS&p_p_lifecycle=0&_EXT_WPLISTALLNEWS_obj_id=090004d28019fea3;
https://lrmuitine.lt/web/guest/naujienos/aktualijos/aktualija?p_p_id=EXT_WPLISTALLNEWS&p_p_lifecycle=0&_EXT_WPLISTALLNEWS_obj_id=090004d2801a10c7;
https://lrmuitine.lt/web/guest/naujienos/aktualijos/aktualija?p_p_id=EXT_WPLISTALLNEWS&p_p_lifecycle=0&_EXT_WPLISTALLNEWS_obj_id=090004d2801a148c;
https://lrmuitine.lt/web/guest/naujienos/aktualijos/aktualija?p_p_id=EXT_WPLISTALLNEWS&p_p_lifecycle=0&_EXT_WPLISTALLNEWS_obj_id=090004d2801a22e2; [žiūrėta 2023 m. kovo 2 d.];
95. Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. *Naujienos*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://vsat.lrv.lt/lt/naujienos/per-pelke-su-cigaretemis-ir-staciai-pasienieciams-i-rankas-foto>; <https://vsat.lrv.lt/lt/naujienos/grivinas-per-valstybes-siena-gabena-krepsiais-foto>; <https://vsat.lrv.lt/lt/naujienos/skraidykle-su-rukalais-reiso-nebaig-ja-prie-latezerio-nutupde-pasienieciai-foto>;
<https://vsat.lrv.lt/lt/naujienos/pavasariop-kontrabandininkai-pamego-cigaretes-plukdyti-automobiliu-kameromis-foto> [žiūrėta 2023 m. vasario 22 d.].

SANTRAUKA

Atskirų kontrabandos rūšių tyrimas

Orinta Bondzinskaitė

Magistro darbe analizuojama atskirų kontrabandos rūšių tyrimo specifikos tema, nagrinėjant aktualius norminius teisės aktus, teisės doktriną, tačiau ypač svarbų vaidmenį užima baudžiamųjų bylų dėl kontrabandos, išnagrinėtų 2017–2023 m. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme, Lietuvos apeliaciniame teisme, Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio apygardų teismuose, kriminalistinė analizė. Nors kontrabandos nusikaltimas yra nagrinėtas daug kartų ir apie jį parašytas ne vienas mokslinis straipsnis, tačiau šis darbas išsiskiria iš kitų dėl to, kad analizuojant pastarųjų metų baudžiamąsias bylas, nagrinėjami atskirų kontrabandos rūšių, išskirtų per dalyko prizmę, tyrimo ypatumai.

Darbe nagrinėjamos kontrabandos ir jos kriminalistinės charakteristikos sampratos, tiriami pastarosios struktūriniai elementai, nustatomi jų priklausomybės ryšiai, dėsningumai, atskleidžiami atskirų kontrabandos rūšių tyrimo ypatumai. Išskiriant kontrabandos rūšis, t. y., narkotinių ir psichotropinių medžiagų ar jų prekursorių, tabako ir jo gaminių, grynųjų pinigų ir šaunamųjų ginklų, jų dalių ar šaudmenų, siekiama kuo plačiau išnagrinėti kiekvienos iš jų tyrimo specifiką. Vadovaujantis praktine medžiaga, išanalizuota ir susisteminta kontrabandos kriminalistinės charakteristikos ir kita reikšminga informacija yra panaudojama minėtų vyraujančių atskirų kontrabandos rūšių tyrimo pradžios ypatumų nustatymui, jo planavimui, tipinių tyrimo situacijų išskyrimui, galimų tipinių tyrimo versijų kėlimui. Be atskiroms kontrabandos rūšims būdingų įvairių darbe nagrinėtų tipinių tyrimo situacijų ir tipinių tyrimo versijų, kiekvienu atveju reikšmingų duomenų gavimui, aplinkybių išsiaiškinimui bei versijų patikrinimui aktualūs ir vyraujantys atskiri procesiniai veiksmai. Tokia išanalizuota ir apibendrinta, metodiniams tyrimo uždaviniams svarbi, informacija leidžia padaryti su atskirų kontrabandos rūšių tyrimu susijusias išvadas, kurios yra reikšmingos tyrimo kokybės gerinimui, būdų ir priemonių tobulinimui, įvairių tipinių tyrimo situacijų supratimui ir vertinimui, tyrimo versijų kėlimui bei tikrinimui ir prisideda prie kovos su kontrabandos nusikaltimu.

SUMMARY

Investigation of separate kinds of smuggling

Orinta Bondzinskaitė

In this master's thesis, the specifics of the investigation of different types of smuggling examining relevant regulatory acts are analyzed, and legal doctrine is provided where a particularly important role is played by the criminal cases related to smuggling with the forensic analysis of cases from 2017 to 2023 examined in the Supreme Court of Lithuania, the Court of Appeal of Lithuania, and Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys District Courts. Although the crime of smuggling has been examined many times and more than one scientific article has been written about it, this thesis stands out from the others due to the fact that in the analysis of criminal cases of recent years, the specifics of the investigation of individual types of smuggling isolated through the prism of the subject are examined.

In this master's thesis examination of the concepts of smuggling and its forensic characteristics are provided, where investigation of the latter's structural elements determines their dependence relationships, regularities, and reveals the peculiarities of the investigation of individual types of smuggling. Excluding types of smuggling, such as narcotic and psychotropic substances or their precursors, tobacco and its products, cash and firearms, firearms parts or ammunition, and the aim is to examine the specifics of each of them as widely as possible. Based on the practical material, the analyzed and systematized forensic characteristics of smuggling and other significant information are used to determine the characteristics of the beginning of the investigation of the mentioned prevailing individual types of smuggling, its planning, the isolation of typical investigation situations, and the raising of possible typical versions of the investigation. In addition to the various typical investigation situations that are typical for individual types of smuggling, as well as typical versions of the investigation, separate procedural actions are also relevant in each case for obtaining important data, clarifying the circumstances, and verifying the different versions and the prevailing separate procedural actions. This analyzed and summarized information, which is important for the methodological tasks of the investigation, makes it possible to draw conclusions related to the investigation of individual types of smuggling, which are significant for improving the quality of the investigation, improving methods and tools, understanding and evaluating various typical

investigation situations, raising and checking versions of the investigation and contributing to the fight with the crime of smuggling.